

ÚJ SZÉCHENYI TERV

KÖZIGAZGATÁSI ÉS IGAZSÁGÜGYI MINISZTERIUM
WEKERLE SÁNDOR ALAPKEZELŐ

**Biztos
Kezdet**

TÁMOP 5.2.1-11/1

Gyerekesély program országos kiterjesztésének
szakmai módszertani
megalapozása és a program kísérése

Gyerekházak belső világa

Kranz Nikoletta

Néray Ágnes

Kőpatakiné Mészáros Mária

Mayer József

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség
www.ujsechenyiterv.gov.hu
06 40 638 638

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai
Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

Tartalomjegyzék

I. rész.....	4
Bevezető	4
A gyerekházak társadalmi környezete	9
Nemzetközi kitekintés	10
Hazai betekintés	11
Szegregáció és hátrányos megkülönböztetés	16
A koragyerekkori intervenció társadalmi jelentősége	17
II. rész	19
A gyerekházak belső világa	19
A Biztos Kezdet program a számok tükrében	20
A programba bevont gyerekek száma	21
A bevont szülőkre jellemző adatok	27
Közösségre irányuló szolgáltatások: rendezvények	34
A szülőkre irányuló szolgáltatások: fórumok	38
Sikerek a számok tükrében	40
Ajánlások.....	45
Közelről nézve – a gyerekházak	47
Családok, szülők	48
A gyerekház tevékenységei.....	53
A gyerekház munkatársai és a körülöttük dolgozó szakemberek.....	57
A gyerekház környezete	61
III. rész	63
Néhány észrevétel a gyerekházak működtetéséről.....	63
- Fókuszcsoporthoz tartozó interjúk-	63

Bevezetés	63
A módszerről	63
A gyermekházak működésével kapcsolatban álló szakértők	64
A szülőkről	65
A beszélgetések egyéb szereplői	66
A gyermekházak	67
A fókuszcsoportos beszélgetésekről	68
Tapasztalatok a helyi szereplőkről	78
Baktalórántháza	78
Törökszentmiklós	88
Gerényes	100
Függelék	108
1. Függelék: Interjú Szomor Évával	108
2. Függelék: Gyerekházak belső világa tanulmány háttérét adó felmérés kérdőíve	114
Irodalomjegyzék	136
Biztos Kezdet és Gyerekesély szakmai dokumentumok	136
Szakirodalmak	136
Honlapok, adatok	137
Jogszabályok, rendeletek, határozatok	137

I. rész

Bevezető

Tanulmányunk célja, hogy a Biztos Kezdet gyerekházakat bemutassuk. Meg szeretnénk ismertetni a kedves olvasót egy sajátos szemlélettel, amit a gyerekházak képviselnek. Két úton tesszük ezt. Egy részről adatokat mutatunk be, írunk le, magyarázunk meg, másrészről folyamatokra, tendenciákra, különbségekre világítunk rá. Tesszük ezt azzal a nem titkolt szándékkal, hogy minél szélesebb körben, szakmai hovatartozástól függetlenül ismertté váljanak a gyerekházak Magyarország szerte.

Jelen írás a gyerekházak eredményességére koncentrál. Fő kérdésünk: Mi van – mi változott? Az elemzés kifejezetten a mikro perspektívában (azaz belehelyezkedve a konkrét gyerekházak perspektívájába) történik, de ebből a perspektívából mind a belső, mind a külső területeket figyelembe veszi.

Ahhoz azonban, hogy megismerjük a gyerekházakat kívül belül egyaránt, ismernünk kell az elméleti hátterét. Erről írunk röviden, valamint a gyerekházak felépítéséről, szolgáltatásairól, mindennapi munkájáról.

A Nemzeti Stratégia és a Biztos Kezdet Program bemutatása

A hazai Biztos Kezdet program előzménye a hasonló céllal az Egyesült Királyságban 1999-ben indult Sure Start program¹, amely a gyermekszegénység és a gyermekek társadalmi kirekesztettségének csökkentése érdekében jött létre.

A Sure Start egy kormányzati programcsomag, melynek keretében különböző – például korai gyermekellátás, korai fejlesztés, oktatási, egészségügyi és családtámogató – szolgáltatások kapcsolódnak össze. A program keretében olyan helyi Biztos Kezdet Gyerek Központokat hoztak létre, amelyek magas színvonalú, integrált ellátást biztosítanak a koragyermekkorai évekre.

A program végrehajtásában kulcsfontosságú a partnerség. A helyi Biztos Kezdet Gyerek Központok nem elkülönült ellátásként működnek, hanem együttműködésben a már meglévő szociális, egészségügyi és oktatási intézményekkel.

Magyarországon a Biztos Kezdet Gyerekházak létrehozását célzó pályázatot évekre visszamenő fejlesztő munka és több kísérleti program előzte meg. Az utóbbi években kipróbálásra került modellprogramok, illetve számos helyi kezdeményezés után az Új Magyarország Fejlesztési Terv (ÚMFT) keretében 2009-től kezdődően megnyílt a lehetőség az egységes szakmai szempontokon alapuló Biztos Kezdet Gyerekházak kialakítására, elterjesztésére.

¹ Részletesebben lásd [itt](#).

A magyarországi Biztos Kezdet programokat - a Brit Nagykövetség kezdeti közreműködésével - az Egészségügyi, Szociális és Családügyi Minisztérium indította útjára 2004-ben kísérleti jelleggel 5 településen (Ózd, Vásárosnamény és 6 falu, Budapest Józsefváros, Győr, valamint Csurgó, Örtilos).

A kísérleti programok jellemzően olyan hátrányos helyzetű településeken, településrészekben valósultak meg, ahol a rendszerváltás előtti iparágak, megélhetési formák megszűntek és nagymértékű a munkanélküliség, a kisgyerekes családoknak szóló szolgáltatásokat pedig a helyi önkormányzatok egyáltalán nem, vagy csak minimális szinten tudják működtetni.

Szintén 2006-ban, az MTA keretein belül létrejött kutatócsoport munkájának eredményeként megszületett a Gyermekszegénység Elleni Nemzeti Program, amely a szegénységből és kirekesztődésből adódó problémákat tárgyaló első dokumentum, és megalapozza a későbbi stratégiai tervezést. A Nemzeti Program létrejöttét indokolta, hogy egyes kutatások szerint Magyarországon a gyermekek 40 százaléka élt 2005-ben az érvényes létminimum alatt.

A Gyermekszegénység Elleni Nemzeti Programot létrehozó kutatócsoport munkatársainak aktív közreműködésével létrejött a „Legyen jobb a gyerekeknek” Nemzeti Stratégia², melyet az Országgyűlés 2007 májusában fogadott el. A Nemzeti Stratégia jelentős mértékben épít a Gyermekszegénység Elleni Nemzeti Programra³. Célja a gyermekszegénység egy generáción belüli radikális csökkentése, a rossz helyzetből indulók esélyeinek javítása.

A Gyermekszegénység Elleni Nemzeti Program részeként jött létre szintén 2007-ben a Szécsényi kistérségben három, a Biztos Kezdet alapelvekre támaszkodó Gyerekház, amelyek alapjai lettek a későbbi fejlesztéseknek.

A „Szécsényi alkalmazási kísérletnek” nevezett program célja volt a „Legyen jobb a gyerekeknek” Nemzeti Stratégia kipróbálása, megvalósítása egy rossz helyzetű kistérségben. A program vezetője az MTA Gyerekesély Iroda.

A „Legyen jobb a gyerekeknek” Nemzeti Stratégia egyes elemeinek megvalósítására 2008-ban újabb lehetőségek nyíltak az ÚMFT keretében.

Az ÚMFT-ben valósul meg a röviden csak „Gyerekesély projektnek” nevezett program, melynek során a teljes gyerekkort felölelő komplex kistérségi programok kidolgozása és elterjesztése, valamint a helyi Biztos Kezdet Gyerekházak szakmai támogatása valósul meg.

A helyi Biztos Kezdet Gyerekházak kialakítására, fejlesztésére az ÚMFT keretében 2009-ben a Gyerekesély projekthez kapcsolódó uniós pályázati kiírás nyújt lehetőséget. A TÁMOP 5.2.2. „A korai beavatkozást középpontba helyező Biztos Kezdet programok

² A Nemzeti Stratégia megtalálható [itt](#). Utolsó letöltés: 2012-04-25

³ A Gyermekszegénység Elleni Nemzeti Program [itt](#) található. Utolsó letöltés: 2012-04-25

elterjesztése országos szinten, kiemelt figyelemmel a leghátrányosabb helyzetű kistérségekre” című pályázat keretében 35 Gyerekház jöhetett létre országszerte.⁴ 2010-ben TÁMOP 5.1.1 Leghátrányosabb helyzetű kistérségekre kiírt pályázat keretében még 5, 2011-ben pedig szintén TÁMOP 5.2.2 kiírás keretében a Közép-Magyarországi régióban még 4. Így ma a Széchenyi kistérségi első házakkal együtt 49 gyerekház van ma Magyarországon.

Mi is történik a gyerekházban, mit nyújt a gyerekház a szülőknek és a gyerekeknek? Erről írunk a következő részben.

A gyerekházak bemutatása

A Gyerekház esélyt ad arra, hogy a legnagyobb szegénységben élő gyermekek is a lehető legkorábbi életkorban megkapják azt a támogatást, ami segíti képességeik kibontakozását és megalapozza sikeres iskolai pályafutásukat. A Biztos Kezdet program célja, hogy az esélyegyenlőség elvét szem előtt tartva minden gyermek számára biztosítsa ezen szolgáltatásokhoz való hozzáférést, továbbá hogy a diszkriminációmentes, esélyegyenlőség-elvű szemléletet elterjessze, megerősítse a kisgyerekekkel foglalkozó szakemberekben és a helyi közösségben.

A Biztos Kezdet Gyerekház azokat a 0-5 éves gyereket nevelő családokat várja, akik hátrányos helyzetű településeken, településrészekben élnek és korlátozottan, vagy egyáltalán nem férnek hozzá a jó minőségű szolgáltatásokhoz. A gyerekház a rendszeres napi nyitva tartás mellett a gyermek és szülő számára egyaránt biztosít programokat. A Gyerekházban dolgozó szakemberek segítik és nyomon követik a gyermek fejlődését és szükség esetén megfelelő szakemberhez irányítják a családot. Minden gyerekházra vonatkozó alapvető információk:

- a Gyerekház mindenki számára nyitott;
- a Gyerekház szolgáltatásai ingyenesek;
- a Gyerekház a gyermek képességeinek kibontakozásához szükséges környezetet és szakembergárdát biztosít;
- rugalmasan alkalmazkodik a helyi igényekhez és biztosítja a választás lehetőségét.

Bár a Gyerekház elsődleges célja a gyermekek fejlesztése és támogatása, a Gyerekház kiemelt feladatának tekintjük a szülők támogatását a gyermeknevelés és a munkavállalás terén.

A Gyerekház segíti felkészülni a leendő szülőket a szülésre illetve a gyermek fogadására,

⁴ További információért lásd: www.biztoskezdet.hu

gyermeknevelési kérdésekkel kapcsolatos tanácsadást nyújt, egyéni és csoportos konzultációt biztosít, támogatja a munkaerő-piacra való visszatérést.⁵

A gyerekház tevékenysége tehát a gyermeket középpontba állítva a szülőre, a szakemberekre és a helyi közösségre egyaránt. Lássuk miként lehet ezeket a hatásokat csokorba gyűjteni.

A tanulmány felépítése

Ahhoz, hogy érdemben tudjuk vizsgálni a gyerekházakat ismernünk kell azt a társadalmi környezetet, amely életre hívta. Az első fejezetet ennek szántuk. Írunk a magyar társadalom jövedelmi helyzetéről, a családokról és azokról a negatív folyamatokról, ami szükségessé teszi a gyerekházat. Ebben a fejezetben a gyerekház társadalmi, intézményi, jogi kontextusát mutatjuk be. Fontosnak tartjuk, hogy mind a program munkatársai, mind pedig az érdeklődők lássák, hogy a gyerekház nem egy önmagában álló szervezet, hanem hazai és nemzetközi kutatások eredményei teremtték meg szemléletmódját. Megalapozottságát olyan hosszútávú kutatómunka indokolja, amely bebizonyította, hogy a koragyermekkori hátránycsökkentés egyéni és társadalmi hatása sokkal nagyobb, mint idősebb korban. A koragyermekkori tapasztalatok a felnőttkorra is kihatással vannak, legyenek azok örömteli, jó vagy rossz, traumatikus élmények. *„A támogató korai évek teszik lehetővé az iskolai befektetések érvényesülését, ami azután a munkaerő növekvő minőségében térül meg. Ez azt eredményezi, hogy a koragyermekkorban látszólag kis elmozdulás is jelentős hosszútávon érvényesülő haszonnal járhat.”* (Danis, Surányi; 2009). Ezért a társadalmi indokoltság után a kisgyermekek szempontjából a koragyermekkori hátránycsökkentés fontosságát mutatjuk be.

A gyerekház a hátrányok csökkentésére jött létre. Tevékenységeivel, szolgáltatásaival igyekszik pótolni mindazt, amit otthonában a gyermek valamilyen okból nem kaphat meg. Alapvető kiindulási pontunk, hogy a gyermekek a jövő társadalmának alapja. Ahhoz, hogy megismerjük ennek a jelentőségét, tisztában kell legyünk a gyermekek magyarországi helyzetével, a társadalompolitika változásával.

Ebben a fejezetben írunk a gyermekek és családok társadalmi környezetéről. Alapvetően Magyarországra koncentrálunk, de az összehasonlíthatóság és szemléletesség kedvéért nemzetközi kitekintést is teszünk.

Tisztában vagyunk vele, hogy a gyermekek helyzetét nem lehet önállóan vizsgálni. A társadalmi folyamatok összefüggnek és hatással vannak egymásra, ezért fontos széles spektrumban tekinteni a gyermekek és családok helyzetét. Minden azonban nem férhet bele ebbe a tanulmányba. Mozaikdarabokat tudunk felvillantani a magyar társadalom alkotóelemeiből, amellyel célunk, hogy az olvasó figyelmét is a komplexitásra irányítsuk, s nem az, hogy részleteiben fejtsük ki az összes kapcsolódási pontot.

⁵ BK Szervezeti és Működési Modell, lásd [itt](#)

A fejezet első részében tehát **nemzetközi** kutatások alapján mutatjuk be a koragyermekkorai befektetés hatékonyságát. Széleskörű magyar kutatások sajnos még nem állnak rendelkezésünkre, a **gyerekházakból óvodába ment gyerekekkel** kapcsolatos első tapasztalatokról tudunk csupán beszámolni, ám ez semmiképp sem reprezentatív. A koragyermekkorba való befektetés jelentősége után a hátrányos helyzetű családokról, gyermekekről írunk. Ezután pedig a társadalmi realitást bemutatva kitérünk a hátrányos helyzetű családokat és gyermekeket érintő **hátrányos megkülönböztetésre**.

A második fejezet dokumentációs rendszer, gyerekházak belülről, mi történt az eltelt **években**.

A gyerekházak társadalmi környezete

A gyerekház elsődleges célcsoportja a hátrányos helyzetű és mélyszegénységben élő családok. A gyerekház alapvetően egy településre koncentrál, ott igyekszik bevonni a rászoruló családokat, de a tapasztalat azt mutatja, hogy szükség lehet más településekről való bevonásra is.⁶ A célcsoport elérésére különböző szinteken különböző módszerek vannak. A pályázati kiírásokban az szerepel, hogy leghátrányosabb helyzetű kistérségben⁷ (LHH) kell létrehozni a gyerekházat, vagy ha nem, akkor olyan település részen, ami szegregátumnak minősül, vagy magas a hátrányos helyzetű családok aránya a környéken. A kistérségi lehatárolás földrajzilag meghatározza az ország 33 kistérségét, ahol a legnagyobb szükség van gyerekházra. De a pályázati kiírás azt sem felejtí el, hogy nem csak hátrányos helyzetű kistérségekben lehetnek rászoruló családok. Ezért fontos szempont a területi célzás módszertana, amivel társadalmi, gazdasági, társadalomföldrajzi adatok alapján meg tudjuk határozni a rászoruló családok elhelyezkedését az országon belül. A szegregátumok számával és területi elhelyezkedésével kapcsolatban nincs átfogó országos kutatás. A KSH által meghatározott definícióra támaszkodunk.⁸ Ez nagyon fontos a program hatékonysága miatt. Így lehet tehát az, hogy az ország leginkább prosperáló Közép-Magyarországi régiójában is 7 gyerekház található. 3 Budapesten, 4 pedig a környező településeken. A jelenlegi pályázati folyamat már kizárólag LHH kistérségbe enged létrehozni gyerekházat komplex kistérségi program keretében. Ez azt jelenti, hogy a gyerekház más (nem csak a kisgyermekes családokat érintő) szolgáltatásokkal együtt valósul meg.⁹ Gazdasági okokból és az Európai Unió támogatások korlátozott volta miatt nem lehetséges minden rászoruló településen gyerekházat létrehozni, priorizálni kell. A területi célzás módszertanának pontos kidolgozásával ezt lehet megkönnyíteni.¹⁰

Ebben a részben bemutatjuk, hogy kik azok a családok, akik a gyerekház célcsoportját képzik. Olyan kérdésekre adunk választ, mint hogy hol élnek, kik ők? Kitérünk demográfiai és gazdasági adatokra. Legelőször azonban összehasonlítjuk a magyar társadalmi jellemzőket más országokkal a szemléletesség kedvéért.

⁶ Olyan esetekben lehetséges ez pl., amikor a településen nem él annyi gyermek, amennyit a gyerekház be tudna fogadni. Ez nem extrém eset, mert Magyarország aprófalvas településein a társadalmi-gazdasági adatok alapján nagy szükség van gyerekházra, amit több település összefogásával használnak ki.

⁷ 311/2007. (XI. 17.) Korm. rendelet szerint.

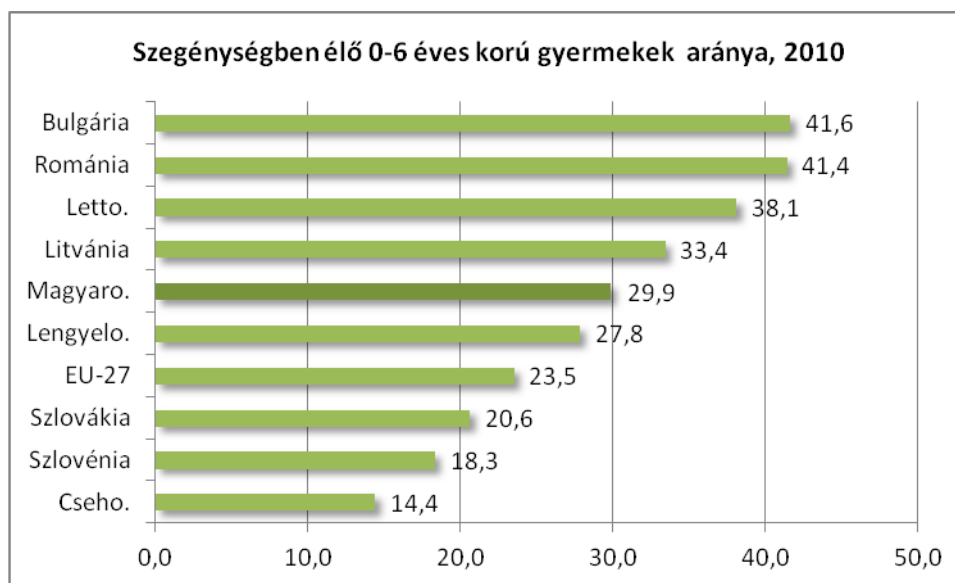
⁸ Minden városnak Integrált Városfejlesztési Stratégiát kell kidolgoznia, amiben a szegregátumok lehatárolására is szükség van. A 33 LHH-ra vonatkozó adatok az [NFÜ](#) honlapján érhetők el.

⁹ A komplex szemléletmód elengedhetetlen, erről lásd „Legyen jobb a gyermekeknek” Nemzeti Stratégia.

¹⁰ Illetve a pályázati rendszer természetéből adódóan az a település kap támogatást, amelynek támogatást ítél a bíráló bizottság.

Nemzetközi kitekintés

A hazai környezet megismerése előtt lépünk néhány lépést hátrébb és tekintsünk társadalmunk legfiatalabb hányadára nemzetközi perspektívában. 2 mutatót szeretnénk nemzetközi viszonylatban bemutatni. A gyerekházba járók 0-5 illetve 6 éves gyermekek és szüleik. Az alábbi ábra mutatja, hogy a 0-6 évesek hány százaléka él szegénységben. Bemutatjuk az EU-s átlagot is. A volt szocialista államokat választottuk ki, amelyek valamelyest hasonló gazdasági, társadalmi folyamatokon mentek keresztül.

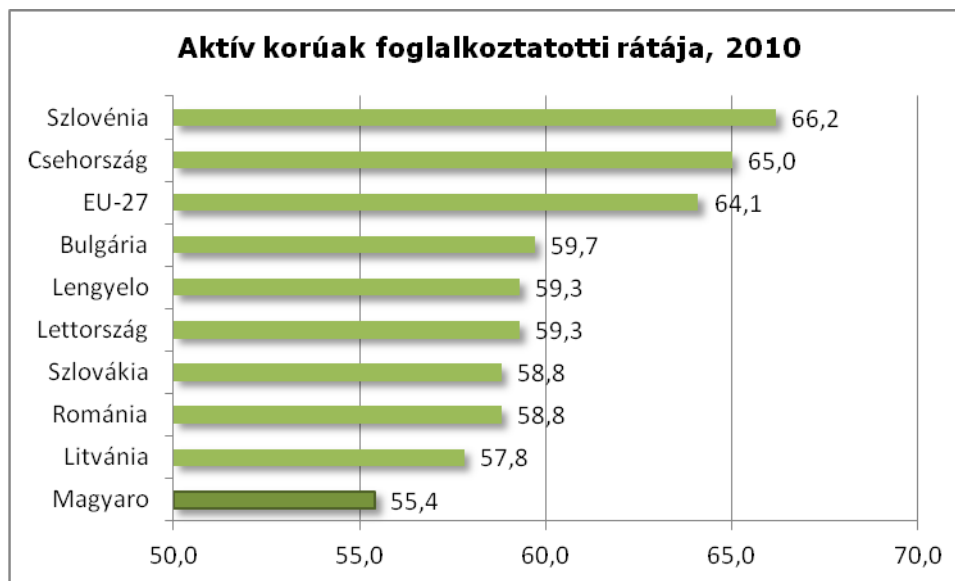
Magyarországon a 0-6 éves gyermekek majdnem 30%-a él szegénységben. Ez kb. 500.000 gyermeket jelent. Az ábra mutatja az EU-s átlagot is: 23,5%. Jelentős különbség. Magyarország a volt szocialista államok sorában a középmezőnyben helyezkedik el. Ha ezt a nyugati országra néznénk, akkor a sor végén helyezkedne el. Elfogadhatatlan ez az érték, mégis azzal kell szembesülnünk, hogy az elmúlt 10 évben nem hogy csökkent, hanem a kétezres évek közepétől még növekedett is ez a szám.

Számos mutatót lehetne még citálni, összehasonlítva az országokat, de mi most megelégszünk ennyivel.¹¹

A másik mutató az aktív korúak foglalkoztatottsági rátája. Azt jelenti, hogy a 15-64 évesek hány százaléka foglalkoztatott a vizsgált országokban. Ugyanazokat az országokat vizsgáltuk, mint feljebb. Azért választottuk ezt a mutatót, mert tudjuk¹², hogy a szülő foglalkoztatottsági helyzete rendkívül nagy hatással van a gyermekére. Nem csak anyagi szempontból, hanem személyiségfejlődését tekintve is.

¹¹ További olvasmányokért lásd Gábos, 2010; Darvas és Tausz 2006; a EuroChild, vagy a UNICEF írásait.

¹² lásd: Gyerekesélyek Magyarországon, Gábos, 2009, Sutherland, 2001, Solera, 2001

A 0-6 évesek szegénységi aránya sem mutatta a legkedvezőbb képet Magyarországról, de a fenti ábra még elkésőbb. Magyarországon a 15-64 évesek 55,4%-a foglalkoztatott. Ezzel a vizsgált országok között az utolsó helyen áll. Ez ugyan egy keresztmetszeti ábra, de azt is látni kell, hogy ami Magyarországot illeti, ezek a számok évről évre romlanak az utóbbi években.

Hazai betekintés

Ebben az alfejezetben visszatérünk a gyerekházak hazai környezetére. Amint azt a fejezet elején is leírtuk a gyerekházak célterülete alapvetően a hátrányos helyzetű települések, településrészek. Magyarországon markáns területi különbségek rajzolódtak ki a rendszerváltás óta. Ezek a különbségek az élet minden területén jelen vannak. Társadalmi és gazdasági prosperitást tekintve észak-déli, de kelet-nyugati tagoltságról is beszélhetünk. Demográfiai szempontból pedig, ami a Gyerekszegénység Elleni Program célcsoportját illeti az ország Észak-keleti, Déli és Dél-nyugati része figyelemreméltó, mivel ott jelentősen magasabb számban élnek kisgyermek, mint az ország többi részén.

Jelen alfejezetben bemutatjuk, mely családtípusokat sújtja leginkább a szegénység. Ezután pedig értelmezzük mit is jelent ez a jövedelmek szempontjából. Ezen adatokon keresztül kirajzolódik a gyerekházak elsődleges célcsoportja.

A „Gyerekesélyek Magyarországon” című jelentés így foglalja össze az elmúlt évek változásait:

„2010 a gyerekek egy részének jót, más részének rosszat hozott. A „Legyen jobb a gyermekeknek! Nemzeti Stratégia Értékelő Bizottságának 2010. évi jelentése egészéből három alapvető következtetés szűrhető le:

- 1. A gyerekek helyzete 2008-ig még néhány szempontból javult, 2008 óta azonban – az országos trendeket tekintve – szinte minden mutató esetében romlott. A gyerekeket és családjaikat, a gyerekeseket és nem gyerekeseket megosztó*

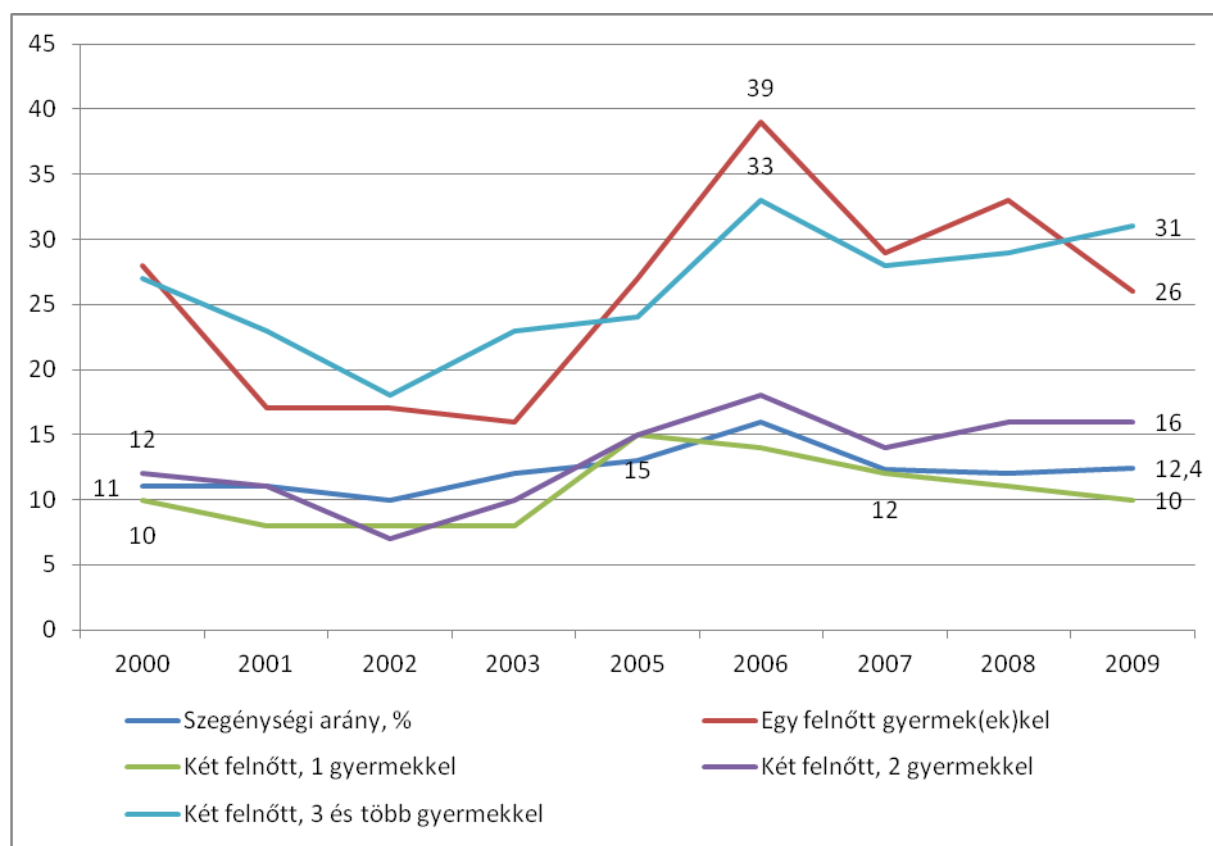
egyenlőtlenségek 2009-ben minden fontos törésvonal mentén igen jelentősek voltak.

- 2. A 2010-ben folytatódó válság, valamint az év folyamán elfogadott jogszabályok következtében a gyerekszegénység az eddiginél is nagyobb mértékben nőhet.*
- 3. A deklarált ígéret, az Európai Unió követelményeinek való formális megfelelés, a retorikai szintű elköteleződés nem valósulnak meg automatikusan: a valóság igen gyakran ezekkel ellentétesen alakul. Ezt a messze vezető problémát itt csak egyetlen példával illusztráljuk: „A gyermekek a legsérülékenyebbek, ezért Magyarország a korábbi soros elnökségek intézkedéseit folytatva és új kezdeményezéseket elindítva arra törekszik, hogy az EU többletbiztonságot és –garanciát jelentsen a gyermekeknek” – mondta Navracsics Tibor miniszterelnök-helyettes, közigazgatási és igazságügyi miniszter 2011. március 9-én.¹ Az Értékelő Bizottság 2010. évi jelentéséből az tűnik ki, hogy az EU szintjén fontosnak tartott elkötelezések Magyarországon nagyon töredékesen teljesültek.” - A „Legyen jobb a gyermeknek!” Nemzeti Stratégia Értékelő Bizottságának 2010. évi [jelentése](#), 7. o.*

Lássuk akkor a családok helyzetét. Most a változásokra helyezzük a hangsúlyt.

Nézzünk rá az adatokra más szempontból. A jövedelmek alakulása után nézzünk meg különböző társadalmi csoportokat, mekkora arányban élnek szegénységben az össztársadalmon belül. A program szempontjából leginkább releváns csoportokat választottuk ki: a családokat. Az alábbi ábra különböző családtípusok szerint mutatja be a számok alakulását 2000 és 2009 között. Itt most a jövedelmi szegénység szerinti tendenciákat mutatjuk be, más mérési módszereket nem alkalmaztunk. Az alábbi ábra mutatja a különböző családtípusok szegénységi arányát.

1. ábra: Háztartástípusok szegénységi arányának¹³ alakulása 2000-től, forrás: saját szerkesztés KSH-THM adatok alapján

Meglehetősen változatos képet mutat a fenti grafikon. Ám a vonalak kettéválása markánsan megmaradt a vizsgált években. Lényegesen jobban veszélyeztetettek az egy felnőtt és 1 vagy több gyerekes családok és a két felnőtt 3 vagy annál több gyerekkel rendelkezők. Ez a 2000-es években sem volt és ma sincs másképp. Az országos arányt évről évre a sötétkék vonal mutatja: 9 és 13% között mozgott a vizsgált időszakban. Láthatjuk, hogy az átlaghoz képest a két felnőttből és 1 gyermekből álló családok állnak a legjobban: 2000 és 2005 között a szegénységi arányuk az átlag alatt mozgott, majd a 2004-2005-ös években erősen megnövekedett, 2005-óta újra csökkenő tendenciát mutat és az átlag alatti értéket. Az országos arányhoz viszonyítva hasonló értéket mutat a két felnőtt 2 gyermekkel családtípus: a 2000-es évek elején az átlag alatti értéket mutatott, de az utóbbi években az országos arány felett van.

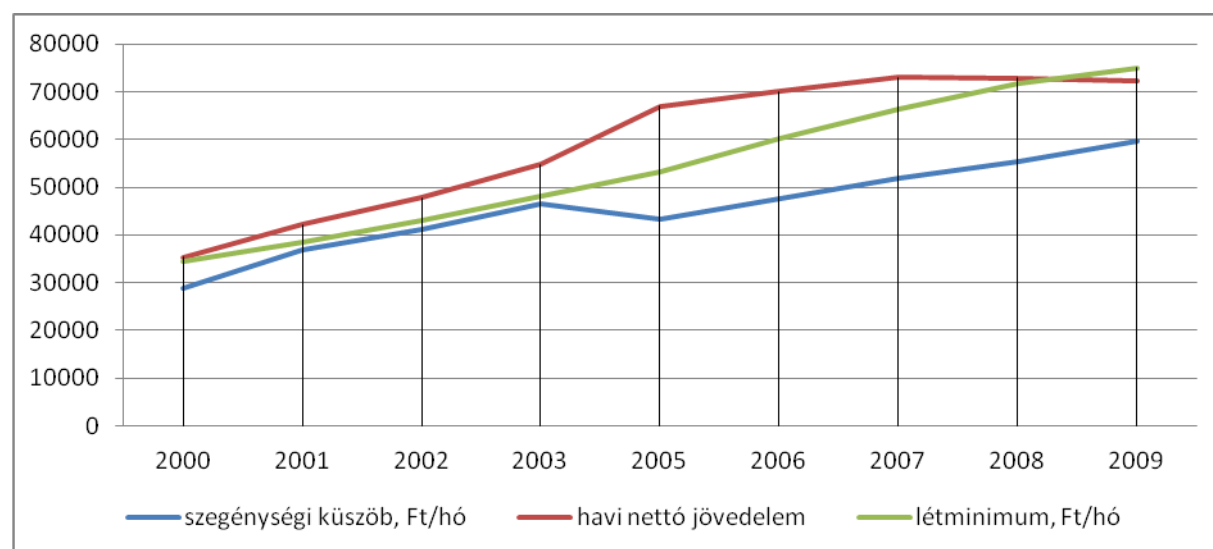
A gyermekes családok szegénysége elsősorban a gyermekek létével, az ebből adódó rosszabb aktivitási aránnyal függ össze, s a gyermekek száma szerint differenciálódik. A 2 gyermeket nevelő családokban a gyermekek harmadánál, a nagyobb családokban élőknek a többségénél jellemző a többé kevésbé súlyos szűkölködés. A pénz gyakran a hónap vége előtt kifogy, számos létfontosságú szükségletre, például gyógyszerre, a gyermekeknél gyakran nem jut.

¹³ Szegénységi arány: az egy fogyasztási egységre jutó (ekvivalens) jövedelem mediánjának 60%-ánál kevesebb jövedelemmel rendelkező különböző típusú háztartásokban élő személyek az összes azonos típusú háztartásban élő személyekhez viszonyítva.

A lakást veszélyeztető adósságok halmozódnak. A szegény gyermekek négyötöde például soha nem jut el nyaralni. (Nemzeti Stratégia, 2006)

A következőkben azt tekintjük át, hogy mit is jelent pontosan a szűkölködés, a szegénység számokban kifejezve. Az alábbi ábra mutatja a szegénységi küszöb, a nettó átlag jövedelem és a létminimum havi bontású éves átlagát.

2. ábra: Egy főre jutó havi nettó jövedelem, a szegénységi küszöb¹⁴ és az egy főre jutó létminimum¹⁵ értékek havi bontásának éves változása 2000-óta, forrás: saját szerkesztés [KSH- STADAT](#) adatok alapján

Látható, hogy a havi létminimum értéke egyre növekszik, míg az egy főre jutó jövedelem stagnál, illetve lassú csökkenést mutat 2008-óta. A létminimum összege egy mesterségesen összeállított jószágkosár, amely a megélhetéshez feltétlenül szükséges javakat tartalmazza. Ezen javak ára a gazdasági folyamatok hatására, mint látható évről évre növekszik, így az a minimum összeg is, ami 1 havi megélhetéshez szükséges. Ezzel állítottuk párhuzamba azt a havi átlagos pénzösszeget, ami a „havi nettó jövedelem” néven jelez a grafikon. Megdöbbentő látni, hogy a 2008-as évtől kezdődően a havi nettó átlagos jövedelem kevesebb, mint a létminimum összege.

Tudjuk, hogy az átlag érzékeny a szélsőségekre, ezért a fenti értékeket nem lehet az egész társadalomra értelmezni. Azt azonban látni kell, hogy van a társadalmunknak egy jelentős csoportja, akiknek, még ha van is rendszeres havi jövedelme, nem tudnak abból megélni, le kell mondaniuk valamilyen szükségletük kielégítéséről. Az elmúl néhány évig a munkaerőpiaci aktív részvétel és a rendszeres havi jövedelem – még ha az létminimum körüli érték is volt – csökkentette a szegénységi kockázatot, nagy biztonságot adott. Am most azt láthatjuk, hogy

¹⁴ A szegénységi küszöb értéke: az egy fogyasztási egységre jutó (ekvivalens) jövedelem mediánjának 60%-a vásárlóerő-paritáson nemzeti valutában kifejezve.

¹⁵ A létminimum-számítás nemzetközileg elfogadott két alaptípusa közül a hazai gyakorlat az ún. normatív számítást alkalmazza, ami az élelmiszer-fogyasztás értékének meghatározására épül. Az élelmiszer-normatíva alapja az Országos Élelmiszer- és Táplálkozástudományi Intézet (OÉTI) által összeállított élelmiszerkosár, mely az egészséges táplálkozás jellemzői mellett figyelembe veszi az életkori sajátosságokat is. Az élelmiszerkosár értéke az abban szereplő tételeknek az adott időszakra jellemző árakon számba vett forintösszege, a létminimum pedig az élelmiszer-normatíva körüli értékben élelmiszert fogyasztó háztartások összes személyes kiadásának havi átlagos értéke.

már a munkaerőpiacon való részvétel sem tekinthető védelemnek bizonyos csoport(ok) számára.

A regionális különbségeket tekintve elmondható, hogy *„Budapesten ekkor (2010 – az írok) a háztartások 1,8 százaléka, az LHH kistérségeiben 21,4 százaléka, az ország többi részén 7,6 százaléka bizonyult adminisztratív szegénynek.”* (Tausz, Simon 2011) Az összlakosság jövedelmi helyzetében és szegénységi kockázatában mutatkozó regionális különbségek a gyermekes háztartásokban élők esetében is érvényesülnek. Az országos szegénységi arányt 1-nek tekintve, a szegénységi kockázat kiugróan magas az észak-magyarországi régióban élők esetében, régiós átlagban 1,8-szeres, a gyermekesek esetében kétszeres. Az Észak-Alföldön élők szegénységi kockázata szintén átlag fölötti. A másik végletet Budapest képviseli 0,4-es szegénységi kockázati valószínűséggel. A város-falu lejtő ehhez közelítően nagy, 0,4 és 1,5 között mozog. Az összes szegény több mint fele, a gyermeket nevelő szegények 55 százaléka falvakban él.

A legmagasabb szegénységi kockázatú területeken a rendszerváltás óta nem sikerül megoldani a lakók foglalkoztatását kielégítő szinten. Ezeken a településeken már a második és a harmadik generáció nő fel úgy, hogy nem volt körülötte rendszeresen munkát végző családtag, rokon, közeli barát. A szegénység újratermelődésének két legfontosabb intézménye és színtere a család és az iskola. Minthogy a család szükségképpen csak azt és annyit tud átadni a gyermekeknek, amije és amennyije van, az induló egyenlőtlenségek csökkentéséhez sok területen van szükség beavatkozó, intézményes segítségre. E területek száma inkább nő, mint csökken. az alacsony végzettségű apák gyermekeinek negyede legfeljebb alapfokú végzettséget szerzett. Ezt a nagyon jelentős nagyságú csoportot különösen fenyegeti a társadalmi leszakadás. A helyzet az időben alig változik: a 40 éven aluliak és 40 éven felüliek mobilitási arányai alig különböznek egymástól. A gazdasági, társadalmi hátránnyal indulók és immobilak között igen jelentős a cigányok aránya.

Míg a szakértők a roma lakosság arányát a teljes lakosság 5-6 százalékára becsülik, a 8 általánosnál nem magasabb végzettség a jelenlegi demográfiai trendeket figyelembe véve a romák társadalmi-gazdasági kirekesztődése és nem megfelelő oktatása 10-15 éven belül azt eredményezheti, hogy a munkaerő egy jelentős része a munkaerőpiacon eladható ismeretek hiányában alkalmazhatatlanná válik. Ugyanennek a problémának a másik oldala, hogy a rosszul indulók iskolai hátrányai a közoktatásban eltöltött évekkkel a többségnél nőnek, ahelyett, hogy csökkennének. Ebben a folyamatban meghatározó szerepe van az iskolai szegregációnak, amely azt jelenti, hogy szegény gyermekek egy része, a cigány gyermekek többsége elkülönített, gyakran rosszabb feltételekkel működő és kevesebbet nyújtó iskolákba, tagiskolákba, osztályokba kényszerül. A cigány (és szegény) családok gyermekei gyakran etnikai és szociális gettónak nevezhető iskolákba járnak. A cigány gyermekek összes gyermekhez viszonyított aránya folyamatosan emelkedik, miközben társadalmi helyzetük (a rendszerváltás sokkjának tartós hatásaként) romlik. Későn indultak és máig erőtlenek, illetve

forráshiányosak azok a kísérletek, amelyek a szegregációt akarják csökkenteni, illetve a szükséges források töredéke sem áll rendelkezésre ahhoz, hogy a roma gyermekek iskolai integrációja és felzárkózása sikeres legyen. A szegregáció ilyen feltételek mellett erősödik. Erről írunk a következő részben.

Szegregáció és hátrányos megkülönböztetés

Kende Anna és Illés Anikó készített egy felmérést a hátrányos helyzetű második és harmadik osztályos gyerekek jelen- és jövő képéről. A marginalizáció identitásformáló erejét vizsgálták gyerekek körében.

„A rajzokon azok a tendenciák figyelhetők meg, amelyeket a szociálpszichológia az identitásképzéssel kapcsolatban törvényszerűen feltételez, mint például a jelen megszépítése, a szebb jövő valamint a fejlődés lehetősége. S ugyanígy kézzelfoghatóan van jelen a gyermeki fantázia színessége. Azt azonban korántsem mondhatjuk, hogy a rajzok egyértelműen a felfelé mobilitás. Összességében az látható, hogy a gyermekes családok, szülő és felnőtt számtól függetlenül jobban veszélyeztetettek a szegénység által. hitét tükrözik. A felfelé mobilitás korlátainak ismeretét jól tükrözik a középosztálybeli vágyak, a pénz- és munkaszerzés nehézségeinek különböző megfogalmazásai, mind a rajzokon, mind a rajzolást követő beszélgetéseken. Azaz a gyerekek egy része nem, vagy nehezen tudja értelmezni a jövőre, a változásra, a lehetőségekre vonatkozó kérdéseket. E pesszimista értelmezést egészítik ki a védelem igényéről valló rajzok, amelyeken a fenyegetés elől a vár vagy kerítés mögött lehet elbújni... A szülők, annak ellenére, hogy nagyon sok rossz tapasztalattal rendelkeznek, mégis elfogadják – ismerik és hangoztatják – a középosztálybeli értékeket a tanulás és a boldogulás terén, ami nagyon hasonló ahhoz, ahogyan a gyerekek – többnyire vágyteljesítő – jövőképe is egyfajta középosztálybeli boldogulásra utal.” – Kende és Illés, 2011

A gyerekek tehát – nem meglepő módon – „belenőnek” és hozzászoknak a hátrányos helyzethez és a hátrányos megkülönböztetés elviseléséhez is.

A személy igyekszik olyan megoldási módokat kiválasztani a fenyegető helyzet – jelen esetben a hátrányos megkülönböztetés - feldolgozására, amelyek óvják az énképet, az identitást. Így a pszichológiai megküzdés számos formájával találkozhatunk a túlérzékenységtől a tagadásig.¹⁶ Magatartásukat tekintve pedig a távolságtartástól a teljes elkülönülésig.

Az eltávolodás lezajlik térben (szegregáció) és a személyiséget illetően is (relatív depriváció). A saját környezetükhöz képest is hátrányos helyzetben lévő családok számára tovább nehezíti a pozitív énkép és pozitív jövőkép kialakítását a relatív depriváció, amely arra utal, hogy nem a tényleges depriváltság, hanem a másik, hozzánk viszonyított relatív előnye okozza a megfosztottság érzését, és akadályozza a pozitív énézés kialakulását (Festinger, 1998). Mindezek a folyamatok fokozottan fenyegetik azon csoportok tagjait, ahol a csoport-

¹⁶ Kende és Illés, 2011

hovatartozás látható jegyekkel párosul, így az etnicitás, a nem, de a külső megjelenést befolyásoló szociális helyzet is kiválthatja ezeket a folyamatokat (Young 2001).¹⁷

A koragyerekkori hátránycsökkentés hivatott kompenzálni azokat szocializációs, fejlődéslélektani, szomatikus, egészségi hátrányokat, amelyben a hátrányos helyzetű családokba született gyerekek élnek meg nap, mint nap. Erről lesz szó a következő részben.

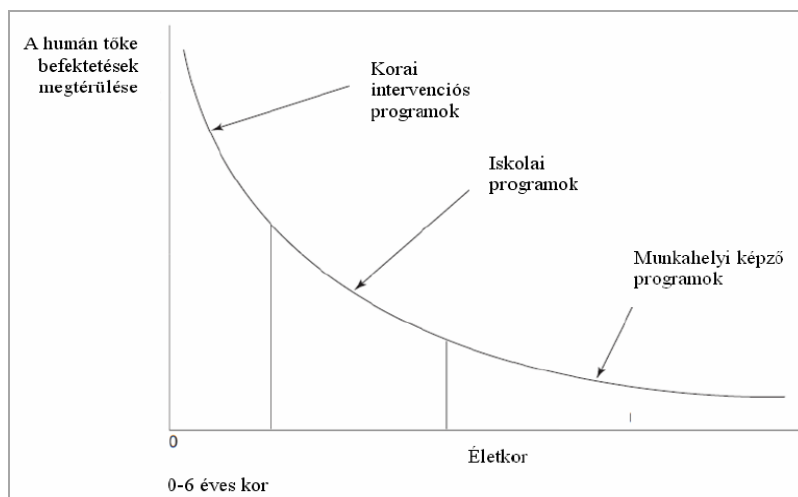
A koragyerekkori intervenció társadalmi jelentősége

Az életkorban „lefelé” történő elmozdulást az indokolja, hogy a modern fejlődéslélektani kutatások rámutattak arra, hogy – főként a bármilyen okból hátrányos helyzetű gyermekek esetében – számos *a sikeres iskolai és társadalmi beilleszkedéshez szükséges kompetencia hatékony formálására az iskolai évek már nem adnak maradéktalanul lehetőséget*. Amennyiben a gyermek a koragyerekkorban (0-6/7 év) nem kapja meg az optimális és egészséges fejlődéséhez szükséges feltételeket, az olyan pszichológiai és szociális hátrányokhoz, behozhatatlan lemaradásokhoz, károkhoz vezethet, melyek hosszú távon a szociális ellátások iránti jelentősen növekvő igényben is realizálódnak.

Mára már széles körben alátámasztott, hogy bizonyos készségek fejlődésében a korai fejlesztő programok sokkal hatékonyabbak, mint a későbbi életszakaszokban beavatkozóak (lásd pl. Heckman és Masterov, 2007 összefoglalóját), így az erre az életszakaszra irányuló támogatás hosszú távon gazdaságilag is megtérül. Bár e beavatkozások eredményességének közvetítő mechanizmusai még nem ismertek pontosan, a kutatások konzisztensen alátámasztják, hogy a gyermekkori anyagi nélkülözés és az azzal gyakran összefüggő érzelmi elhanyagoltság következményeit a gyermek fejlődésére az iskolás- és felnőttkori beavatkozások már nem képesek kompenzálni.¹⁸

¹⁷ Kende és Illés, 2011

¹⁸ Családpolitika más-más szemmel

3. ábra: A humán tőkébe való befektetés megtérülése hátrányos helyzetű gyermekek esetében, forrás: [Heckman és Masterov 2007](#)

Magyarországon még nem áll rendelkezésre átfogó kutatás a tapasztalatokról. Megérzésekre, személyes, szubjektív tapasztalatokra tudunk támaszkodni. Ezek közül egy példa:

„B. második gyerek és a nővére és közte elég nagy a korkülönbség. Az anyja vele volt otthon GYES-en, amikor elkezdtek a gyerekházba járni. Sok probléma volt a kisfiú viselkedésével kapcsolatban, nehezen oldódott a gyerekek között, de amikor bekapcsolódott a játékba már nem akart hazamenni. Dacos lett, nehezen kezelhető. Kb. másfél évi gyerekház látogatás után elkezdett óvodába járni. Nem tudott beilleszkedni, nem tudta megszokni a nagyobb közösséget. Viselkedészavarokat produkált, belebetegedett. Az anyja visszahozta a gyerekházba, ahol megnyugodott és néhány hónap után valóban óvodára érett lett.” – szolnoki gyerekház

Általánosságban elmondható a gyerekekre vonatkozóan, hogy könnyebben beilleszkednek az óvodai környezetbe, mint hasonló, ám gyerekházba rendszeresen nem járt társaik. A szüleikkel kapcsolatban látható, hogy tisztában vannak az óvoda fontosságával, könnyebben illeszkednek be. Ezek a családok kevésbé vannak kitéve azoknak a megpróbáltatásoknak, előítéleteknek, amiket a hasonló körülmények között élők nap mint nap átélnek. Arra most nincs mód, hogy erről részleteiben írjuk, de számos kiemelkedő írás (Ladányi, 2009; Kertesi, Kézdi 2010; Szalai 2010) szól arról, hogy a hátrányos helyzetű családok elszigetelődésének csökkentésével (s ezt jelenti a gyerekházba való bevonás) csökkenthető a helyi társadalom előítéletessége.

II. rész

A gyerekházak belső világa

A nemzetközi és hazai környezet ismertetése után a gyerekház közvetlen környezetére és belső világára koncentrálunk ebben a részben. A 2006 óta működő gyerekházaknak sajátos szerepe van egy település életében. A gyerekház önmagában véve egyedülálló szervezeti jelenség Magyarországon. Nem lehet besorolni egyik intézményrendszerbe sem. De a településen ellátott szerepét tekintve is sajátos, mert szolgáltatási rendszere egyedülálló. Sokkal inkább azt lehetne mondani, hogy a gyerekház hidat képez az intézményrendszerek között oly módon, hogy szolgáltatási rendszerét a célcsoporthoz igazítja, s ezzel egy helyre összpontosítja a különböző szolgáltatókat az igényeknek megfelelően. A gyerekházak célcsoportja a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű családok, ahol 0-5 éves korú gyermek(ek) él(nek). Szolgáltatási rendszerét úgy alakítja ki, hogy a családok igényei, szükségletei szerint von be szolgáltatókat mindennapi munkájába.

Amint arról tanulmányunk elején már írtunk, több hullámban nyitottak meg a gyerekházak országszerte, így másféle tapasztalata van egy 5 éve működő és egy 1 éve működő gyerekháznak. De másféle tapasztalatai vannak egy városi és egy kistépülésének is. S szintén másféle egy észak-magyarországi és egy dél-dunántúli gyerekházaknak. Sok-sok nézőpont lehet, ezekből mutatunk be néhányat ebben a részben.

A bemutatás alapját 3 forrás képi: a) a Biztos Kezdet Gyerekházak Dokumentációs Rendszere, b) a gyerekház vezetők által kitöltött kérdőívek és c) a Gyerekesély Program és a Biztos Kezdet Program előzetes tapasztalatai.

A Biztos Kezdet Gyerekházak, tevékenységeik adminisztrációja egy online dokumentációs rendszer segítségével történik. Ebben rögzítik a Gyerekházak a megvalósuló legfontosabb tevékenységeiket. Az online rendszer támogatást nyújt a Gyerekházaknak, hogy az összesített, objektív módon megjelenő adattáblázatok alapján tudják tervezni saját szakmai tevékenységeiket. A rendszer segítségével a Gyerekesély Programiroda folyamatosan nyomon tudja követni a program helyi megvalósulását országos szinten. Ebben a részben a Biztos Kezdet Dokumentációs Rendszer alapján képet adunk a programba bevont gyerekekről, a bevont szülők szocio-ökónómiai helyzetéről, a közösségre irányuló szolgáltatásokról és az elért sikerekről. Célunk a globálisan gyűjtött adatok alapján képet kapni a helyi programok által végzett munkáról, és ezek alapján ajánlásokat megfogalmazni a program következő szakaszára vonatkozóan.

2012 februárjában kértük meg a gyerekházak vezetőit, hogy az általunk kidolgozott kérdőívet válaszolják meg. A válaszadási hajlandóság kitűnőnek mondható, minden megkérdezett kitöltötte a kérdőívet. Alapvetően egységes gondolatvilág és attitűd jellemzi a munkatársakat. Ez főként a családokhoz való hozzáállásban, a gyerekházról alkotott véleményben, a munkatársakkal és a nyújtott szolgáltatásokkal kapcsolatosan mondható el.

Az összeállt adatbázis és az előzetes tapasztalatok alapján írunk a gyerekház belső működéséről, szervezetéről, a gyerekházban folyó munkáról. A gyerekházak belső és külső munkatársai közötti, valamint a családokkal, gyerekekkel, szülőkkel ápolt kapcsolat, kommunikáció is tanulmányunk részét képezi. Képet alkotunk a gyerekházak hatékonyságáról, eredményeiről, a helyi társadalomban elfoglalt szerepéről.

A Biztos Kezdet program a számok tükrében

A Biztos Kezdet Gyerekházak feladata tevékenységeik adminisztrációja egy online dokumentációs rendszer segítségével történik¹⁹. Ebben rögzítik a Gyerekházak a program négy stratégiai céljának érdekében megvalósuló legfontosabb tevékenységeit. Az online rendszer támogatást nyújt a Gyerekházaknak, hogy az összesített, objektív módon megjelenő adattáblázatok alapján tudják tervezni saját szakmai tevékenységeiket. A rendszer segítségével a Gyerekesély Programiroda folyamatosan nyomon tudja követni a program helyi megvalósulását országos szinten. Célunk a globálisan gyűjtött adatok alapján képet kapni a helyi programok által végzett munkáról, és ezek alapján ajánlásokat megfogalmazni a program következő szakaszára vonatkozóan.

A program legfőbb alapszolgáltatása a gyerekekkel folytatott rendszeres foglalkozás, mivel ez a gyerekfejlődésre közvetlen hatást fejt ki²⁰. Ebből adódóan mindenekelőtt a Gyerekházak látogatottságát vizsgáljuk, különös tekintettel a rendszeres látogatók arányára. A szülő bevonása fontos része a programnak, hiszen a szülői kompetenciák és az öngondoskodás fejlesztése is kiemelt cél²¹. Ehhez elengedhetetlenek a szülőkre irányuló tevékenységek: szakemberek által irányított beszélgető körök és képzések megfelelő gyakoriságban történő megrendezése. A gyerekházat rendszeresen látogató anyák iskolai végzettségét, valamint az édesapák részvételét elemezve figyeljük meg, hogy a program a családok mely csoportját éri el. A gyerekek és szülők megszólításán túl a Biztos Kezdet harmadik célkitűzése a program társadalmi beágyazottsága, amelyet a Gyerekházlátogatókon túli, tágabb környezet megszólítása révén kíván elérni. A Gyerekház társadalmi aktivitását a közösségi programok mennyiségén és az azokon résztvevők számán keresztül kívánjuk bemutatni.

Az elemzések a TÁMOP 5.2.1. projekt 2011. október 1. és 2012. február 29. közötti időszakára vonatkoznak, az összes (szám szerint 44), az adott periódusban működő Biztos Kezdet Gyerekház által az online dokumentációs rendszerben regisztrált adatok alapján. A grafikonokat egyrészt az összes Gyerekházra vonatkoztatva értelmezzük, másrészt

¹⁹ Pályázati útmutató 10. o.

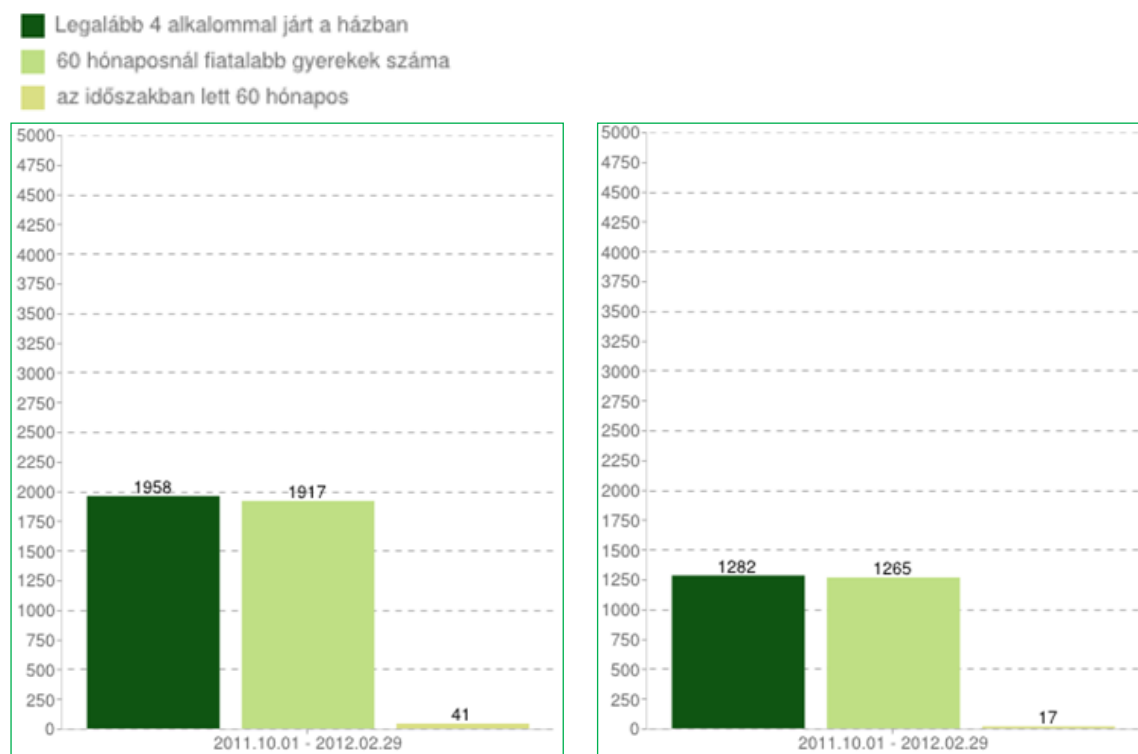
²⁰ Biztos Kezdet Lépésről lépésre 4. o.

²¹ Pályázati útmutató 4. o.

összevetjük a fővárosban, községekben és városokban működő programok adatait. Ezt az összehasonlítási szempontot a Gyerekházak vetették föl, akik maguk kezdeményezték a városi szegregátumok Gyerekházainak jellegzetességeiről szóló konferenciát.

A programba bevont gyerekek száma

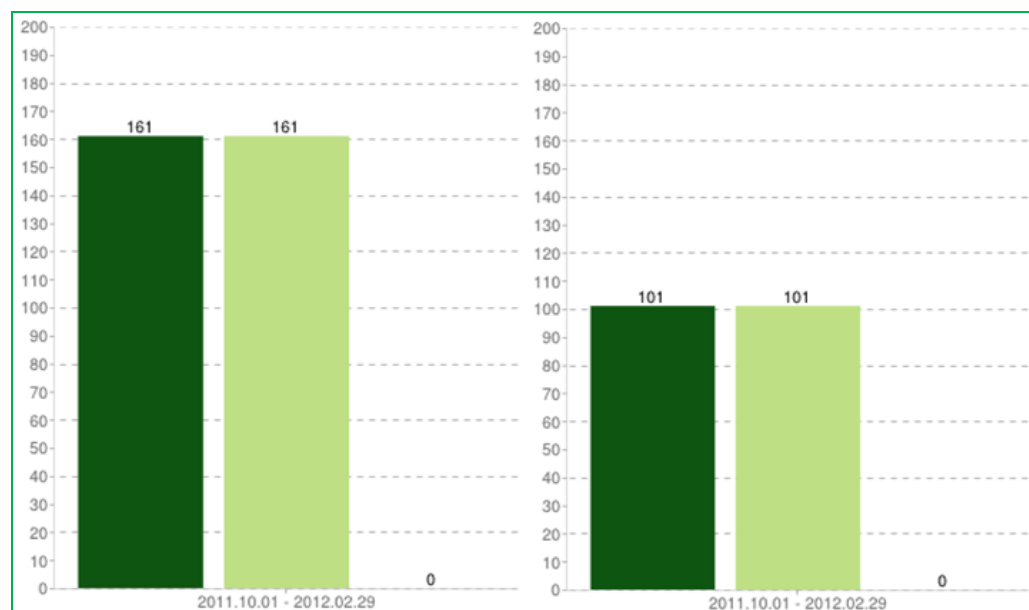
A gyerekekre irányuló stratégiai cél megvalósulásában fontos mutató a bevont családok száma és a rendszeresen járó gyerekek arányának alakulása, mivel ezek a Biztos Kezdet program elfogadottságát és létjogosultságát igazolhatják. A projektbe bevont gyerekek száma alatt azon legfeljebb 5 éves (60 hónapos) gyerekek csoportját értjük, akik legalább 1 dokumentált alkalommal vettek részt a gyerekház foglalkozásain az adott időszakban. Ezt összevetjük azok számával, akik 4 alkalommal jelentek meg a Gyerekház foglalkozásán, azaz a Gyerekház rendszeres látogatását feltételezzük róluk. Bár a grafikonok nem tartalmaznak részletes korcsoportos bontást, mégis következtethetünk arra, hogy a Gyerekházba járó 0-5 éves kor közötti gyerekek közül a fiatalabb korosztály vagy az idősebbek vannak többségben.

Projektbe bevont és legalább 4 alkalommal megjelent gyerekek, országos adat

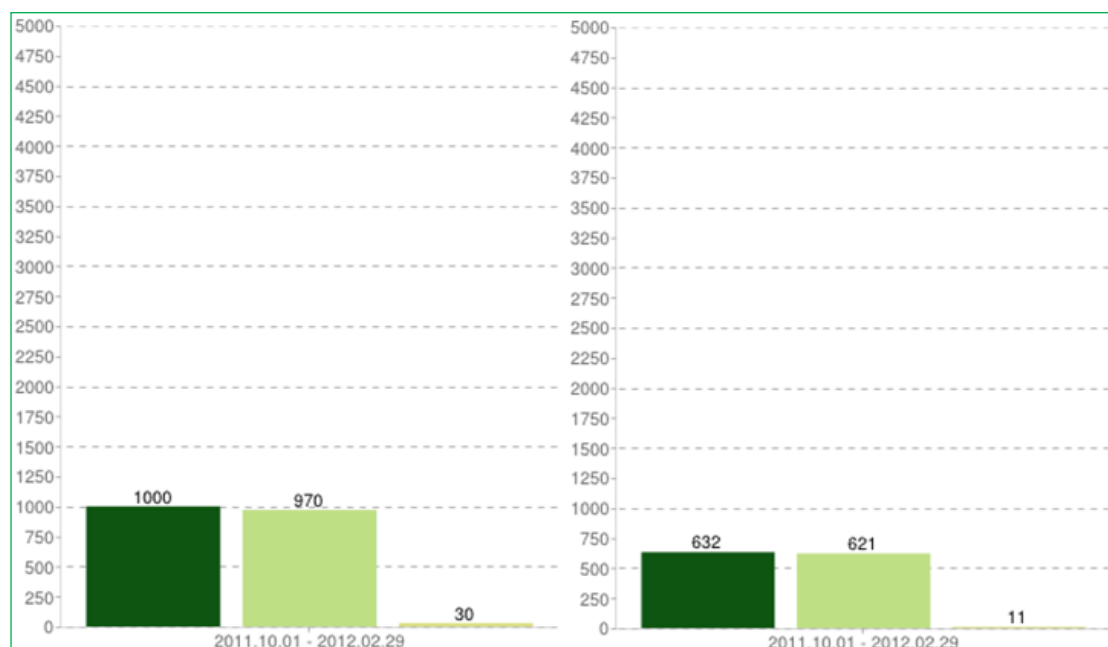
Az országos adatok azt mutatják, hogy a programba bevont gyerekek mintegy 80 %-a rendszeresen járónak mondható. Ugyanakkor mind az alkalmi, mind a rendszeres Gyerekház látogatókra igaz, hogy a többségük fiatalabb 55 hónaposnál, hiszen a kiválasztott öt hónapban a gyerekeknek csupán alig 2 %-a töltötte be az ötödik életévét. Ez alátámasztja a Gyerekház munkatársak és a mentorok beszámolóit, akik szerint a résztvevő gyerekekre inkább a 0-3 év

közötti kor jellemző, azon belül is inkább a kisebbek (0-1 éves közöttiek) felé tolódik a hangsúly.

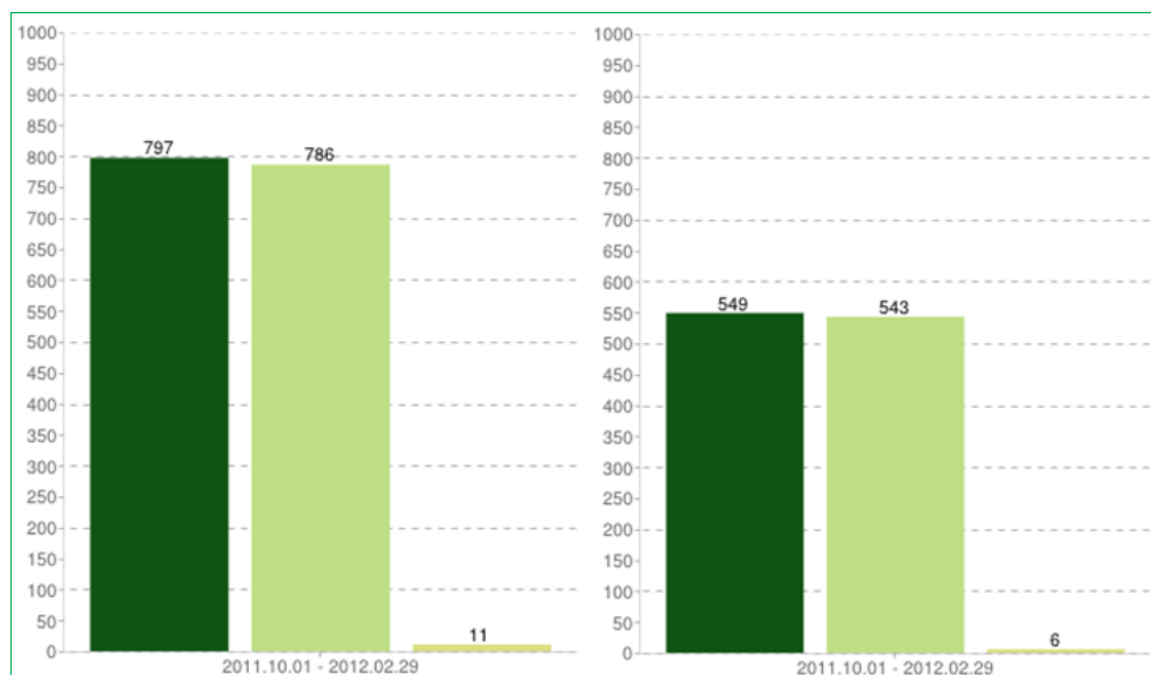
Projektbe bevont és legalább 4 alkalommal megjelent gyerekek, fővárosi adat

A fővárosi számadatok az országos mutatókkal hasonló képet mutatnak. A Gyerekházban az adott időszakban megfordult gyerekek több, mint fele (63 %-a) legalább négyszer látogatott oda. Az adott időszakban minden gyerek öt évesnél jóval fiatalabb volt.

Projektbe bevont és legalább 4 alkalommal megjelent gyerekek, községek adatai

A községekre a fővárosi és az országos adatokkal egyező jellemzők igazak. A bevont gyerekek 63 %-a rendszeresen jár a Gyerekházba, és alig 3 %-a tartozik a legidősebbek közé.

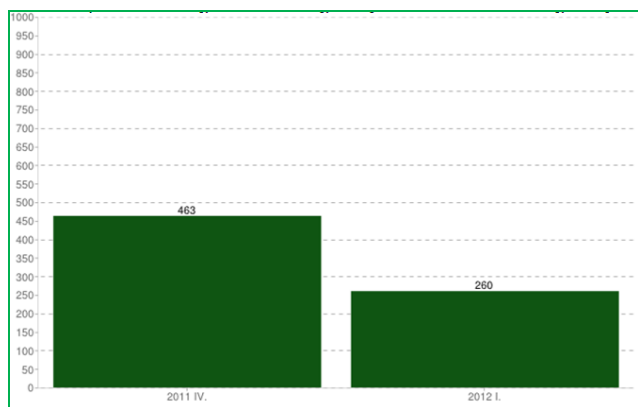

Projektbe bevont és legalább 4 alkalommal megjelent gyerekek, városok adatai

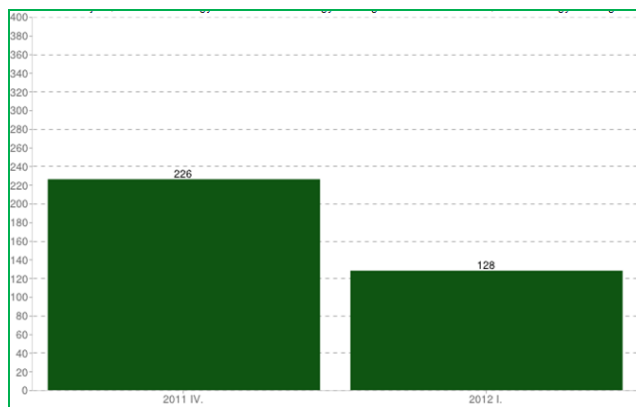
A városok számadataiban is tükröződik az országos tendencia. Itt még nagyobb, 70 % a rendszeresen járók aránya, miközben alig 1 % az öt évet betöltők száma.

A rendszeresség alapvető feltétele a gyerekek sikeres fejlesztésének és eközben a szülők attitűdjének eredményes formálásához. A bevont gyerekek számát mutató indikátor szerint a Gyerekházban megfordulók többsége rendszeresen jár. A rendszeresen járó gyerekek számát egy dinamikus mutató segítségével is meg tudjuk mutatni, így elemezve a tendenciákat.

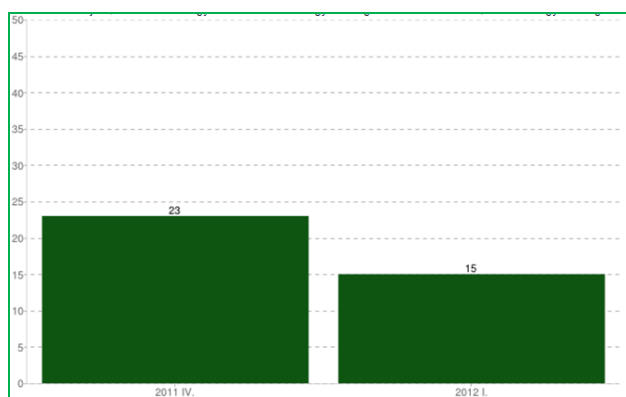
Kétféle definíciót használunk a rendszeres gyerekházi látogatás meghatározására. Az első feltétel szerint azt vizsgáljuk, hogy 0-2 éves gyerek legalább 10 alkalommal, 2-5 éves gyerek legalább 28 alkalommal volt jelen a napi foglalkozásokon.

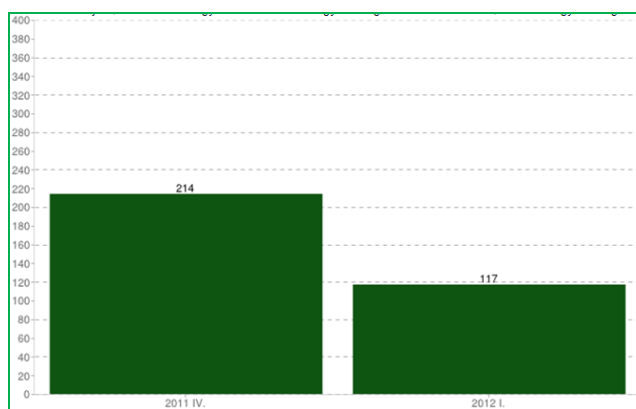
Rendszeresen járók országosan, negyedéves bontásban (1. feltétel)

Rendszeresen járók közösségi adata, negyedéves bontásban (1. feltétel)

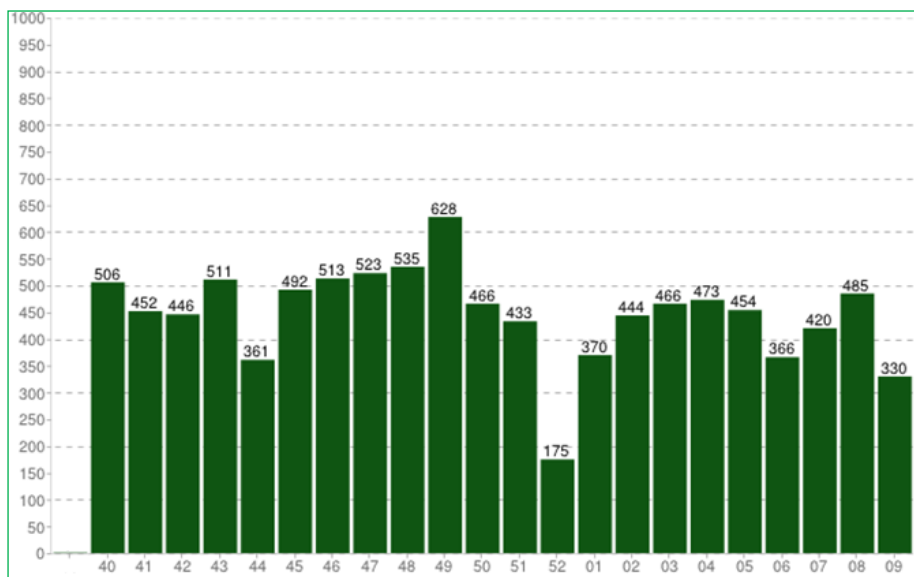
Rendszeresen járók fővárosi adata, negyedéves bontásban (1. feltétel)

Rendszeresen járók városi adata, negyedéves bontásban (1. feltétel)

Az első típusú definíció szerint vizsgált adatok 44 %-os visszaesést mutatnak a rendszeresen járók számában mind országos átlagban, mind városi és fővárosi összesítésben. Egyedül a községekben látható csupán 35 % csökkenés.

Mivel ez az indikátor negyedéves bontásban mutatja az adatokat, inkább a második definíciót alkalmazzuk, mert ott a rendszer heti bontásban tudja megjeleníteni az adatokat, amely jobb rálátást mutatnak a forgalmi adatok tendenciáira. A második feltétel a rendszerességet életkoronként eltérően határozza meg: 0-2 éves gyermekek esetében ez hetente legalább 1 alkalom, 2-5 éves (nem óvodás) gyermekek esetében legalább heti 3 alkalom. A rendszerességben figyelembe vesszük, hogy a gyermek esetleg betegség vagy egyéb ok miatt távol marad, ez a hiányzás azonban nem haladhatja meg a hat hetet.

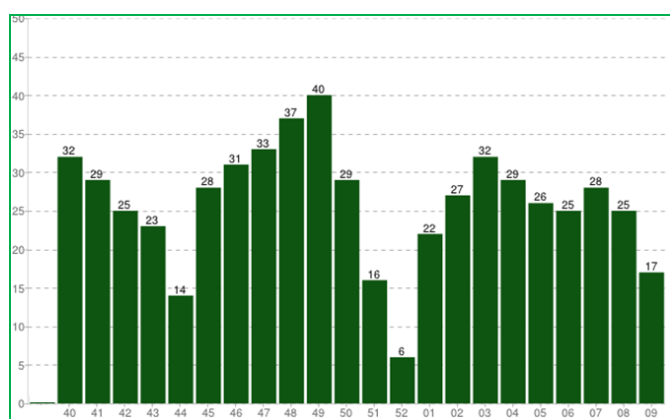
Rendszeresen járó gyerekek, országos adat (2. feltétel)

A 2011-es és a 2012-es adatokat összevetve itt is megállapítható a rendszeres gyerekházlátogatók számának csökkenése. A második definíció szerinti elemzés azonban kisebb mértékű, átlagosan mintegy 16 %-os visszaesést jelez. Ebből a szempontból nem a községekben, hanem a fővárosban tapasztalható a rendszeresen járók legkisebb, csupán 11 % redukálódása.

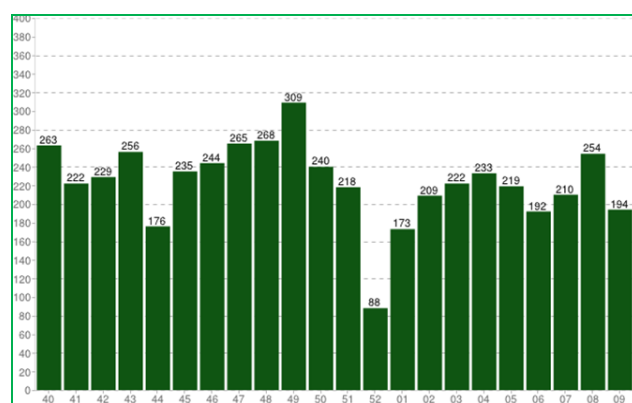
A heti bontás egy szignifikáns csökkenést, és egy kiugró növekedést mutat a Gyerekház rendszeres látogatóinak számában. A visszaesés ideje a naptári év utolsó hete, ami magyarázható a karácsonyi ünnepekkel, amely hagyományosan a család együttlétének időszaka. Utalva a közösségi programok számát és látogatottságát mutató indikátorra, amely szerint a szülők jelenléte ezeket az eseményeken épp ugyanebben az időszakban a legmarkánsabb. Ha a két adathalmazt összevetjük, két következtetésre jutunk. Egyrészt, hogy az év végén rendezett közösségi eseményeken megjelenők elsősorban a Gyerekház alkalmi látogatóiból kerülnek ki, esetleg olyanokból, akik ezen alkalmakkor járnak először a Gyerekházban. Másrészt a gyereklétszám csökkenése utalhat a ház év végi csökkentett nyitvatartására.

A grafikon négy további oszlopa mutat alacsonyabb részvételi arányt a rendszeresen járók körében. A 2011. 44. (november 1., Mindenszentek és Halottak napja) és a 2012. 01. heti (közvetlenül a karácsony és a szilveszter után) visszaesés az ünnepek közelségével magyarázható. A másik két hasonló értékű oszlop a 2012. 06. és 2012. 09. hete, mindkettő az átlagában alacsonyabb látogatottságot mutató időszakokra esik. Ennek oka lehet a téli megbetegedések miatti távolmaradás, vagy a hátrányos helyzetű családok életmódjára jellemző fűtési gondok.

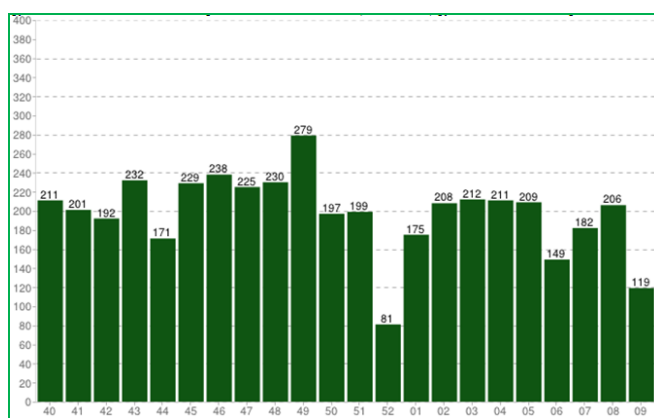
Az indikátor adatai közül a 2011 49. heti szám mutat szignifikáns növekedést. Ez a december 6. hete, amikor a Mikulás-ünnepeket és az adventi kézműves foglalkozásokat tartják a Gyerekházakban. Ez egybeesik a közösségi programok mutatószámával, amely szintén arra utal, hogy a december hónapban nagyobb a Gyerekház látogatottsága.

Rendszeresen járó gyerekek, fővárosi adat (2. feltétel)

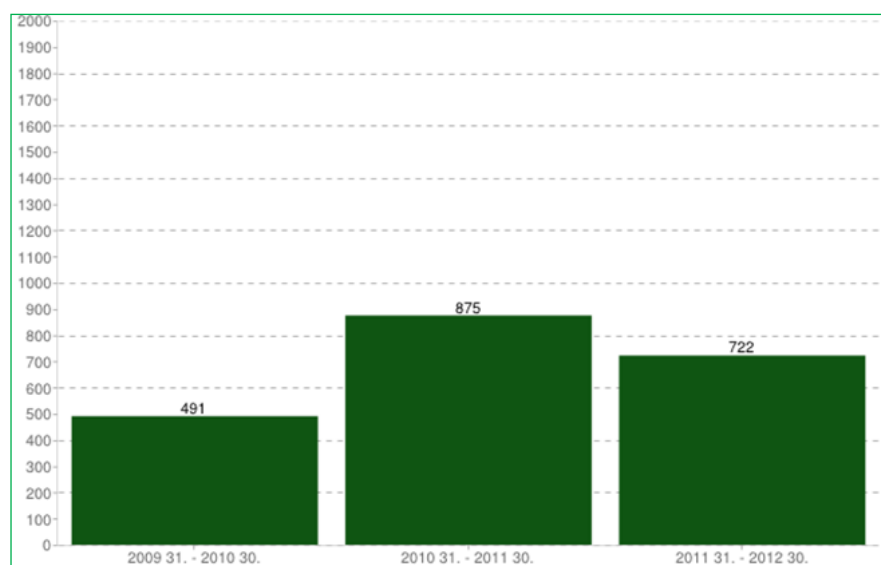
Rendszeresen járó gyerekek, községek adatai (2. feltétel)

Rendszeresen járó gyerekek, városok adatai (2. feltétel)

Az adathalmazokat fővárosi, városi és községi bontásban összevetve azt láthatjuk, hogy a forgalmi változásokra ugyanaz jellemző, mint az országos átlagokra. Fontos észrevenni, hogy a városi Gyerekházak látogatottsága a rendszeresen járók körében a többi típusú házhoz viszonyítva a legegyenletesebb eloszlású.

A rendszeresen járó gyerekek számának alakulását érdemes éves szinten is vizsgálni, hogy lássuk, vajon a csökkenés tartós lehet-e vagy inkább csak a kiválasztott periódusra igaz az év adott hónapjainak jellemzői (ünnepek, időjárás, betegség) folytán. A dokumentációs rendszer a rendszeresen járó gyerekek számának éves bontása esetén az adatokat csak egyben, a teljes naptári évre vonatkoztatva tudja megjeleníteni. A számok értelmezésénél két tényezőt kell figyelembe vennünk. Egyfelől, hogy az első oszlop teljes évek adatait jeleníti meg, míg a harmadik oszlop (a feliratától eltérően) a 2012-es évre csak a február 29-ig regisztrált jelenléteket mutatja, a második típusú definíció értelmében. Másfelől, ahogy az oszlopok feliratai is mutatják, a számok nem naptári évre, hanem az adott év 31. hetétől a következő év 30. hetéig tartó 12 hónapra vonatkozóan jelennek meg. Így tehát az általunk alapvetően analizált projektidőszak (2011. október 01. – 2012. február 29.) teljes mértékben a harmadik oszlopban jelenik meg.

Rendszeresen járó gyerekek országos mutatója, éves bontásban (2. feltétel) 2012. február 29-ig

Az éves adatokat nézve megnyugtató növekedést látunk. Az első két év között 44 % pozitív különbség mutatkozik. A második két oszlopot tekintve azt látjuk, hogy 2012. 09. hetéig a rendszeres látogatók száma elérte az előző periódus 83 %-át. Mivel a rendszer által megjelenített időszakból még 21 hét hátravan, a naptári év elején látott fogyatkozás ellenére további létszámemelkedés prognosztizálható.

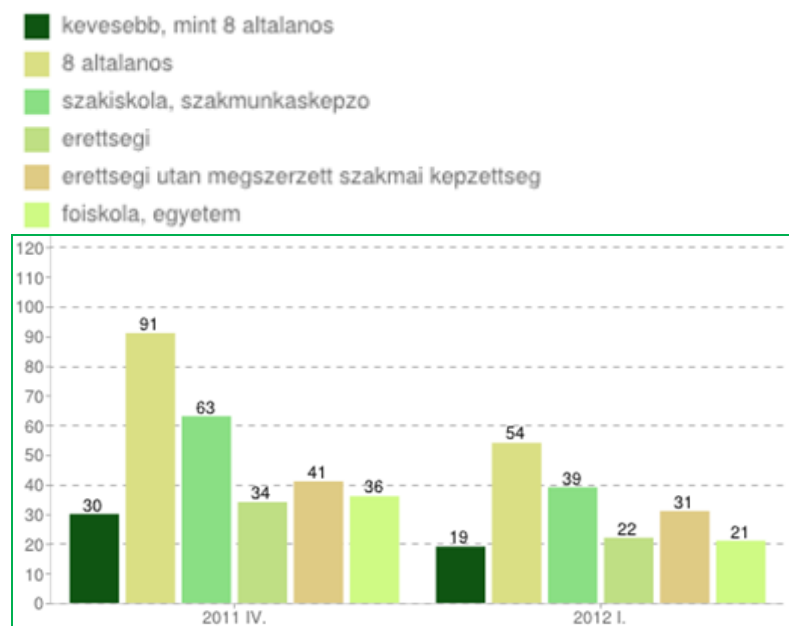
A bevont szülőkre jellemző adatok

A bevont szülőkre vonatkozó adatok közül kettőt vizsgálunk: az anya iskolai végzettségét és az apa jelenlétét a gyerekházi foglalkozásokon.

Az anya iskolai végzettségének elemzését a Gyerekházba járók körében a következők miatt tartjuk fontosnak. A szülők iskolai végzettsége Magyarországon jelentősen befolyásolja a gyerekek iskolai teljesítményét, már az elemi első osztályaiban is. Elsősorban az édesanya végzettsége domináns²². Statisztikák azt is kimutatták, hogy minél alacsonyabb végzettségű az édesanya, annál rosszabb egészségi állapotúnak tartják magukat serdülőkorú gyermekeik²³ és annál valószínűbb, hogy ez realizálódik is, például a dohányzásban²⁴. Az anya alacsony iskolai végzettsége a gyerekek szegénységi kockázatának növeléséhez hozzájáruló tényezők egyike is²⁵.

Amikor egy gyerek először jön valamelyik szülője kíséretében a Gyerekházba, rögzítésre kerülnek alapvető adatai: neve, lakcíme, születési ideje, hiszen ezek alapján határozható meg, hogy a célcsoportba tartozik-e. Miután a család néhány (3-4) alkalommal járt a házban, már rendszeres látogatóknak tekinthetők. Bár ez egyelőre független a fent analizált indikátorok definíciójától, mégis alap arra, hogy a család helyzetét és a gyermek fejlettségét felmérve a munkatársak megtervezzék a gyermekkel és szüleivel folytatandó munkát. A dokumentációból tehát a rendszeresen járó gyerekekre vonatkoztatva tekinthetjük meg az anya iskolai végzettségének megoszlását. Az adatok áttekintésénél nem releváns, hogy a rendszeresség melyik definícióját vesszük alapul, viszont figyelemmel kell lennünk a tényre, hogy a megkérdezett anyák részéről a válaszadás önkéntes, és nem minden édesanya felelt a végzettségével kapcsolatos kérdésre.

Iskolázottság szerint az édesanyákat az alábbi öt csoport valamelyikébe sorolhatjuk:

²² Gyerekesélyek Magyarországon, 18. o.

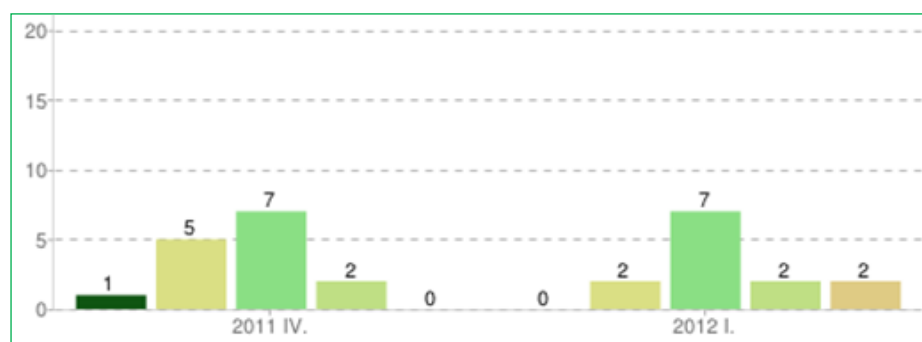
²³ Gyerekesélyek Magyarországon, 84. o.

²⁴ Gyerekesélyek Magyarországon, 86. o.

²⁵ Gyerekesélyek Magyarországon, 97. o.

Anyák végzettsége, országos adat

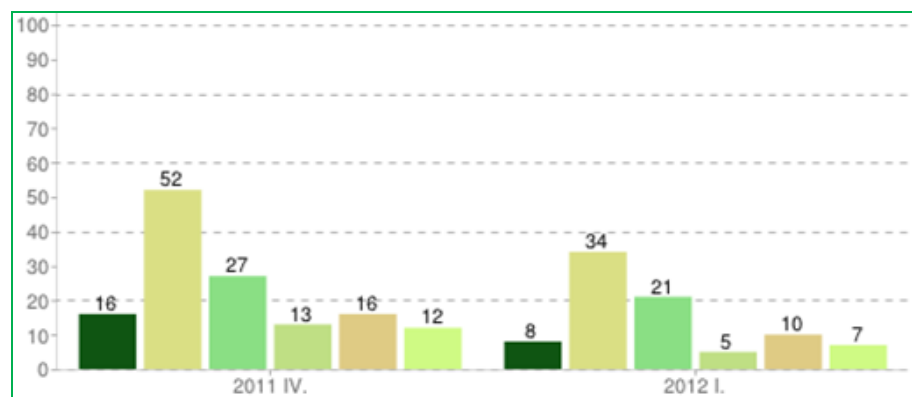
Az országos adatok alakulása a rendszeresen járók tekintetében megfelel a forgalmi kimutatás fent bemutatott csökkenésének. Az anyák végzettségét tekintve a két kiválasztott negyedévben az arányok nagyjából változatlanok. A Gyerekházlátogatók között egyértelmű többségben vannak az általános iskolát végigjárt édesanyák. Jellemzőek szakiskolai vagy szakmunkás-bizonyítvánnyal rendelkeznek, esetleg érettségi utáni szakképzésben vettek részt. Körülbelül egyenlő azok aránya, akik nem fejezték be az általános iskolát, érettségit szereztek, vagy felsőoktatási tanulmányokat végeztek – ezek száma azonban jóval alacsonyabb, mintegy harmada a csupán nyolc osztályt végzetteknek. A programban résztvevő szülőkre tehát általánosságban az alacsony iskolázottság jellemző. A Biztos Kezdet eredeti célkitűzéseinek egyike volt megerősíteni a szülőknél azt az elvárást, hogy a hátrányok ellenére gyermekeiknek a sajátjuknál magasabb végzettség megszerzésére nyíljon lehetőségük²⁶.

Anyák végzettsége, fővárosi

adat

A rendszeres fejlesztőmunkába bevont fővárosi anyákra jellemző, hogy az országos átlaggal szemben a szakiskolát vagy szakmunkásképzőt végzettek aránya dominál. Csökkent a csupán általános iskolát kijártak száma, de sikerült megszólítani az érettségi után szakképesítést szerzőket. Mindez számunkra azt jelzi, hogy a program a fővárosban az eredetileg meghatározott célcsoportját éri el.

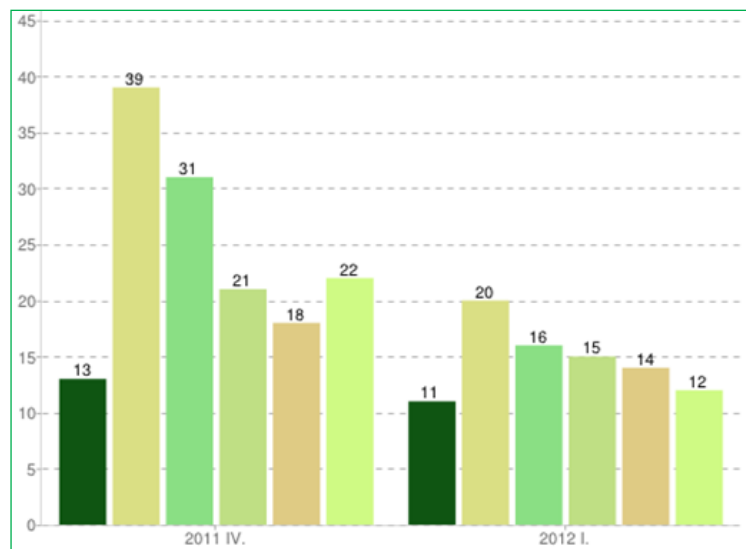

²⁶ Gyerekesélyek Magyarországon, 225. o.

Anyák végzettsége, községek adatai

A községekben az országos átlagnak megfelelően a nyolc osztályt végzettek száma van többségben. Az országos adatokhoz képest azonban a községekben sokkal nagyobb az általános iskolából kimaradt szülők aránya. Érdekes módon a fővárosi válaszadókhoz

viszonyítva számottevően több a diplomás.

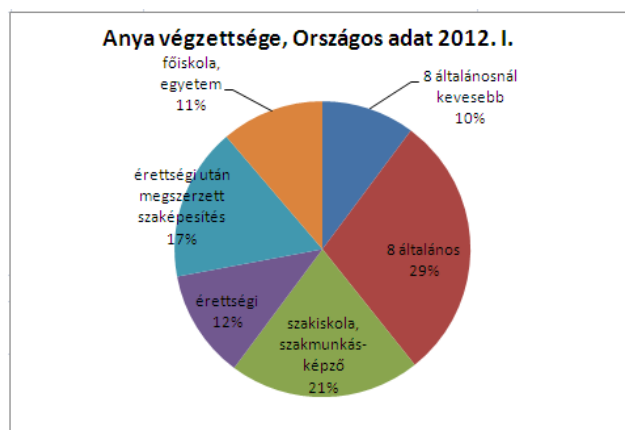
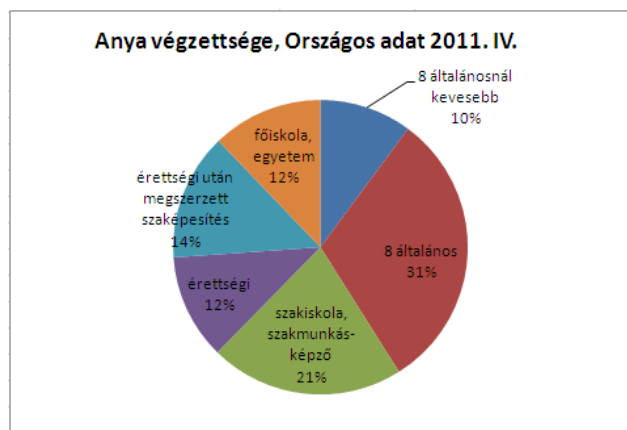
Anyák végzettsége, városok adatai

Figyelemre méltó, hogy a városokban a többi településhez képest jelentősen nagyobb a diplomás édesanyák jelenléte, sőt, a 2011. év végi adatok szerint a főiskolát vagy egyetemet végzett anyák közül annyian jártak rendszeresen a Gyerekházakba, mint az érettségivel rendelkezők. Bár a városi Gyerekházakba is elsősorban az általános iskolát végigjárt anyák járnak, a többi Gyerekházhoz képest nagyobb arányban fordulnak elő a szakmunkás vagy szakiskolai végzettségűek, és sokkal több azok száma is, akik nem fejezték be az általános iskolát. Érdekes módon a 2012-es évben az általános iskolából kimaradtak és a diplomások egymáshoz viszonyított aránya közel azonos, és ez a két adat a legkisebb a halmazban.

A program célcsoportjának definiálásakor több tényezőt is figyelembe kell venni, úgymint a gyermek életkora, a kistérség és a település hátrányos helyzete.²⁷ A hátrányos helyzet jellegét a gyermek fejlődésére negatívan ható családi körülmények (tartós szegénység, szegregáció, instabil családi háttér, szülő magatartása és életmódja) számbavételével állapíthatjuk meg²⁸, amelyeket nyilvánvalóan befolyásol az anya iskolai végzettsége.

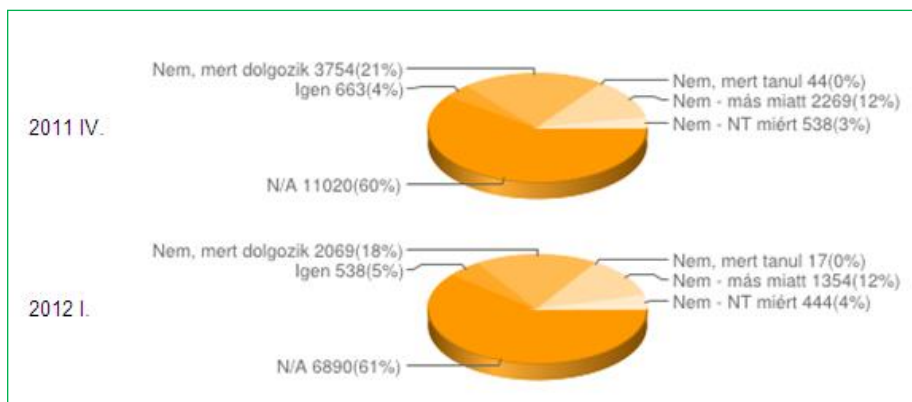
²⁷ Stratégiai terv, 3. o.

²⁸ Hatásvizsgálat, 27. o.

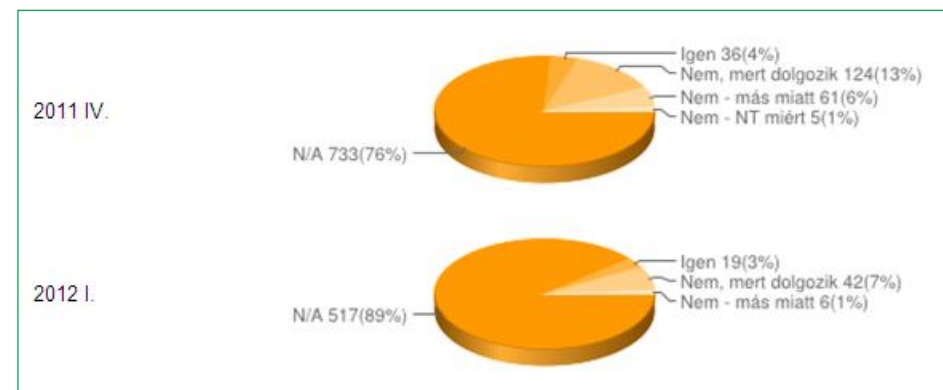

Az anyák végzettségének alakulását a két vizsgált negyedév viszonylatában összehasonlítva azt látjuk, hogy az arányok nem változtak számottevően, ezért ennek változását nem vizsgáljuk.

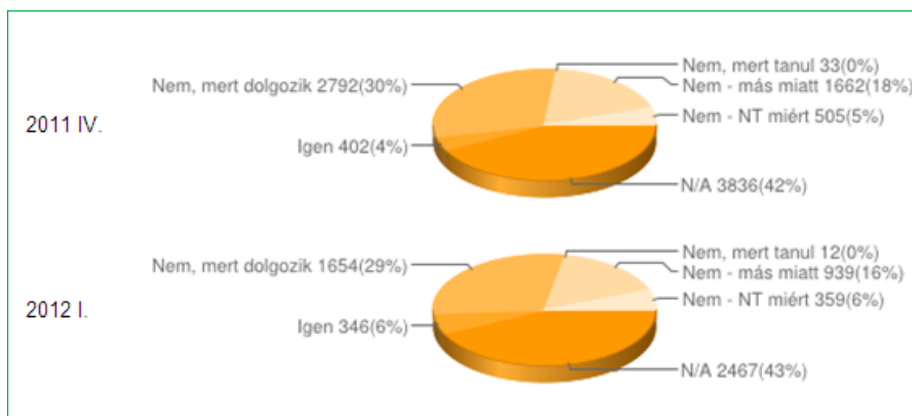
A bevont szülőkre vonatkozó adatok közül az anya iskolai végzettségén kívül vizsgáljuk az apa jelenlétét a gyerekházi foglalkozásokon. A következő diagramok a célcsoportba tartozó gyerekek apjának jelenléti megoszlását mutatják negyedéves bontásban, a napi foglalkozásokon való részvétel tekintetében.

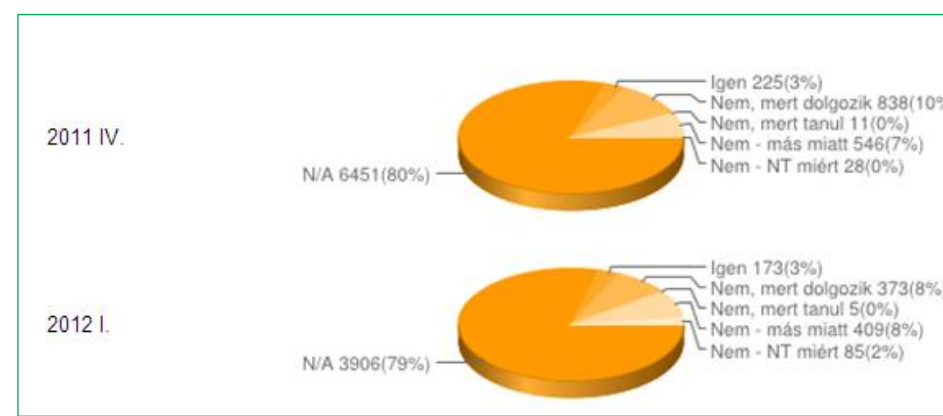
országos adat

fővárosi adat

községek adatai

városok adatai

A résztvevők száma és aránya mellett a grafikonok azt is megjelenítik, hogy az apa távolmaradásának mi volt az oka (munka, tanulás, más ok, vagy nem nyilatkoztak erről a jelenlevők). Hangsúlyozzuk, hogy ezek az adatok a napi foglalkozásokon való jelenlétet mutatják. A szülői beszélgető körökön és képzéseken, valamint az egyéb, szülők számára nyitott eseményeken nem mérjük külön az apák jelenlétét.

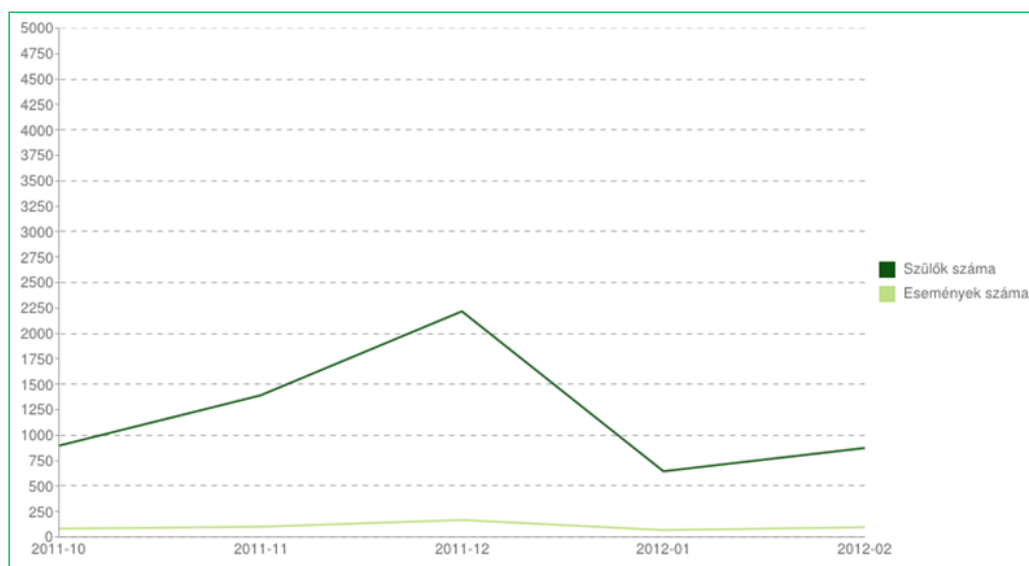
Országos szinten megállapítható, hogy az apák jelenléte a napi foglalkozásokon meglehetősen alacsony. A tendencia azonban pozitív, hiszen a jelenléti arány 1 %-os növekedést mutat. Ez a növekedés a községekben nagyobb, 2 %-os, ami valószínűleg a kisebb közösségekre jellemző, szorosabb emberi kapcsolatoknak köszönhető sikeresebb bevonásra utal.

Elgondolkodtató, hogy egyre kevesebb százalék marad távol a munkája miatt: ez az arány a községekben élők körében csupán egyetlen százalékkal csökkent, a fővárosi apák esetében azonban a felére esett vissza, melynek hátterében a növekvő munkanélküliség állhat.

Sajnálatos módon azok száma is csökkent, akik tanulmányaik miatt nem tudtak résztvenni gyermekeikkel a Gyerekház foglalkozásain. A távolmaradásnak ez az indoka a fővárosi apáknál egyáltalán nem jelent meg a vizsgált időszakban. A Gyerekház munkatársak többször számoltak be arról, hogy személyes célnak tekintik a szülők motiválását a tanulásra. Szívesen nyújtanak segítséget az iskolából kimaradt szülőknek a tanulmányaik befejezésére, esetleg érettségi, illetve képesítés megszerzésére.

Közösségre irányuló szolgáltatások: rendezvények

A rendezvények jól számszerűsíthető adatként mutatják a Biztos Kezdet Gyerekházak közösségre irányuló és disszeminációs munkájának gyakoriságát és eredményességét. Az online dokumentációs rendszerben egy menüpontban kerülnek rögzítésre azok a rendezvények, amelyeket a Gyerekház szervezett, valamint azok, amelyeken résztvevőként volt jelen. A rendezvényekre látogatók létszámában csak a szülők számát

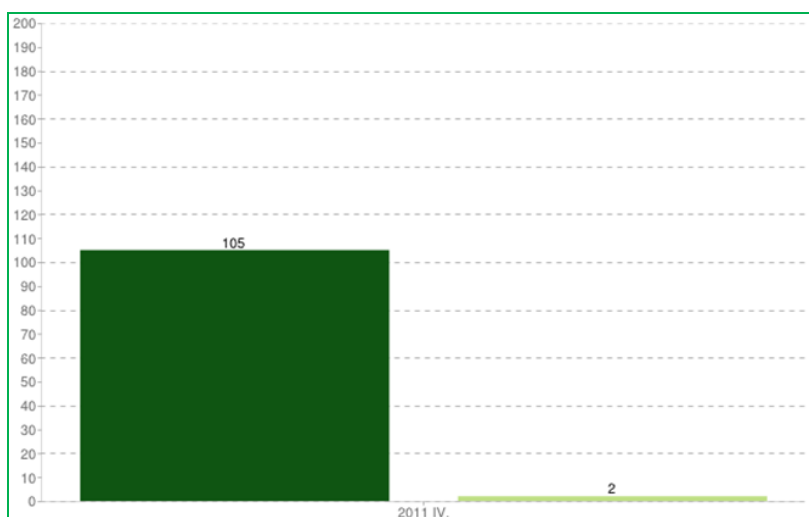

adjuk meg, nem jelöljük, hogy ők a Gyerekház

rendszeres vagy alkalmi látogatói, vagy esetleg először, csak a rendezvény kedvéért látogattak oda.

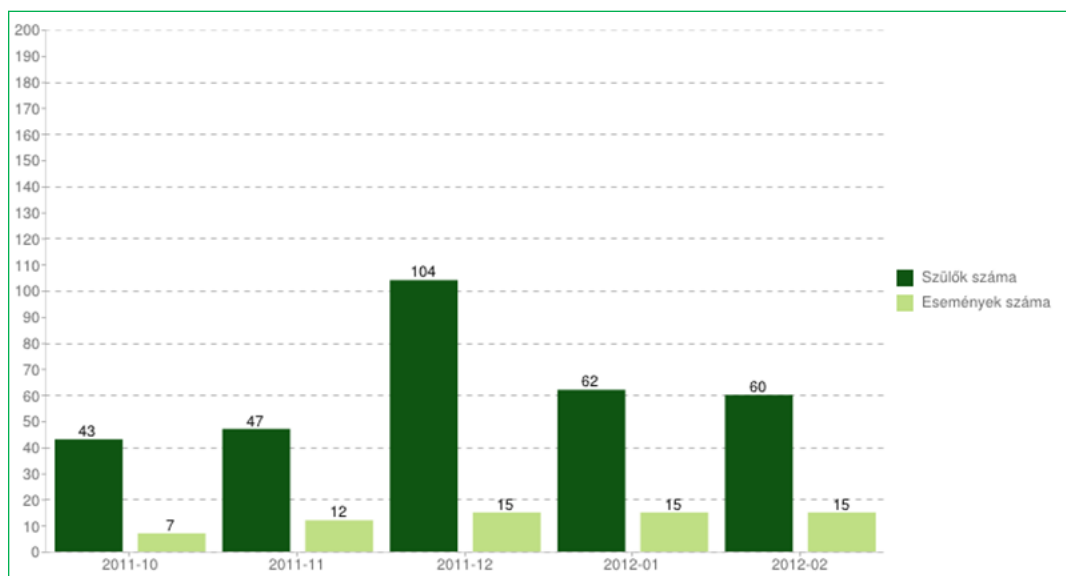
Rendezvények és résztvevő szülők száma országos szinten, havi bontásban

Az országos adatok havi bontását nézve látható, hogy a rendezvények száma hozzávetőlegesen állandó: átlagosan havi 100 eseményt rögzítettek. A résztvevők száma ugyanakkor jelentős ugrást mutat a decemberi hónapra, ami a hagyományos téli ünnepkör eseményeivel magyarázható. A Mikulás, az advent, a Karácsony, a Szilveszter mind olyan ünnepek, amelyekbe a gyerekeket és minden szülőt könnyen mozgósítani, számos alkalmat adva az együttlétre, amelyet a Gyerekházak ki is használnak a családok bevonására. A rendszerességet jellemző adatsor heti bontásban megjelenő mutatószámai arra utalnak, hogy a decemberi látogatottság a 49. héten, a gyerekek körében rendkívül népszerű Mikulás ünnepe környékén kulminál. Ezt igazolja az abai Gyerekház grafikonja, amelyből megállapítható, hogy a lekérdezett öt hónapban mindössze két rendezvényt tartottak, mindkettőt decemberben. Az első a Mikulás napi ünnepség, a másik pedig egy Mikulásról szóló zenés mesejáték bemutatása volt. Mindkettő rendkívül népszerűnek bizonyult, mivel sok család jött el (átlagosan 52 szülő volt jelen).

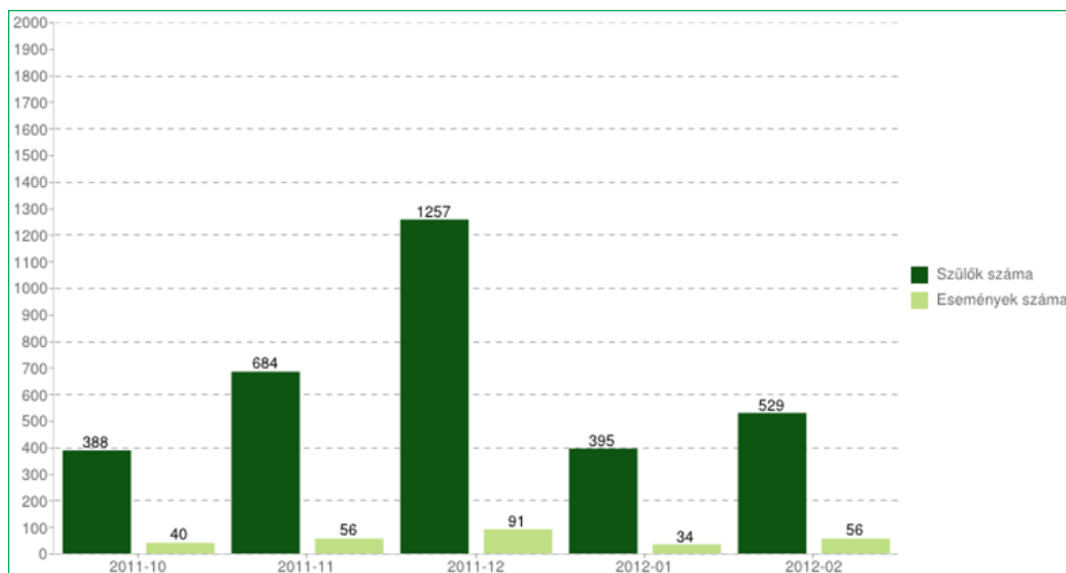
Rendezvények és résztvevő szülők száma Abán 2011. október 1.-2012. február 29. között.

Az országos adatokra visszatérve a decemberi ünnepeket követően januárban visszaesés figyelhető meg. A januári viszonylagos passzivitás szintén jellemző a magyar társadalomra, jeles napunk kevesebb van a naptárban, de a résztvevők számának drasztikus csökkenése arra is utal, hogy az emberek az aktívabb december után szívesen töltenek egy hónapot visszahúzódva. Februárban a farsangi időszak kezdetével a résztvevők száma ismét az átlagos szintre emelkedik.

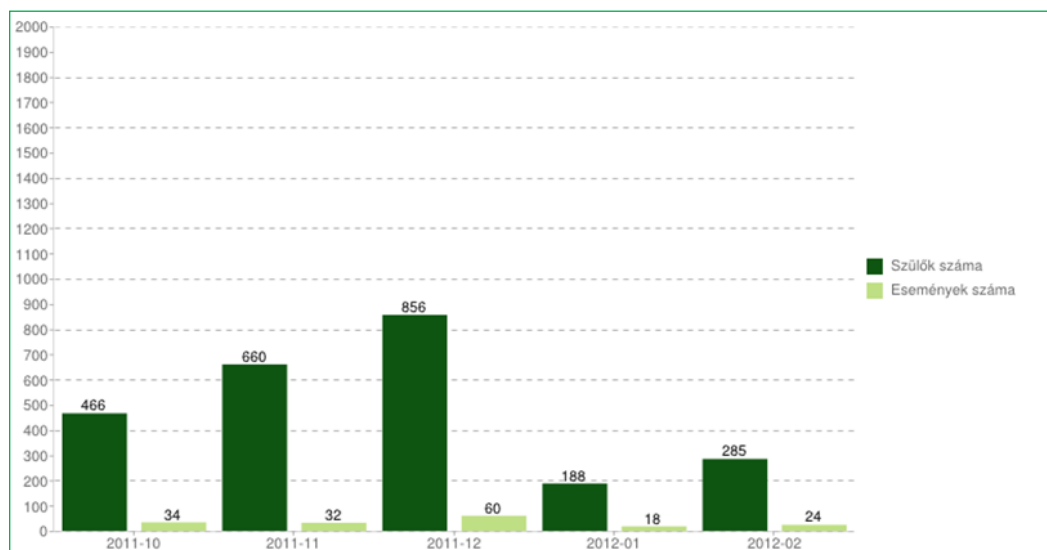
Rendezvények és résztvevő szülők száma a fővárosban, havi bontásban

A fővárosban az események száma egyenletesen emelkedett decemberig, azután pedig állandósult. A résztvevők száma az országos statisztikának csaknem háromszoros ugrást mutat, januárban azonban az őszinél 26 %-kal magasabb értéken állapodik meg, majd stagnál. Ez arra enged következtetni, hogy a decemberi programok sikeresek voltak, népszerűségük a következő rendezvények részvételére is pozitív hatással volt. Ez nagy eredmény, tekintettel a fővárosban akár ingyenesen is elérhető, színvonalas, könnyen megközelíthető programlehetőségek nagy számára.

Rendezvények és résztvevő szülők száma községekben, havi bontásban

Hasonló adatokat látunk a községek grafikonjain is, ahol a résztvevők aránya még erőteljesebb: háromszoros növekedést mutat decemberben, míg januárban kevésbé drasztikus az érdeklődés visszaesése: a fővárosi résztvevők 28 %-os visszaesése helyett a városi összesítésben 2 %-os növekedést látunk. A községekben ugyanakkor nemcsak a résztvevők, hanem az események száma is látványosan visszaesett. Ennek hátterében

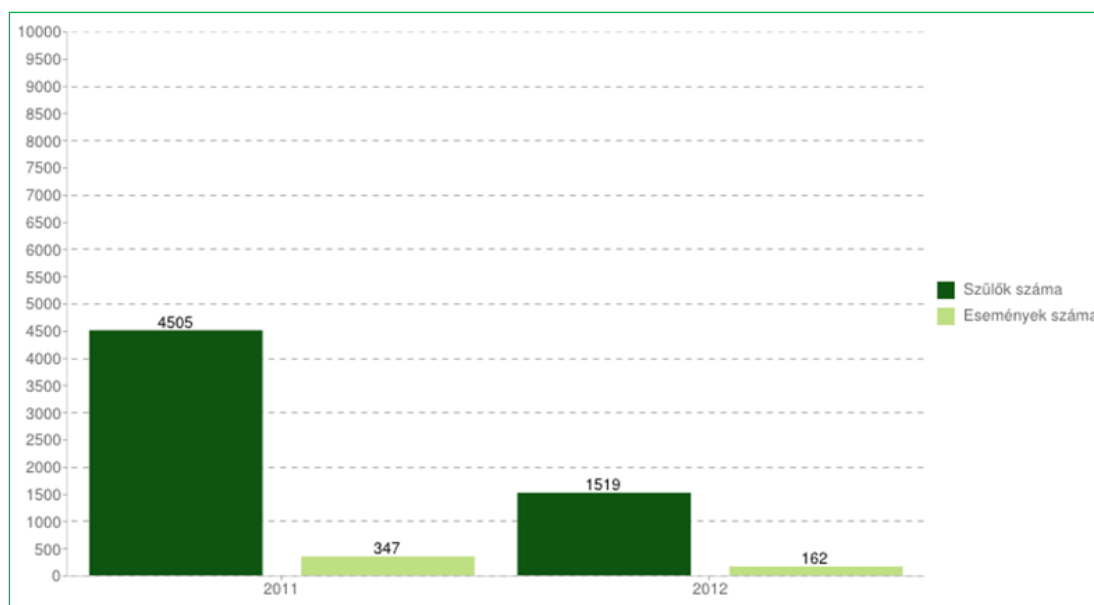

állhat a községek életének

ingerszegénysége. Több munkatárs számolt be arról, hogy településükön a Gyerekház az egyetlen, amely helyben rendezvényeknek ad otthont.

Rendezvények és résztvevő szülők száma városokban, havi bontásban

A városokban a rendezvények száma folyamatosan emelkedés után decemberben az októberi érték közel kétszeresére nőtt. A résztvevők száma is több, mint a kétszeresére ugrott a decemberi hónapban, míg januárban az országos tendenciával párhuzamos drasztikus csökkenést, majd lassú növekedés jellemzi. A városi adatok tanúsága szerint sem a rendezvények mennyisége, sem a szülők száma nem éri el az őszi adatokat még februárban sem.

Rendezvények és résztvevő szülők száma országosan, éves bontásban

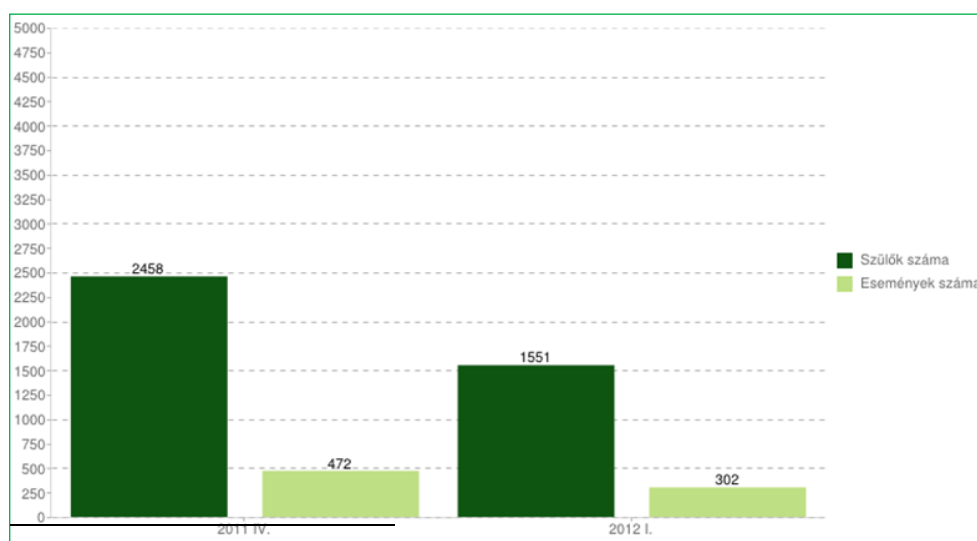
Ugyanezen adathalmaz éves bontású grafikonjaira vetve egy pillantást látható a Biztos Kezdet Gyerekházak törekvése a minél több családot megszólító rendezvények szervezésére: 2012 első két hónapjában közel feleannyi rendezvényt szerveztek a Gyerekházban vagy annak részvételével, mint 2011-ben egész évben. Mivel a 2012-es évben projektzáró konferenciák is várhatóak azokban a házakban, ahol a projektidőszak végetér, jogosan prognosztizálhatjuk a rendezvények számának növekedését. A 2012 január-februárban jelenlevő szülők száma több, mint a fele a 2011 mind a tizenkét hónapjában rendezett összes eseményen megjelentekének. Ez a tény a családok megszólításának sikerére enged következtetni.

A szülőkre irányuló szolgáltatások: fórumok

Amint láttuk, a rendezvények mind a Gyerekházba már járó, mind a Gyerekházat még nem ismerő családokat szólítják meg. A Gyerekházak ugyanakkor rendszeresen szerveznek fórumokat és beszélgetőköröket, ahol a szülőket érdeklő és érintő különféle gyermeknevelési és szülői kompetenciájuk megerősítését célzó²⁹ témáról esik szó, lehetőleg szakember vezetésével. Ezen alkalmak száma és látogatottsága jól számszerűsíthető és használható arra, hogy a Gyerekháznak a szülőkre irányuló tevékenységét jellemezzük.

Ennél az indikátornál csak országos adatok állnak rendelkezésünkre, a különböző településtípusok számadatait így nem tudjuk egymással összevetni.

A fórumok és az azon résztvevők számát összevetve a 2011. IV. negyedévére és 2012. I. negyedévére vonatkozóan azt látjuk, hogy mind a két indikátor összességében egyharmados csökkenést mutat.

²⁹ Lépésről lépésre, 4-5. o.

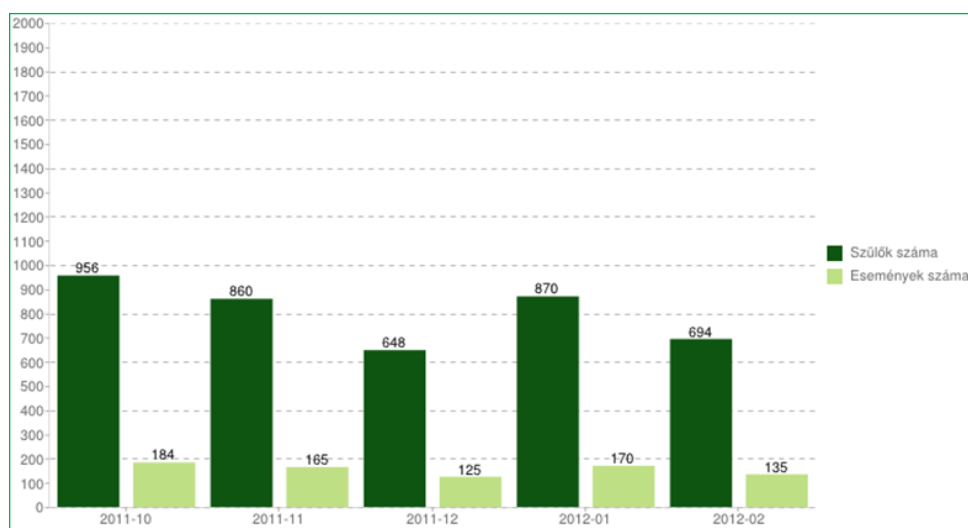
Szülői fórumok és résztvevők száma negyedéves bontásban

Az adatokat havi bontásban megjelenítve az vehető észre, hogy mind az események, mind az azokon résztvevő szülők száma december hónapban jelentősen csökkent. Ez egybevág azzal, hogy a Gyerekházak a nagyobb közösséget megcélzó rendezvényekre helyezték a hangsúlyt. Az események mennyisége a decemberi csökkenés kivételével viszonylag kiegyensúlyozott, tehát ezeket a fórumbeszélgetéseket kiszámítható rendszerességgel hirdetik meg a Gyerekházakban.

Szülői fórumok és résztvevők száma havi bontásban – a tendenciák megjelenítésével

Országos szinten a vizsgált öt hónap során átlagosan 156 szülői beszélgetőkört szerveztek, amelyen eseményenként jellemzően 5 szülő jelent meg.

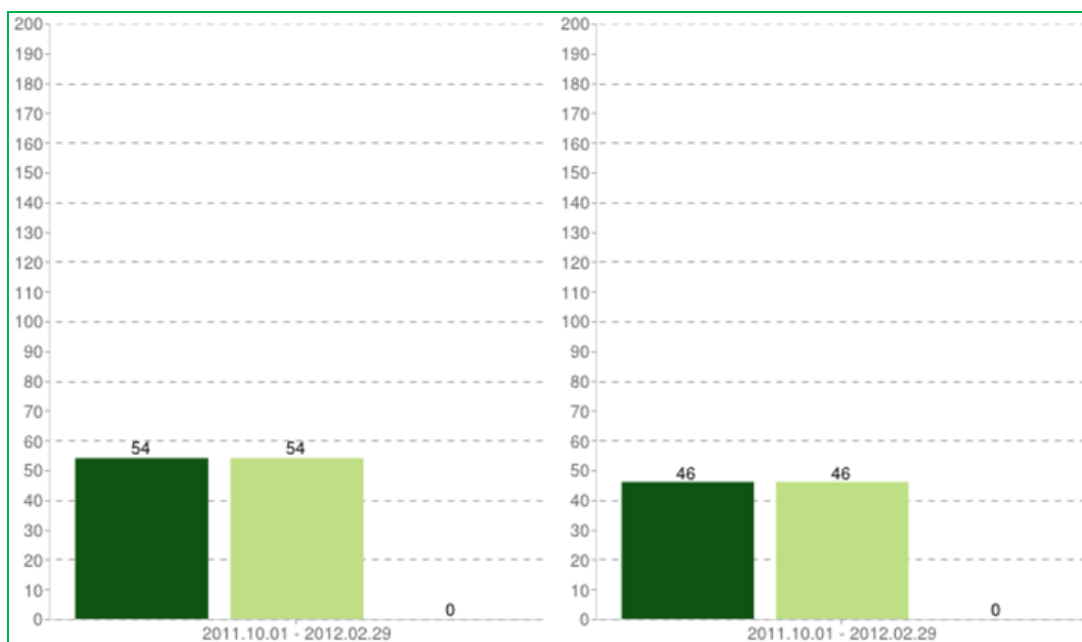
Szülői fórumok és

résztvevők száma havi bontásban – a számok megjelenítésével

Sikerek a számok tükrében

A dokumentációs rendszerből kinyerhető adatok többek között arra is alkalmasak, hogy a Biztos Kezdet Gyerekházak aktivitását mutassuk be a segítségükkel. Íme néhány Gyerekház grafikonja a fent elemzett adatok tükrében, amely az adott helyi programok sikereit illusztrálja. Ezt mind városi, mind falusi Gyerekházaknál megvizsgáljuk.

A bevont gyerekek létszáma Gyerekházanként országos átlagban 44 fő, amelynek mintegy 80 %-a rendszeres látogató.

Projektbe bevont és legalább 4 alkalommal megjelent gyerekek, Nyírmada

Városi házként a nyírmadai Mocorgó Gyerekház adatait mutatjuk be. Városi Gyerekházként nem meglepő, hogy az országos átlagot felülmúló létszámban sikerül bevonniuk a gyerekeket. A lekérdezett periódusban 54 gyerek fordult meg a házban, akik közül 46 fő, azaz 85 % legalább négy alkalommal járt ott, tehát feltételezhetően rendszeresen jár.

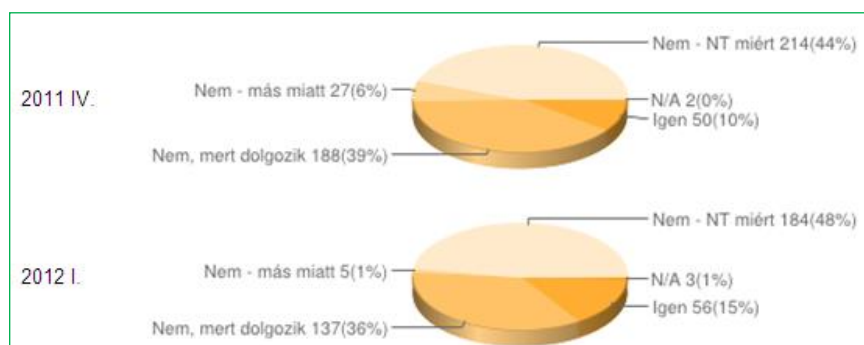

Projektbe bevont és legalább 4 alkalommal megjelent gyerekek, Ópályi

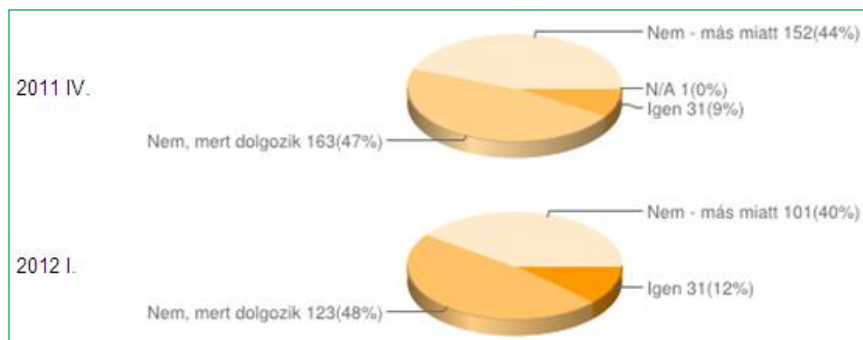
A falusi házak közül az ópályi Gyerekház a bevont gyerekek létszámában ugyan nem éri el az országos átlagot, de a 37 fővel nem sokkal marad el attól. A bevont gyerekek 84 %-a (31 fő) járt a házban legalább négy alkalommal, azaz a bevonás hosszú távon lehet sikeres, mivel ezek a gyerekek rendszeres látogatók ebben a Gyerekházban.

Mind a két házra igaz, hogy a vizsgált periódusban egyetlen gyerek sem töltötte be az ötödik életévét, azaz a gyerekek többsége valószínűleg a 0-3 éves korosztályba esik.

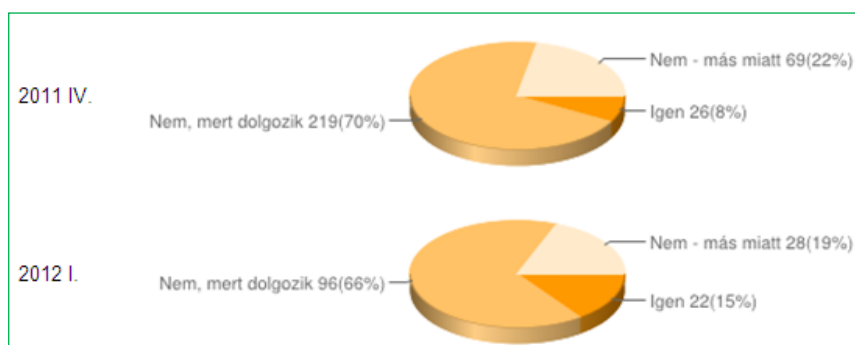
Az apák bevonását vizsgálva az egyes Biztos Kezdet Gyerekházaknál az látható, hogy a községekben sikeresebb ez a tevékenység. Mind a porcsalmai (10-15 %), mind a dorogházi (9-12 %) adatok messze meghaladják az országos átlagot (2-3 %), ráadásul nagy arányú növekedést mutatnak az apák bevonásában. A battonyai Gyerekház a városi házak közül azon kevesek közé tartozik, ahol a községi házakhoz hasonlóan magas a bevont apák aránya (8-15 %), és szintén növekvő tendenciájú. Ezek a Gyerekházak azért is kerültek be a sikertörténetek közé, mert a pontosan vezetett adminisztrációjukból kiderül, hogy a napi foglalkozásokra nem járó apák távollétének mi az oka. Ebből jól látható, hogy Battonyán 30-40 %-kal több apa marad távol munkavégzés miatt, tehát ennyivel nagyobb eséllyel tudnak elhelyezkedni a falusi lakossághoz viszonyítva.

Apák jelenléte a napi foglalkozásokon, Porcsalma adatai

Apák jelenléte a napi foglalkozásokon, Dorogháza adatai

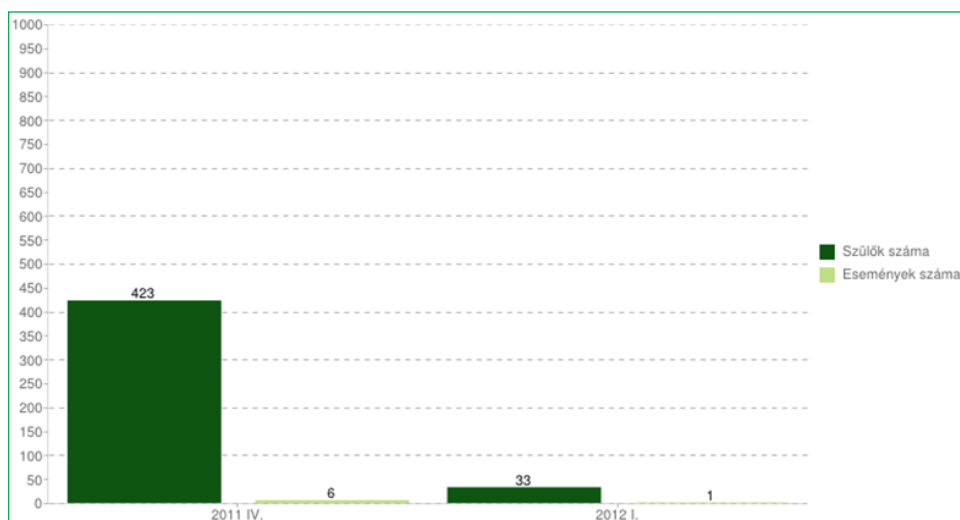

Apák jelenléte a napi

foglalkozásokon, Battonya adatai

Mivel arra nézve nem áll rendelkezésünkre objektív kimutatás, hogy a Gyerekházba járók közül mennyien folytatták tanulmányaikat a Biztos Kezdet filozófia hatására, ezért az anyák iskolai végzettségében beállt változásokat nem vizsgáljuk a program sikerei tekintetében.

A közösségre irányuló tevékenységek tekintetében a rendezvények és látogatottságuk két városi és egy falusi Gyerekház esetében mutat kiemelkedő eredményt. Dombóváron az országos átlagot jóval meghaladó létszámban vettek részt a szülők a rendezvényeken. 2011. IV. negyedévben 70, 2012. I. negyedévben 33 volt az átlagos résztvevők száma. A dokumentáció többi részletébe betekintve megtudhatjuk, hogy ezek között szerepelt különféle alkalmakkor (szüreti, adventváró, karácsonyváró, farsangi) meghirdetett játszóházi foglalkozás, őszi szüneti közösségi nap több helyi civil partner közreműködésével, valamint részvétel a város őszi fesztiválján, amely mind kézenfekvő alkalmak a disszemináció céljából.

Közösségi rendezvények és résztvevő szülők: Dombóvár

Egy másik városi ház: a sátoraljaújhelyi Pöttömke Gyerekház közösségi tevékenysége is rendkívül sikeresnek bizonyult. Amellett, hogy minden rendezvényük látogatottsága az

országos
átlag
fölötti volt
(6, 8, 15
szülő), a
2012-es
évre a
globális
mutatóval

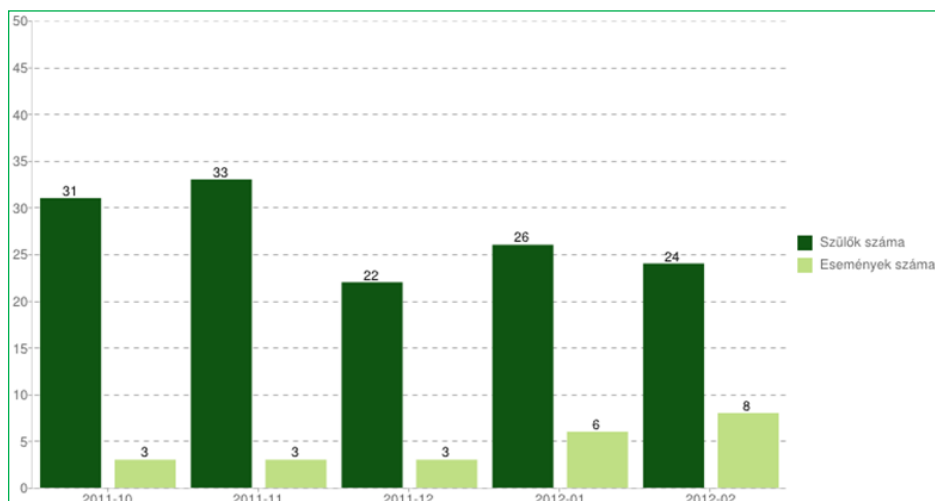
ellentétben növekedést mutattak.

Közösségi rendezvények és résztvevő szülők: Sátoraljaújhely

Falusi Gyerekházakban is folyik hasonló eredményes közösségi munka. Zsadányban a Reménysziget Gyerekházban szintén végig az országos átlag fölötti létszámban látogattak el a rendezvényekre (8, 12, 15 szülő), és emelkedő tendencia figyelhető meg. A dokumentáció színes programsorozatról árulkodik az időszakot illetően: farsang, pszichológus előadása több alkalommal, Munkaügyi Központ tájékoztatója, adventi, Mikulás-napi és karácsonyi zenés és kézműves foglalkozások.

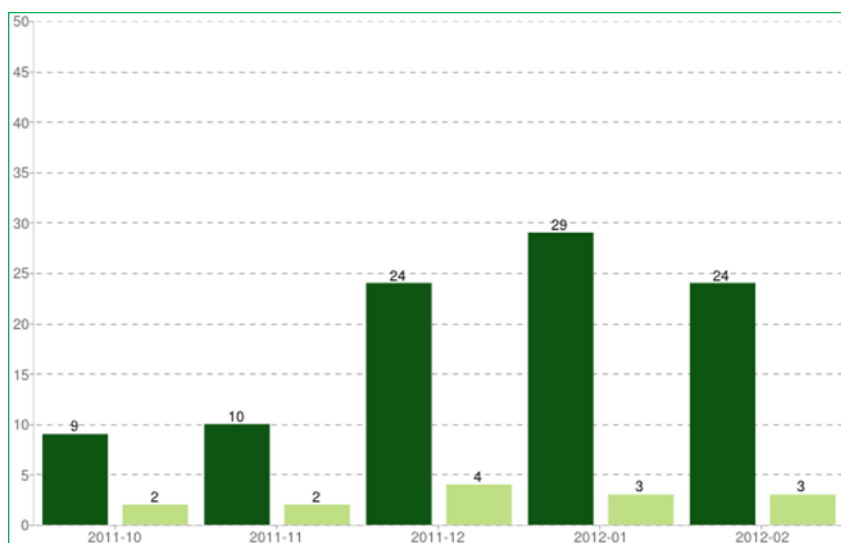

Közösségi rendezvények és résztvevő szülők: Zsadány

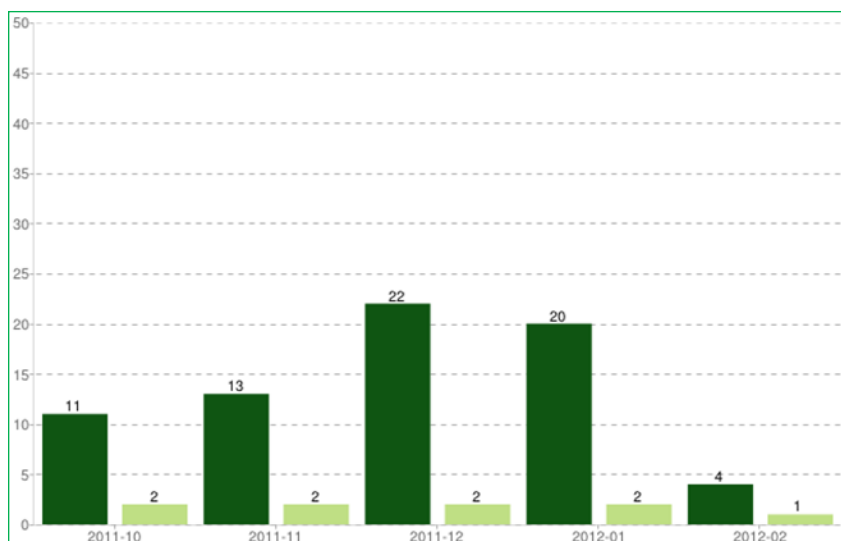
Szülői fórumok és résztvevők száma, Zsadány adatai

A szülői fórumok és beszélgető körök átlaga a vizsgált öt hónapban Gyerekházanként 3 esemény, esetenként 5 szülő megjelenésével. Zsadányban a szülői fórumok száma növekvő tendenciát mutat és meghaladja az országos átlagot, bár az eseményenkénti résztvevők száma csökkenő irányú. A dokumentációt részletesebben megnézve kiderül, hogy a szakemberek közül pszichológus és szociális munkás került bevonásra ezeken az alkalmakon, akik többféle témában (hasfájás, bőrbetegségek, fül-orr-gége betegségek, lázcsillapítás, proteinek, vitaminforrások, tisztálkodás és öltözködés, alvászavar, gyermekkori szorongás) beszélgettek a szülőkkel. Legnagyobb érdeklődésre a következetes nevelésről és a testvéri kapcsolatról szóló fórumok tartottak számot. A csoportos foglalkozások mellett egyéni tanácsadásokra is sor került. Ehhez nagy bizalmat kell kivívni az érdeklődők körében, azaz még a csökkenő létszám is pozitív változásra utal a Gyerekház munkájának értékelését illetően.

Szülői fórumok és résztvevők száma, Porcsalma adatai

A porcsalmi grafikonon látható, hogy a szülői fórumok száma nagyjából egyenletesen oszlik el a vizsgált időszakban. Ebből arra következtethetünk, hogy ezeket az eseményeket adott rendszerességgel rendezik a Gyerekházban, így a célcsoport előre tervezheti a részvételét. A munka tartalmi sikerességére utal az eseményenkénti átlagos résztvevők növekvő száma (4, 5, 6, 10, 8 fő). A résztvevők létszámából ítélve a legérdekesebb fórumok a gyerekeinkkel folytatott mesélés és beszélgetés fontosságáról, kézimunkázási ötletekről és az együtt játszásról szóltak, de itt is szóba kerültek az egészséges életmóddal és a kisgyerekneveléssel kapcsolatos (szoptatás, szobatisztaság, napirend) témák.

Szülői fórumok és résztvevők

száma, Mórahalom adatai

A két községi Gyerekház mellett egy városi ház grafikonjait analizálva látjuk, hogy kevesebb, de egyenletesen elosztott mennyiségű beszélgetőkört tartottak a kérdéses időszakban. Ezek látogatottsága eléri az országos átlagot, sőt decemberben és januárban kétszer annyi szülőt szólítottak meg. Beszélgettek egészségvédelemről (legérdekesebb a női higiénia kérdése volt), nevelési kérdésekről (szigorúság, dackorszak), praktikus témákról (a jó babakocsi jellemzői). A legtöbb érdeklődő azon a szülői fórumon vett részt, ahol új és visszatérő látogatók között alakult véleménycseré a Gyerekházban zajló közösségi élet hangulatáról.

Ajánlások

Az analitikus fejezet a következő projektidőszakra vonatkozóan az adatok gyűjtéséhez és elemzéséhez fogalmaz meg módszertani ajánlásokat és vizsgálandó kérdéseket.

A kellő mennyiségű és mélységű információ híján jelen tanulmánynak nem lehet célja, hogy pontos választ adjon a kérdésre, vajon a Biztos Kezdet program sikerrel éri-e el az előzetesen megcélzott populációt. Ha csupán a rendszeresen járó gyerekek édesanyjának

iskolai végzettségét vesszük figyelembe, akkor a feltett kérdésre a válasz: igen. A következő projektidőszakban az új Gyerekházak tevékenységének és helyének megtervezésében tanulságos volna tovább vizsgálni ezt a kérdést.

A bevont gyerekeket illetően további elemzési feladat annak megállapítása, hogy milyen a Gyerekházba járó gyerekek életkori megoszlása, mivel ez támpontot ad a Gyerekház dolgozók továbbképzéséhez, illetve a Gyerekházak funkciójának újragondolásához. Ugyanakkor érdemes lenne megvizsgálni az okokat, amik a kisebb gyerekek jelenlétének túlsúlyát indokolják a Gyerekházban.

A Gyerekházak szolgáltatásának fejlesztéséhez érdekes információval szolgálna feltárni a rendszeresen járók számában mind a csökkenés, mind a községekben mutakozó alacsonyabb visszaesési arány okát. Egy következő, mélyebb szintre nyúló analízis rávilágíthatna arra, miért mutatkozik ilyen különbség a rendszeresség eltérő értelmezéséből fakadóan. A rendszeresen járó és az alkalmi látogatók adataival kapcsolatos következtetéseink helyességét egy más szempontú, esetleg kérdőíves elemzés tudná igazolni. Ehhez érdemes több időszak adatait összevetni, nemcsak a negyedik és az első negyedév forgalmi adatait. Abban az analízisben a ház nyitvatartási rendjét is érdekes volna tekintetbe venni.

Kidolgozandó annak a mérésnek a módja, amely objektíve igazolja, hogy az év eleji forgalmi csökkenésnek melyek a valós okai (téli megbetegedések, fűtési gondok vagy egyéb). Az is megfigyelendő egy hosszabb periódus elemzésében, hogy ez a tendencia más hasonló időszakokban is jellemző-e, vagy csak a 2012-es év elejének sajátja volt.

A módszertani támogatás feladataként összegyűjthetők lehetnének azok a jó gyakorlatok, amelyek kifejezetten a Gyerekházat látogatók rendszerességét célozzák. Ebben fontos szerepet kaphatnak a városi Gyerekházak, amelyek az adatok tanúsága szerint sikeresen érik el ezt a célt. Tanulságos lenne elsősorban a kiemelten sikeres házak bevonással kapcsolatos jó gyakorlatainak összegyűjtése különös tekintettel azokra, amelyek hozzásegítették őket ahhoz, hogy látogatóiknál elérjék a rendszerességet.

A szülőkre irányuló Biztos Kezdet tevékenységet illetően érdekes volna megvizsgálni akár egy interjú, akár egy fókuszcsoportos beszélgetés keretében, hogy mennyiben valósult meg az a célkitűzés, hogy megerősíteni a szülőkből azt az elvárást, hogy a hátrányok ellenére gyermekeiknek a sajátjuknál magasabb végzettség megszerzésére nyíljon lehetőségük. A Biztos Kezdet program a szülői attitűd változtatásán belül a szülőket is igyekszik arra ösztönözni, hogy folytassák tanulmányaikat. Ennek hatása azonban inkább hosszabb periódusra tekintettel mérhető. Ezt egy későbbi projektidőszakban érdemes lenne megvizsgálni részben az anya iskolai végzettségét mutató indikátor segítségével,

részben egy ezt kiegészítendő kérdőívvel, ami azt mérné, mit ért el a program ezen a téren. Érdekes lenne megvizsgálni, milyen okok húzódnak meg e célkitűzés és az apák tanulás miatti távolmaradásának alacsony rátája közötti, talán csak látszólagos ellentmondás mögött.

Mind a rendszeres látogatók aktivizálása, mind az új családok bevonása céljából meghirdetett rendezvények sikerességének szempontjából fontos lenne a részvételi arány változása mögött fennálló pontos okok feltárása. További feladat a rendezvényeket tartalmi szempontból megvizsgálni. A szervezés, meghirdetés, lebonyolítás egyes lépései inputot adhatnak a jó gyakorlatok gyűjtéséhez, mivel a sikeres, a Gyerekház látogatóinak és a rendszeresen járók létszámát növelő rendezvények kulcsai lehetnek a helyi program megvalósításának. Érdekes megfigyelni a 2012-es év lezárultával, hogyan alakult a valóságban az a tendencia, hogy egyre több szülő jelenik meg a Gyerekházak rendezvényein, illetve felülvizsgálni, jól következettünk-e erre a tendenciára az év eleji adatokból.

További tartalmi elemzést kíván annak megállapítása, hogy megfelelő vagy növelhető-e a szülői fórumokon résztvevők aránya. A szülőkkel folyó interakció megfelelő megalapozásához előnyös a kiscsoportos beszélgetés lehetősége, azonban a program számára fontos a minél több család bevonása. A bemutatott grafikonok számadatai önmagukban nem mutatják, hogy mekkora a beszélgető alkalmakon a visszatérő, illetve az újonnan bevont szülők aránya, így a jelen elemzésben erre nem tudunk kitérni. A program következő szakaszában a Biztos Kezdet létjogosultságát alátámasztandó érdekes volna egy kérdőíves lekérdezés arról, hogy a fórumok témáját mennyire a szülők igényeihez igazítva határozzák meg. Ez szintén része lehetne a jó gyakorlatok gyűjtésének.

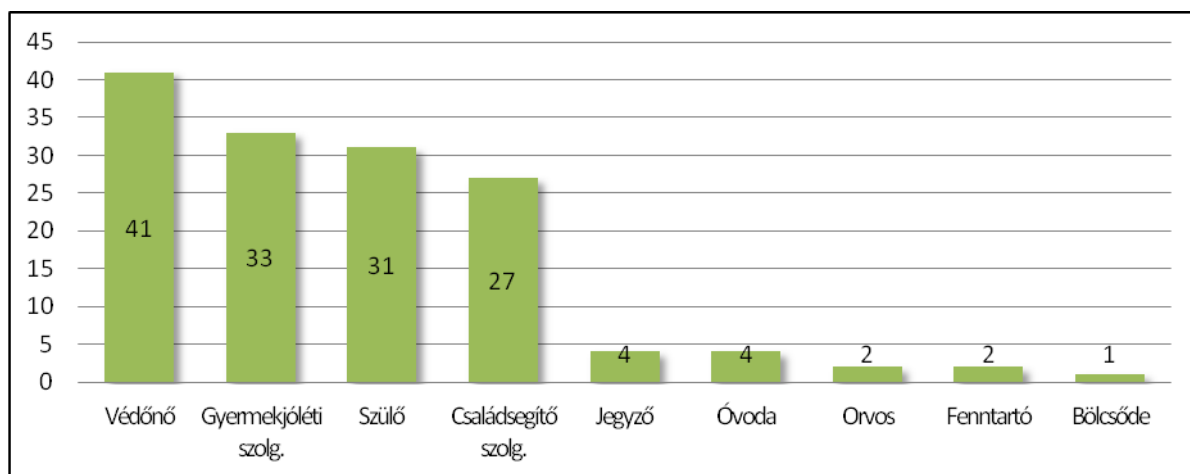
Közelről nézve – a gyerekházak

A kérdőívek alapján eredményeinket 2 nagy részre osztottuk: (i) a gyerekház és környezete, (ii) élet a gyerekházban. A központban a gyerekház belső világa van. Olyan kérdésekre kaptunk választ a gyerekház vezetők véleménye alapján, mint hogy milyen a gyerekház, mint munkahely? Hogyan és milyen szervezetként jelenik meg? Milyen változások történtek a megvalósítás során? Valamint, hogy a gyerekház vezető mennyire tartja eredményesnek a munkájukat? Milyen a munkatársak kapcsolata egymással és a családokkal? Másrészről pedig a gyerekház környezetéről is képet kaptunk. A gyerekház közösségformáló hatásáról, a társadalmi beágyazottságáról.

2006, 2007, 2009, 2010, 2011-ben nyitottak a gyerekházak. Tehát van olyan, aminek már 6 éves tapasztalata van, s van olyan is amelyik még egy éve sem működik. Ezért

aztán a tapasztalatok is változatosak. Fenntartó szerint tekintve a gyerekházak több mint kétharmada önkormányzati (települési, budapesti kerületi, kistérségi társulási), a fennmaradó rész pedig egyházi vagy civil (alapítvány, egyesület) fenntartású.

A gyerekházak kétharmadában 3 fő munkatárs dolgozik, ezen felül a szakmai vezető és a projektmenedzser, aki pályázati oldalról nyújt támogatást, valamint átlagosan 7 szakember, aki változó időközönként szolgáltatást nyújt a családoknak.

4. ábra: Segítő szakemberek és szülők a gyerekházak körül (4. kérdés), forrás: saját szerkesztés Gyerekházak belső világa adatbázis alapján

Jól látható az ábrán, hogy a gyerekházak a legtöbb esetben a védőnőktől szereznek tudomást a rászoruló gyerekekről. A védőnő jelentős szerepe a gyerekházban is megmutatkozik, mivel átlagosan ő nyújt legsűrűbben szolgáltatást a családoknak (8. kérdés). A gyermekjóléti és a családsegítő szolgálat is a gyerekházak háromnegyedénél segítségükre van e téren. Örömmel láttuk, hogy ugyanilyen arányban vesznek részt ebben a szülők is. Ebből az látható, hogy azon szülők esetében (jövedelmi helyzetűtől függetlenül), akikben már kialakult a bizalom a gyerekház felé, természetes módon vonják be a körülöttük élő gyermekeket, családokat.

A következő fejezetben azt taglaljuk, hogyan is történik a családok bevonása és mi történik, amikor egy családot sikerült bevonni.

Családok, szülők

A gyerekház működése során az egyik sarkalatos pont a családok bevonása és megtartása. Minél szegényebb egy család (objektíve és relatíve egyaránt), annál nehezebb bevonni a gyerekházba, hogy rendszeres látogató váljon belőle. Az első fejezetben taglalt társadalmi folyamatok eredményeként vannak családok ma Magyarországon, akik lelkiileg és földrajzilag egyaránt teljes elszigeteltségben élnek napjaikat éveken keresztül. A gyerekház egyik fő feladata, hogy ezeket a családokat elérje és megmutassa nekik az élet naposabb oldalát. Hogy érezhessék a közösség segítő

erejét, hogy láthassák kibontakozni gyermekeiket, hogy baráti környezetbe lehessenek, hogy meghallgassa őket valaki.

Láthattuk, hogy sokféle szakember nyújt segítséget abban, hogy a gyerekház elérje célcsoportját. A megkérdezettek 66%-a szerint nem fordult elő olyan eset, hogy egy rászoruló gyerek ellátatlanul maradt volna. Ugyanakkor a válaszadók 34%-a (15 gyerekház vezető) mondta azt, hogy már fordult elő ilyen eset. Ennek indokaként kivétel nélkül a családot, a szülőket jelölték meg. Egy esetben olvastuk emellett a település nagyságából adódó nehézséget is. Érdekes adalék ehhez, hogy legtöbb esetben a rászoruló gyerekek bevonásának legfőbb eszközeként a szülők motiválását jelölték meg. Rendkívül színes skáláját láthattuk a bevonás módszereinek: „Meghívtuk a szülőket team megbeszélésre”, „Segítenek a Gyh dekorálásában”, „Közösségi programok szervezésénél ötleteket, javaslatokat kértünk tőlük”, „Éreztettük velük, hogy fontos az ő véleményük, igényeik számunkra”, „a gyerekek foglalkozásaiba, játékába észrevétlenül vontuk be az anyukákat”, „Dicséret fontos (főként a fiatal anyáknak)”, „Semmit nem erőltettünk, inkább csak kedvet csináltunk a tevékenységekhez”, „Mindig segítőkészen reagálunk a problémáikra”, „olyan légkört igyekszünk teremteni, amelyben elmondhatják a véleményüket”, „Családokat látogattunk. Szórólapokat vittünk a családoknak a rendszeres programokról”. Érdekes, hogy olyan módozatokat soroltak fel a gyerekház vezetők, amelyek a már megszólított családokra vonatkoznak. Arról senki nem írt, hogy az „otthon maradtakat” hogyan szólítják meg.

A családok bevonása kétlépcsős folyamat: (i) amíg a család eljut a gyerekházig, (ii) mire a család rendszeres gyerekház látogató lesz. Más hozzáállást igényel a két fázis. Eljutni a gyerekházig annyit tesz, hogy a családhoz eljut az információ, hogy létezik egy gyerekház nevű szervezet, ahova mehetne a gyermekével, gyermekeivel. De miért menne oda? Sokszor itt akad el a folyamat, hogy nem sikerül a szülőket kellőképp motiválni arra, hogy útra keljenek.

Ez elsőre nem tűnik logikusnak, hiszen a gyerekházban ingyen hozzájuthatnának olyan játékokhoz, élményekhez, ami esetleg otthon nincs meg. A gyermek játszhatna kortárs környezetben a neki való játékokkal, az anyuka/apuka beszélgethet, játszhat, tízórait készíthet, programokon vehet részt közösen a többi szülővel. Kellemes délelőttöt tölthetnek el együtt, ahol mindketten jól érezhetik magukat. Azt gondoljuk, hogy ha ez valóban így lenne, ha a rászoruló anyukák, apukák valóban jól éreznék magukat a gyerekházban, akkor ott lennének rendszeresen. Tehát vannak olyan élethelyzetek, amelyek nem teszik lehetővé – a befogadó környezet ellenére –, hogy a családok eljussanak a gyerekházig. Nem mindegy az évszakok állása, nem mindegy a gyerekház távolsága, nem mindegy, hogy milyen családi viszonyok uralkodnak otthon és még sorolhatnánk.

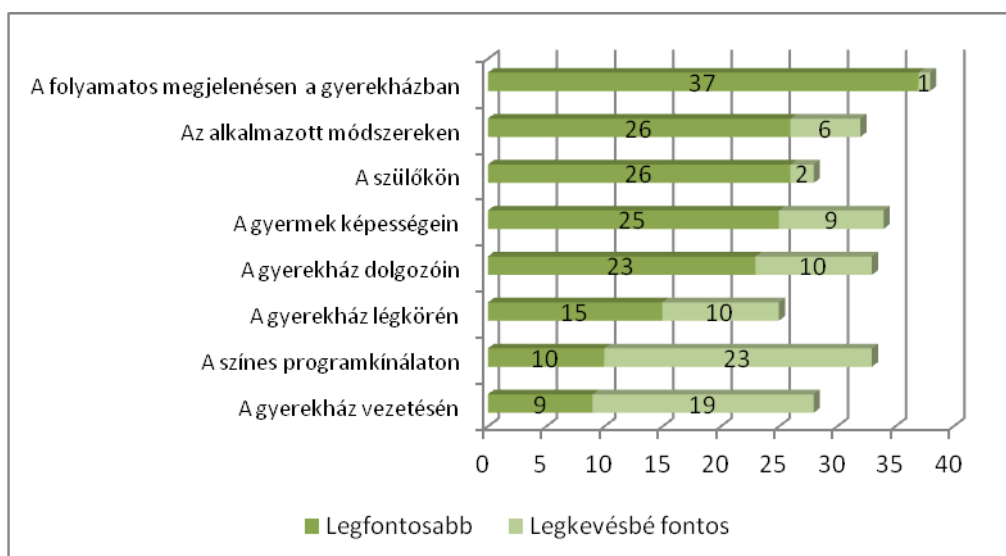
Minél nehezebb sorsú egy család, annál nehezebben mozdul ki otthonról. A mélyszegénységben élő családok esetében sok-sok tényezőnek kell teljesülnie ahhoz, hogy minden adott legyen a gyerekházba látogatáshoz. Mik is ezek a tényezők? Ha már felhoztuk az évszakokat kezdjük azzal. A fűtési szezon idején nem lehet 1-1,5 óránál tovább „magára hagyni” a kályhát, mert kialszik és kihűl teljesen a lakás/ház. A gyerekház ideális esetben „babakocsi távolságra” van, ami azt jelenti, hogy babakocsival gyalog megközelíthető. Még ha teljesül is ez az elvárás, akkor sem egyszerű a helyzet. A mélyszegénységben élő családok általában a település infrastrukturálisan elmaradott részein laknak. Tehát, ha nincs szilárd útburkolat, akkor rendkívül esetleges, hogy babakocsival – vagy anélkül – el tud-e jutni a család a gyerekházig. Elég, ha néhány órát esik az eső, akkor már nagyon nehéz eljutni kis gyermek(ek)kel a gyerekházba. Ezek külső tényezők, nézzünk most meg néhány belső eshetőséget is.

Jövedelmi helyzettől függetlenül, minden családban van egy személy, aki a „nadrágot hordja”. Így van ez a mélyszegénységben élő családok esetében is. Erősen élnek a szokások, a kialakult túlélési technikák, a családtagok kötődése egymáshoz. A gyerekház idegenként megbontja azt a kialakult rendet, amit a család a megélhetése érdekében felépített. Minél szűkösebben él egy család, annál kisebb „mozgáslehetősége” van, annál nehezebben tud változtatni életrendjén. Mert egyszerűen nincs más alternatíva, ahogyan szűkös eszközeivel menedzselni tudná életét. Folyamatos küzdés az élete, amelyben egy újabb felületet nyit a gyerekház megjelenése. Elsőre nem pontosan látható miért is lenne érdeke nap, mint nap felkerekednie a gyerekházba, felrúgva a sok éves életritmust.

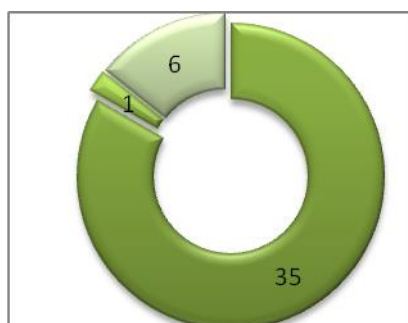
Még sok mindenről lehetne írni, mint például a lakás körülményekről, a családon belüli egészségi állapotról, jövedelmi helyzetről, iskolázottsági szintről, stb. Mind mind olyan tényezők ezek, amik leginkább nehezítik a gyerekházba való eljutást, érthető okoknál fogva. Arra most itt nincs hely és mód, hogy mindenre kitérjünk, de feltétlenül szem előtt kell tartani a gyerekház tervezése és működése során.

A családok szem előtt tartva érdekes látni, hogy a gyerekház vezetők a szülőket tartják a bevonás legnagyobb gátjainak, mondván nem jelennek meg a gyerekházban. Pedig épp őket kellene elérni a szolgáltatásokkal. Tehát olyan szolgáltatást és úgy lenne célszerű nyújtani, hogy

Amint az az alábbi ábrán is látható a gyerekház vezetők többsége szerint a gyermek fejlődéséhez elengedhetetlen a folyamatos gyerekházba járás. A 3 legfontosabb között még a gyerekházban alkalmazott módszereket és a szülőket jelölték meg. Legkevesbé múlik ugyanakkor a színes programkínálaton, a gyerekház vezetésén és a gyerekház légkörén, s dolgozóján.

5. ábra: Ön szerint, min múlik leginkább, ha a gyermek nem fejlődik kielégítően a gyerekházban? 29. kérdés

6. ábra: Ön szerint kik azok, akiknek mindenképpen ingyenesen kellene biztosítani a gyerekház szolgáltatásait? 20. kérdés

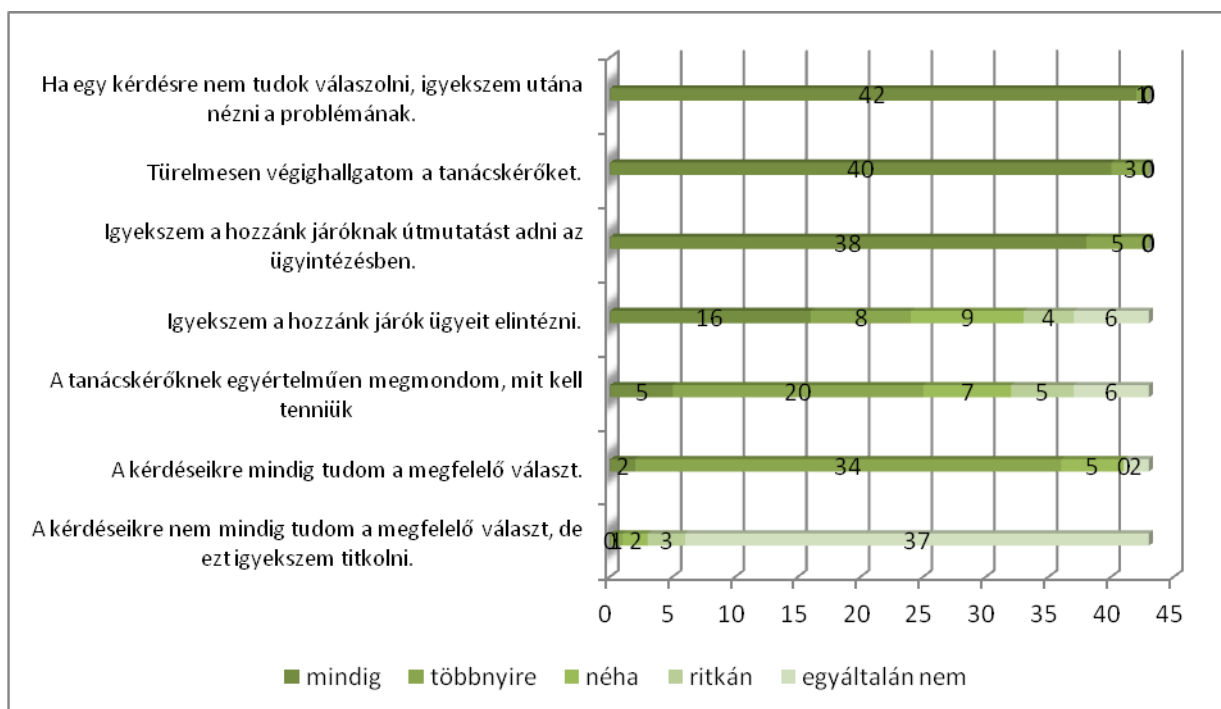
Kicsit távolabbról és pénzügyi oldalról nézve, de ehhez a gondolatkörhöz kapcsolódik az a kérdésünk is, hogy kinek kellene ingyenesen biztosítani a gyerekház szolgáltatásait?

35 gyerekház vezető szerint minden 0-5 éves gyermeknek ingyenesen kellene biztosítani a gyerekházat *függetlenül attól, hogy a családja mennyire szorul rá*. Egyetlen válaszadó volt, aki senkinek nem nyújtana ingyen ezt a szolgáltatást és voltak néhányan, akik egyéb ajánlást tettek: „egyéni elbírálás”, „szociálisan hátrányos helyzetű családok számára”, „aki igényt tart rá és rászorul”. A „Csak azoknak a gyerekeknek, akik a szegregátumban élnek” válaszlehetőséget senki sem választotta.

Tehát a gyerekház vezetők háromnegyede sokkal inkább tekint egy fajta univerzális ellátásként a gyerekházra, mintsem a mélyszegénységben élő családok gyermekeinek hátránycsökkentését célzó szervezetre. Való igaz, hogy a gyerekház mindenki számára nyitott, ám elsődleges célcsoportja a 0-5 éves hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű családok. Ez a mentalitás lehet az egyik eleme annak, hogy épp az mélyszegénységben élő családokat nem sikerült megfelelő hatékonysággal bevonni a programba. A jövőben érdemes nagyobb hangsúlyt fektetni a hátránycsökkentésre a gyerekház munkatársak képzésénél és munkájuk kísérésénél.

Másik sarkalatos pont a szülőkhöz való hozzáállás kérdése. Az eddigi működés során kiderült, hogy nehézséget jelent a szülők megszólítása, a kommunikáció. A társadalmi távolság³⁰ nagyságából adódóan sokszor nehéz megtalálni a családokhoz vezető utat.

A szülőkhöz való hozzáállás egységes képet mutat a gyerekház vezetők körében. Alapvetően elmondható, hogy türelmes, támogató attitűd jellemzi őket. Igyekeznek segíteni a családok problémáin, vagy megoldást keresni rá. Az is kiderült, hogy a hozzájuk forduló családok kérdéseire többségében tudják a választ, s ezt nem titkolják el a családok előtt.

7. ábra: Mennyire jellemzők Önre a felsorolt állítások a szülőkkal kapcsolatos együttműködés során? 35. kérdés

Általánosságban véve egy kevésbé professzionális, sokkal inkább altruista szemlélet jellemző a gyerekház vezetőkre. A szülők a gyerekház munkájának jelenlegi állapotában még nem jelennek meg partnerként, inkább megsegítendő emberekként. A munkatársak pedig megsegítőként, aki tudja mi a jó és mi a teendő – ahogy az a válaszokból is kiderült – és többsnyire azt gondolják, tudják is, hogy mi a megfelelő válasz a szülő kérdésére.

³⁰ Társadalmi távolság fogalma: az egyén saját csoportja és a különféle külcsoportok közötti társadalmi távolság a csoportok tagjai közötti interakciók alapján meghatározható, és így következtethetünk a külcsoportokkal szembeni előítéletek és diszkriminatív beállítottságok mértékére. (Fábián és Sik, 2006)

A gyerekház tevékenységei

A gyerekházban folyó munka három nagy részterületre osztható célcsoportja szerint. Vannak a gyerekeket célzó, a szülőket célzó és a közösséget célzó tevékenységek. Ilyenek lehetnek például

1. Személyiség- és kompetenciafejlesztő programok, foglalkozások gyermekek és szüleik számára (pl. háztartási munkák, főzési, táplálkozási ismeretek, pénzügyi, háztartási, állattartási, kertművelési ismeretek, személyi és higiénés ismeretek és családtervezés támogatása, stb. Az ismeretek átadását nem csak a gyerekházban dolgozók, hanem a gyerekházzal kapcsolatban lévő egyéb szakemberek, önkéntesek is biztosíthatják, illetve segíthetik.)
2. Devianciák megelőzését szolgáló programok szülők számára (pl. egészségmegőrzés, bűnmegelőzés)
3. A gyerek és a szülő együttjátszását támogató programok
4. Helyi közösséget megmozgató rendezvények.

Illetve aszerint is lehet csoportokat képezni, hogy milyen Biztos Kezdet szolgáltatás valósul meg az adott településen. Természetesen ezek nem mindig választhatók el egymástól élesen.

A Biztos Kezdet szolgáltatások 4 típusát különböztetjük meg:

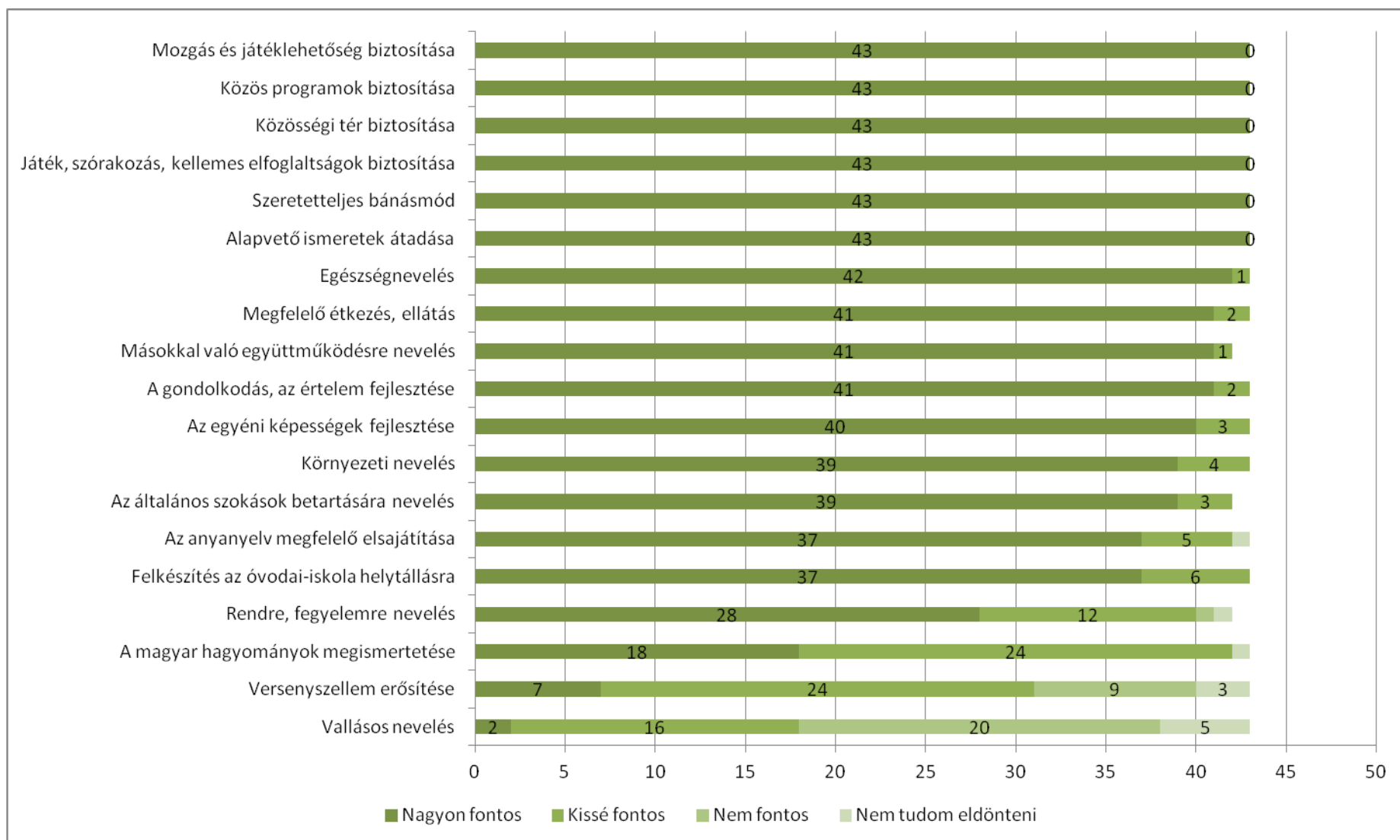
1. Alaptípus a Biztos Kezdet gyerekház – jellemzően mintegy ezer fő feletti településeken. A Biztos Kezdet szolgáltatás ilyen típusát olyan ingatlanban indokolt létrehozni, amely az érintett családok számára gyalog, babakocsival megközelíthető.
2. Biztos Kezdet gyerekház a gyerekek a környező településekről történő behordásával jellemzően kisebb településeken, ahol a behordás megoldható.
3. Biztos Kezdet gyerekház kitelepüléssel, félidős nyitva tartással – jellemzően egymáshoz viszonylag közel eső kisebb településeken vagy településrészekben, szegregátumokban, ahol a behordás nem oldható meg, vagy nem célravezető, viszont a térségben már működik (vagy jelen kiírás keretében alakul) Biztos Kezdet gyerekház, mely a kitelepülő szolgáltatás anyaintézményeként is funkcionál (egyelőre nincs itthoni példa). Ez a megoldás egy a) alaptípusú anyaintézményen kívüli, két közeli helyen váltva (pl. napi váltásban) megvalósuló Biztos Kezdet szolgáltatást jelenti.
4. A kitelepülő szolgáltatás megvalósítói nem azonosak az anyaintézmény dolgozóival.

Elhelyezés szempontjából lehet a Biztos Kezdet gyerekház meglévő intézményben (pl. óvodában, bölcsődében, settlementben, olyan közösségi térben, ahol más szolgáltatás is működik) – jellemzően nagyobb településeken, a Biztos Kezdet szolgáltatás integritásának garantálása esetén.

A tevékenységek felmérésénél arra voltunk kíváncsiak, hogy melyiket mennyire tartják fontosnak a megkérdezettek. Itt nem a pályázati kiírásban³¹ szereplő kötelezően vagy választhatóan megvalósítandó tevékenységeket soroltuk fel, hanem olyan általános szakmai szempontokat, amelyek a gyerekház szellemiségétől függetlenül általános érvényűek lehetnek a kisgyermekkel való foglalkozás során.

Az alábbi ábra mutatja az állításainkat és azt, hogy a gyerekház vezetők mennyire tartották azt fontosnak. Ahogy az látható, a legnagyobb részével egyetértettek, az alsó negyedben van néhány állítás, ami megosztotta a válaszadókat. Nagyon fontosnak találták többek között a mozgás és játéklehetőség biztosítását, a közösségi együttlétet, a szeretetteljes bánásmódot, az egészségnevelést, a megfelelő étkezést, a gondolkodás és értelem fejlesztését. Az anyanyelv megfelelő elsajátítását már kevesebben jelölték a legfontosabbnak, de így is a válaszadók háromnegyede.

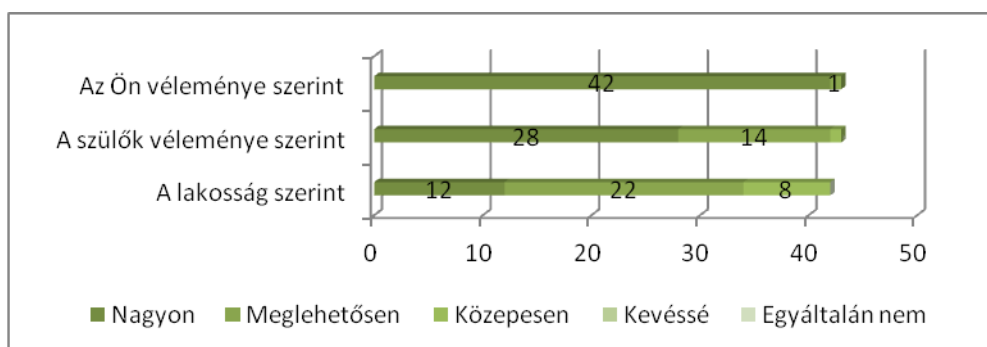
³¹ A pályázati kiírások és azokkal együtt a tevékenységek [itt](#) megtalálhatók. Lásd: TÁMOP 5.2.2-08/1, TÁMOP 5.2.2-08/2, TÁMOP 5.2.2-10, TÁMOP 5.1.1-09/1, TÁMOP 5.1.1-09/2, TÁMOP 5.2.3-A-11/1, TÁMOP 5.2.3-A-12/1

8. ábra: A gyerekházak tevékenységei, feladatai közül jelezze, melyiket és mennyire tartja fontosnak? (24. kérdés)

A kérdéseket úgy tettük fel, hogy a válaszadók rangsorolják az egyes tevékenységeket. Ezt azért emeljük ki, mert amint azt a 13. ábrán is látható a gyerekház vezetők többnyire a „Nagyon fontos” kategóriát használták, néhány esetben a „Kissé fontos” válaszlehetőséget, a skála többi fokozatát szinte egyáltalán nem. Nem volt olyan a felsoroltak között, amit egyértelműen nem fontosnak jelöltek volna. Az ábrán látható utolsó 4 állításon kívül egyöntetűen fontosnak vélték a felsoroltakat. „A magyar hagyományok megismertetése” a gyerekház vezetők több mint fele számára a kissé fontos kategóriába esett, de jelentős hányaduk jelölte nagyon fontosnak is. Szintén jelentős részük, a gyerekház vezetők kétharmada szerint nagyon fontos a „Rendre, fegyelemre nevelés” a gyerekházban és volt olyan is, aki nem tudta eldönteni, hogy fontos-e vagy sem. A válaszadók több mint fele kissé fontosnak tartja a gyermekekben a versenyszellem erősítését, egyharmaduk pedig nem tartja fontosnak vagy nem tudta eldönteni, hogy fontos-e. A leginkább megosztó változó a „Vallásos nevelés” volt, amit a gyerekház vezetők majdnem fele nem tart fontosnak, több mint egyharmaduk pedig kissé fontosnak.

Ez után érdekes megnézni, hogy mindezek a tevékenységek, amelyek a vezetők számára ilyen fontosságúak, vajon mit jelentenek a többi embernek. Megkérdeztük mit gondolnak arról, mennyire fontosak a gyerekház tevékenységei a szülőknek, a lakosságnak és saját magának.

9. ábra: Véleménye szerint mennyire fontosak a gyerekház tevékenységei? (37. kérdés)

Nem lepődtük meg az eredményen, hogy megkérdezettek számára a gyerekház tevékenységei egyértelműen nagyon fontosak, ahogyan azt láthatjuk is a 14. ábrán. A gyerekház vezetők szerint a szülők kétharmada számára is nagyon fontos, ám a település lakossága már kissé megosztottabb. Ennél a válasznál is azt tapasztaltuk, hogy a válaszadók nem használták ki a teljes skálát, hanem csak a felső három kategóriát.

Felmerül a kérdés most már, hogy mik is azok a szolgáltatások, amiket a gyerekházban nyújtanak és mennyire intenzív a kapcsolatuk a szolgáltatókkal, a projekt különböző szereplőivel. Láthattuk már azt, hogy a gyerekház vezetők megítélése szerint jó a kapcsolat a szolgáltatók és a munkatársak között, ám az sem elhanyagolható, hogy

milyen időközönként, milyen rendszerességgel és milyen attitűddel nyújtanak szolgáltatást. A következő részben ezt mutatjuk be.

A gyerekház munkatársai és a körülöttük dolgozó szakemberek

A gyerekházak személyi feltételei között a kiemelt projekt 3 fő belső munkatársat szorgalmazott a projekt megvalósítás időszakára.

Biztos Kezdet szolgáltatásonként általában minimálisan két fő foglalkoztatása szükséges, de indokolt lehet harmadik munkatárs alkalmazása is. Elvárások a munkatársakkal szemben:

- 1 fő Biztos Kezdet gyerekház vezető teljes munkaidőben, aki védőnői és/vagy csecsemő és kisgyermekgondozó és/vagy bölcsődei gondozó/szakgondozó és/vagy óvodapedagógus és/vagy gyógypedagógus és/vagy fejlesztőpedagógus és/vagy gyermekpszichológus és/vagy pszichopedagógus és/vagy szociálpedagógus végzettséggel rendelkezik
- 1 fő Biztos Kezdet gyerekház munkatárs minimum napi 4 órában, aki legalább középfokú végzettséggel rendelkezik, előnyt jelent a pedagógiai és/vagy egészségügyi és/vagy bölcsődei gondozói végzettség vagy ilyen irányú képzésben való részvétel
- 1 fő Biztos Kezdet gyerekház munkatárs minimum napi 4 órában, előnyt jelent, ha a segítő az érintett családok közül kerül ki³²

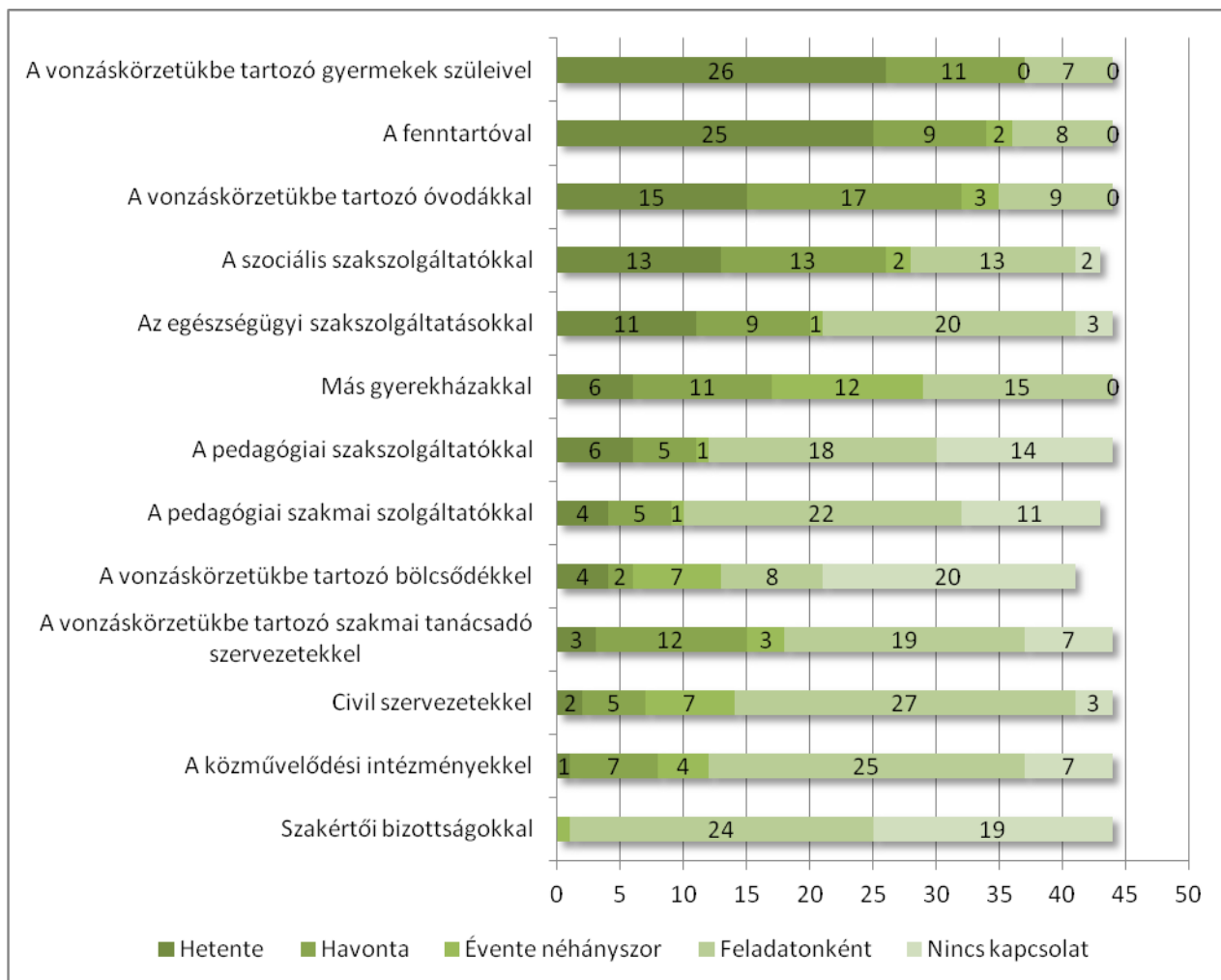
A gyerekház vezetők által kitöltött kérdőívekből kiderül, hogy a gyerekházak legnagyobb részében megvalósult a három belső munkatárs foglalkoztatása. A gyerekház vezetők közül egynegyede rendelkezik előzetes (nem a gyerekház vezetését jelentő) vezetői tapasztalatokkal.

Tapasztalataink szerint nagy segítség a segítő munkatárs, akinek a családokkal való bizalom kialakításában és bevonásukban alapvető szerepe van.

Gyerekházanként változó, hogy hány külső munkatárssal dolgoznak együtt és azok mennyire aktív részesei a gyerekház életének.

Az alábbi ábra mutatja azt, hogy milyen szakmai szervezetekkel, szülőkkel, fenntartóval milyen gyakorisággal állnak kapcsolatban a gyerekházak.

³² Útmutató a Biztos Kezdet szolgáltatás (Gyerekházak) létesítéséhez

10. ábra: Milyen gyakoriságú a kapcsolata az Önök intézményének az alábbiakkal? (9. kérdés), saját szerkesztés

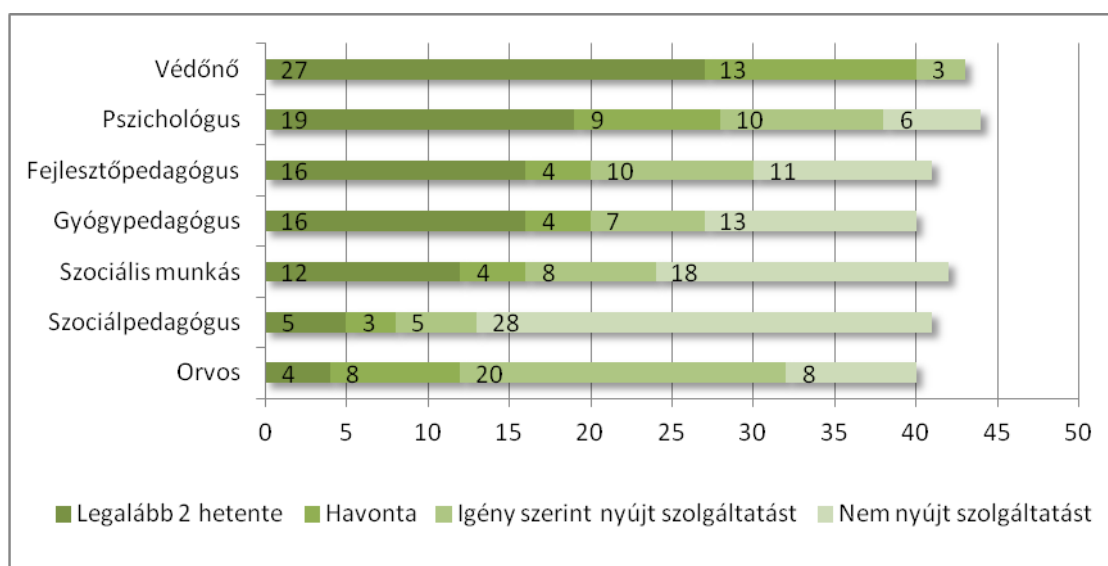
Összességében elmondható, hogy a legintenzívebb kapcsolat a kisgyermekkel foglalkozó szakértőkkel van, minél inkább távolodunk a feladatot tekintve a 0-5 éves kortól annál ritkább a kapcsolat gyakorisága. Ha a két leggyakoribb kapcsolatot nézzük, akkor a gyerekházba járó szülőkkel van és a fenntartóval (vö. 17. ábra, erre a következő részben részletesebben kitérünk).

Érdeemes még megnézni a más gyerekházakkal való kapcsolat gyakoriságát. Jelentősen megoszlanak a válaszok. Heti sűrűséggel csak néhány gyerekház tartja a kapcsolatot egymással. Feltételezhetően ez kölcsönös kapcsolattartást jelent, tehát van egy szűk kör, akik nagyon aktívan tartják a kapcsolatot. Egyharmaduk alkalmanként, feladatokhoz köthetően veszi fel a kapcsolatot a másikkal, valamivel több, mint egyharmaduk az, aki legalább havonta. Ezekből a válaszokból láthatjuk, hogy a gyerekházak hálózattá szervezése még ténylegesen nem ment végbe. Esetleges a kapcsolatuk egymással. Az aktív hálózat létrehozására azért van szükség, mert együttműködve könnyebb fenntartani, hosszú távon tervezni. A kiemelt program nem tud mindig támogatást nyújtani és összefogni a gyerekházakat, ezért az önszerveződés – a szervezeti sajátosságokból adódóan – különösen fontos.

Érdekes eredményt adott továbbá a bölcsődékkal való kapcsolattartás gyakorisága. Látható, hogy a gyerekházak majdnem fele egyáltalán nem tart kapcsolatot bölcsődékkal. Ez nem meglepő, ha megnézzük, hogy a gyerekházak hány százaléka van olyan településen, ahol nincs bölcsőde. Látnunk kell, hogy a hátrányos helyzetű települések legnagyobb részén egyáltalán nincs bölcsődei ellátás, tehát ebben az esetben nincs kivel kapcsolatot tartaniuk a gyerekházaknak.

A civil és a közművelődési szervezetek megjelenése a projektekben láthatóan ritkább. A tapasztalataink szerint főleg egy-egy közösségi program alkalmával működnek együtt.

Feltételezhetjük, hogy akivel a leggyakoribb kapcsolatban van a gyerekház, az nyújt a legsűrűbben szolgáltatást. Érdekes módon azonban ez nem derült ki ilyen egyértelműen. Az előző ábrán látható volt, hogy a szakmai szervezetek közül a legnagyobb gyakorisággal a helyi óvodával, aztán a szociális szakterületen dolgozókkal, végül pedig az egészségügyi terület szakembereivel tartják a kapcsolatot. Ha azonban megnézzük az alábbi ábrát³³, láthatjuk, hogy az egészségügyi területen szakember védőnő nyújt leggyakrabban szolgáltatást, szociális terület csak az ötödik helyen jelenik meg.

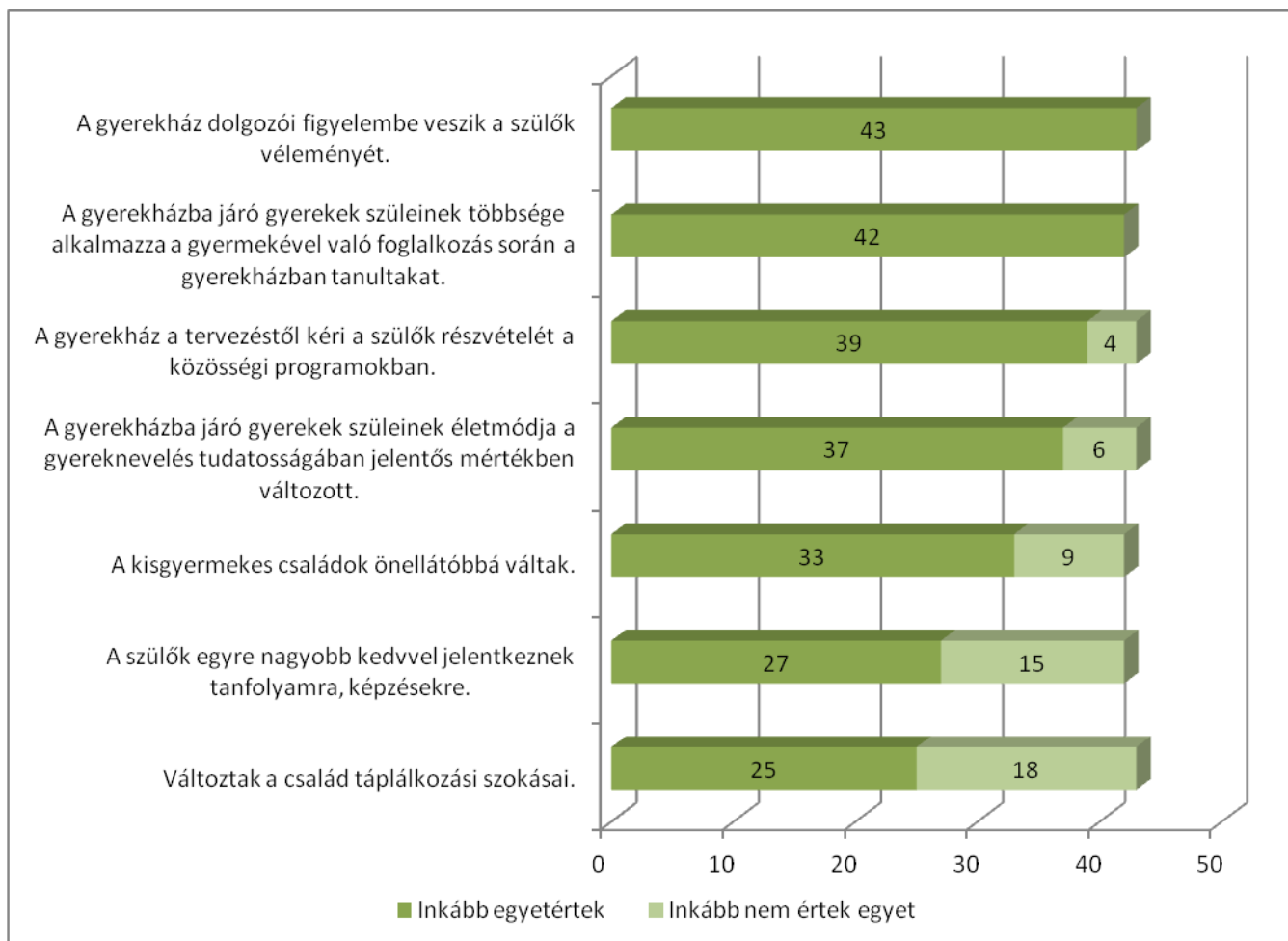

11. ábra: Kik azok a szakemberek, akik támogatják a Biztos Kezdet program megvalósítását? Milyen gyakran nyújtanak szolgáltatást a gyerekházban? (8. kérdés), saját szerkesztés

Láttuk már, hogy ki, milyen sűrűn és milyen szolgáltatást nyújt a gyerekházban. A kérdőívek tanúsága szerint a védőnők nyújtanak leggyakrabban a legtöbb gyerekházban szolgáltatást és ők vesznek részt legaktívabban a családok bevonásában is.

Most akkor nézzük meg azt, hogy milyen hatása van ezeknek a szolgáltatásoknak a szülők és gyermekeik életére. Az alábbi ábra erről mesél.

³³ Vö. 1. ábra: Családok bevonásában segítséget nyújtó szakemberek.

12. ábra: Mi jellemzi a partneri együttműködést a gyerekházban? (26. kérdés), saját szerkesztés

Az ábráról egyértelműen leolvasható, hogy szinte minden gyerekház vezető úgy gondolja, hogy a szülők alkalmazzák otthon, amit a gyerekházban átadnak nekik. Ez nagyon fontos információ, mivel tudjuk azt egy részről, hogy a gyermeknek a szülei – koragyermekkorban az anyja – a legfontosabb referencia személy, másrészt pedig, a tartós hátránycsökkentéshez nem elég a gyerekházban eltöltött idő³⁴, szükség van az otthoni alkalmazásra is.

Érdekes eredmény, hogy a gyerekház vezetők több mint háromnegyede szerint „A gyerekház dolgozói figyelembe veszik a szülők véleményét.” és „A gyerekház a tervezéstől kéri a szülők részvételét a közösségi programokban.” Ha ez a két állítás valóban megtörténik a gyerekházak ilyen nagy részében, akkor a bevonással kapcsolatos problémák némiképp ellentmondanak ennek.³⁵

Másik érdekes eredmény, ami a leginkább megosztotta a válaszadókat a család táplálkozási szokásainak változására vonatkozó kérdés. Itt is a gyerekházak valamivel több, mint fele szerint változtak a család étkezési szokásai. Az érdekesség mégis abban

³⁴ Mivel ott általában délelőttönként vannak a gyerekek.

³⁵ Vö. a 4. ábrával

áll, hogy ahhoz képest, hogy a gyerekházak mekkora hangsúlyt fektetnek az étkezésre, nem vártuk volna, hogy ennyire megosztó válaszokat kapunk.

Ebben a fejezetben rávilágítottunk a gyerekházban folyó tevékenységekre. Bemutattuk a különböző szakemberek munkáját, szolgáltatásait, s azok hasznosulását. A mindennapi munka során sorra gyűlnek a tapasztalatok, amik rutinosabbá teszik a munkatársakat. Alapvetően a gyerekházak nagy részében (több mint kétharmadában) nem okoz nehézségeket a szerzett tudások visszaforgatása a mindennapi munkába. Összességében elmondható azonban, hogy a gyerekház működése során gyűjtött tapasztalatok beépülésének legnagyobb akadályai épp a munkatársak lehetnek. Pontosabban a túlterheltségük és itt is megjelenik a szülők ellenállása is.

Azt gondoljuk, hogy a munka hatékonyságára a gyerekház környezete, a helyi lakosság, a település miliője is hatással van. A következő fejezetben erről írunk.

A gyerekház környezete

A gyerekház szerepe a településen kétoldalú folyamat. Egy részről nagyban múlik a gyerekház munkatársainak aktivitásán. Ők a letéteményesei a gyerekház ismertségének, befogadásának, településen való beágyazódásának. Rajtuk múlik a gyerekház társadalmi megítélése is.

Másrészről pedig a gyerekház megítélése és ismertsége nagyban múlik a helyi lakosság hozzáállásán, nyitottságán, a helybeli szervezetek készségességén.

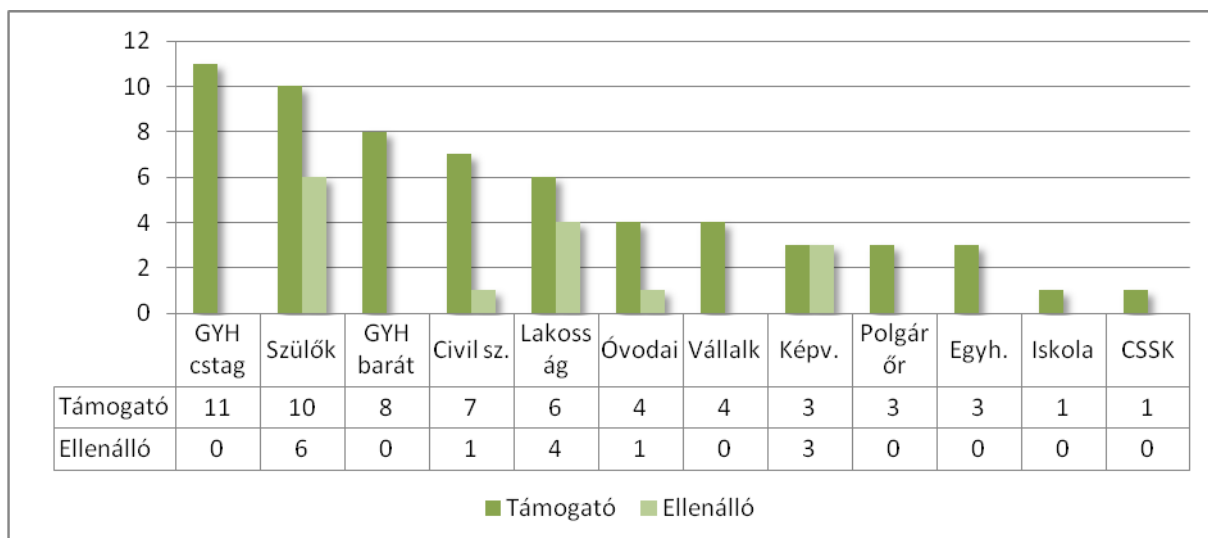
A gyerekház hosszú távú fenntartása érdekében elengedhetetlen a helyi társadalomba és intézményrendszerbe való beágyazódása, biztos partnerségen alapuló szakmai kapcsolatok kialakításával. Ha a helyi lakosság ismeri, elismeri és befogadja a gyerekházat, akkor valósulhat meg a gyerekház közösségformáló célja. A település életében való beágyazódás egyik jelzőszáma lehet, hogy hány és milyen rendezvényeken vesz részt a gyerekház. Illetve a gyerekház rendezvényein mennyire vesznek részt a gyerekházhoz szorosan nem tartozó lakosok. Illetve azt gondoljuk, hogy a beágyazódást nagyban segíti a helyi döntéshozók támogatása. A válaszokból az derül ki, hogy minél régebben alakult egy gyerekház, annál inkább érezhető az a jelenség, hogy nem csak a gyerekház rendezvényén vesznek részt egyre inkább lakók, hanem a gyerekház is egyre inkább jelen van a települési rendezvényeken is.

A kérdőívek alapján képet kaphattuk arról, hogy az egyes településeken kik azok, akik támogatják a gyerekházat, segítik a projekt megvalósítók munkáját. Azt is láthattuk, hogy kik azok, akiket legnehezebb egy-egy településen bevonni a gyerekház életébe.

Érdekes volt látni, hogy a gyerekházak körül általában ugyanazok a szereplők jelennek meg függetlenül attól, hogy támogató attitűddel vannak a gyerekház felé vagy sem. A gyerekház munkatársaik hozzátartozóiról, barátairól, a családsegítő szolgálatról, az egyházi szereplőkről mondható el, hogy alapvetően támogató hozzáállásúak.

A leggyakrabban említett szereplők között a már gyerekházba nem járó gyerekek szülei, a település lakosai, helyi szervezetek, vállalkozások, egyházak, óvodák.

13. ábra: 30,31,32. kérdések

jelmagyarázat, forrás: saját szerkesztés Gyerekházak belső világa adatbázis alapján

19 gyerekház vezető említett olyan szereplőt, akit vagy nem tudtak még bevonni a programba, vagy kifejezetten negatívan áll a gyerekházhoz. Ahogy azt az ábra is mutatja a gyerekházban dolgozók családtagjai és barátai valamint a már nem gyerekházba járó szülők képzik a gyerekházak legmarkánsabb támogató táborát. Érdekes, hogy a családsegítő szolgálat munkatársai, az iskola, vagy éppen az óvoda nincs a fő támogatók között és a gyermekjóléti szolgálat munkatársai egyáltalán nem jelennek meg. Ez természetesen nem utal feltétlenül rossz kapcsolatra – már csak azért sem, mert az „Ellenálló” kategóriában sem jelenik meg. Lehetséges például, hogy nincs ilyen fajta szolgáltatás a településen. A „Szülők” változó esetén különbséget kell tenni a két csoport között: a Támogató esetben többnyire olyan szülőkről van szó, akik korábban gyerekház látogató voltak, de mára már gyermekük kinőtt a 0-5 éves korból. Tehát jól ismerik a gyerekház szolgáltatását. Míg az Ellenállók kategóriába olyan szülők tartoznak, akik korábban és ma sem járnak a gyerekházba, ellenállásuk konfliktuson, pletykán, sztereotípián alapul.

A „Lakosság” változóba magánszemélyek tartoznak, mint például jobb módú családok, önkéntesek, vagy a gyerekház szomszédságában lakók. Érdeemes megnézni, hogy amennyire a település lakossága támogató tud lenni, majdnem annyira ellenálló is. Sokan számoltak be arról, hogy a híresztelések sokszor rossz fényben tüntetik fel a gyerekházat.

A támogatások igen sokfélék lehetnek. Ebben a gyerekházban dolgozó munkatársak barátai, családtagjai bizonyulnak kulcsfiguráknak, mivel ők „azzal (segítenek), amire éppen szükség van, és tudják biztosítani”, legyen ez tárgyi vagy tevékenységbeli

támogatás. A többi támogató általában tárgyi adományozóként jelenik meg, illetve a **volt gyerekházak szülők** a családok bevonásában segítenek. A barátok és családtagok a rendezvények megszervezésében és lebonyolításában is nagy segítséget nyújtanak. Aktívan részt vesznek a gyerekházak a helyi rendezvényeken: Gyereknapi, farsangi, Karácsonyi, Mikulási, falunapi, stb. Többnyire a települési rendezvények képviseltetik magukat, kistérségi rendezvények csak elvétve szerepeltek, nagyobb térségi rendezvények pedig egyáltalán nem. Sok esetben olvashattuk, hogy a gyerekházak a közösségi rendezvényeken való részvételtől várják a családok létszámának bővülését, mivel a közösségi események segítik a gyerekház megismertetését. **Nem azok a családok járnak oda, akiknek a GYH szól, azok nem járnak ilyen rendezvényekre, akik rászorulók.**

III. rész

Néhány észrevétel a gyerekházak működtetéséről

- Fókuszcsoportos interjúk-

Bevezetés

Három településen nyílt lehetőségem arra, hogy a gyermekházak működtetésébe /működésébe betekintést nyerhessek. Észrevételeimet – túl a személyes tapasztalatszerzés hagyományos csatornáin, úgy, mint a megfigyelések vagy éppen a benyomások (nem is mindig papír vagy eszközalapú) rögzítésén – a programban résztvevő, ám különböző szerepeket betöltőkkel folytatott beszélgetések során nyert információkra építve fogalmazom meg. A csekély esetszám bizonyos mértékben korlátozó tényezőként jelenik meg, és lehet, hogy több esetben a véleményformálásban torzító szerepet tölthet be.

A módszerről

A módszer egyszerű volt, hiszen vagy fókuszcsoportos beszélgetéseket kellett vezetni és moderálni, vagy ha a helyzet úgy hozta, interjút kellett készíteni. Az első esetben a szereplők kiválasztását bizonyos szempontok miatt a véletlen határozta meg, mert

- nem lehetett tudni, hogy a meghívottak közül kik lesznek azok, akik a találkozóra valóban eljönnek és ott bekapcsolódnak a beszélgetésbe. És valóban, több esetben kiderült, hogy közlekedési nehézségek, vagy egyéb, előre nem látható problémák miatt szűkült azoknak a köre, akik a beszélgetésekbe bevonhatók voltak/ lettek.
- Problémát jelentett az is, hogy az érintettek hajlandósága, hozzáállása milyen lesz a beszélgetéshez. Szinte mindenütt voltak a csoportoknak olyan szereplői, akik *szótlatlanul* meghúzódtak a csoportban, és ezzel csak formálisan tettek eleget a

felkérésnek. (Előfordult, hogy egy-egy esetben ezeket a szereplőket is sikerült szóra bírni.)

- A megszólított szülők többsége készségesen nyilatkozott, ám előfordult, hogy létszámuk nagyon csekély volt, mert nem tisztázható okok miatt nem tudtak/akartak a beszélgetésben részt venni, a rendezvényen szerepet vállalni.

Az interjúk esetében a személyek kijelölését inkább a helyzet adta lehetőség határozta meg, amely mögött az adott személy „érdekessége” vagy az általa exponált téma fontossága húzódott meg. Nyilván a többi szereplő is tudott volna hasonlókkal szolgálni, de az időhiány ezt már nem tette lehetővé.

Mindent egybevetve, mindaz, ami itt megfogalmazódik, nem alapul széleskörű adatgyűjtésen vagy nagy mintán, ezért inkább ezt a dolgot „mélyfúrásnak” tekinthetjük. Ez, ha másra nem is, de arra biztosan alkalmas, hogy a tárggyal kapcsolatban új kérdéseket fogalmazzunk meg, vagy eddig nem használt nézőpontokat alakítsunk ki.

A gyermekházak működésével kapcsolatban álló szakértők

Az egyes fókuszcsoportokban egyetlen helyszínen sem sikerült „tisztá összetételű” csoportokat kialakítani. A helyzet mindig úgy hozta, hogy a beszélgetés a „nagyterem” mellett található kisebb helyiségben zajlott, ahová a programot vezetők felkérésére „jöttek át” az érintettek. Akik leültek az asztalhoz, azok már ott maradtak, és részt vettek a beszélgetésben.³⁶ A beszélők többsége külső támogató szakember (pl. menedzser, mentor) volt, de voltak közöttük helyi szintű politikusok (polgármesterek) és gyermekház-vezetők, valamint a gyermekházban szerepet vállaló szakértők (pl. pszichológusok, logopédusok)

A csoportos beszélgetésekben sajátos – bár egyébként ismert – szerepek rajzolódtak ki, amelyek meghatározták azt, hogy ki és milyen intenzitással vesz részt a beszélgetésben. A szereplők túlnyomó többsége nő volt, csoportonként két férfinél többel nem számolhattunk, ám ők minden esetben a külső támogató szakemberekhez tartoztak.³⁷

Az egyes csoportokon belül két olyan kör rajzolódott ki, akiket „elsőeknek lehet nevezni az egyenlők között”. Szemmel látható tekintélyük, ismeretöbbségük és tapasztalatuk volt azoknak, akik az első pillanattól kezdve, még/már a kísérleti fázisban bekapcsolódhattak a munkába. Többen közülük közvetlen és jó kapcsolatot ápolnak a projekt országos

³⁶ Egy esetben a szülők is belekeveredtek egy ilyen csoportba, és ezért ott a beszélgetés asszimmetrikusra sikeredett. (Lásd erről:

³⁷ Az alacsony esetszám miatt itt kockázatos bármiféle álláspont kialakítása. Nyilván az alapvető kérdés az, hogy általában a projekt egészét tekintve van-e annak jelentősége/jelentése, hogy abban milyen arányban vesznek részt nők és férfiak, a másik fontos kérdés az, hogy ennek a projektnek van/lehet-e „nem-specifikus” jellege s az sem elhanyagolható kérdés, hogy helyi szinten kik és miért vettek/vesznek részt általában és ebben az innovációban. Ez utóbbi elemre még kitérünk.

szakmai vezetőjével, annak holdudvarát képezik, a többiek esetében talán a távolság nagyobb.

Részben ők, részben pedig később bekapcsolódott szereplők képezik a második kört, azokat, akik „magasabb nézőpontból” tudnak rátekinteni az eseményekre. A gyakori helyváltztatás, ami a munkából adódik, a kommunikációs-többlet több tapasztalathoz, több információhoz és gazdagabb kapcsolatrendszerhez juttatja őket, mint azokat a szereplőket, akiket a feladatuk (egy)helyhez köt.

Mind a két csoport estében erős elkötelezettség tapasztalható a projekt céljait illetően. Ennek teljesen érthető okai vannak:

- többek esetében nyilvánvaló volt, hogy a projektben való munka egzisztenciájuknak a forrását képezi, ez képezi a pillanatnyi megélhetésüket.
- Mások esetében a projekt tartalmához való szorosabb kötődés mutatható ki, részben azért, mert az adott személynek nem ebből a tevékenységből kell megélnie. (pl. nyugdíjas).
- Közös jellegzetesség a presztízs, amely helyi szinten válik komoly értéké, részben azért, mert a magas szintű szakmaiság bizonyítékául szolgál, részben pedig azért, mert fejleszti és bővíti a kapcsolati tőkét a helyi és magasabb szintű politikai/szakmai tényezők irányába.

Mellettük szintén jól körülhatárolható azoknak a köre, akik később kapcsolódtak be a projektbe vagy „csak” helyi szinten játszanak szerepet. Lényegesen kisebbek és szűkebbek a tapasztalataik, ám ezeknek a megfelelő artikulálása kiegyenlítheti a hátrányukat. A magas szintű és igényes nyelvi köntösben megjelenített észrevételek mögött sok esetben összetett tudás és munkatapasztalat áll, amelynek a minél sokrétűbb felhasználása a projekt a minőségi javulását eredményezheti. Erre a különféle szintű szakmai összejövetelek jó lehetőséget kínálnak.

A szülőkről

A szülők közül kevesen jelentek meg a rendezvényeken. Ez nem a szervezők hibájául róható fel, bár nyilván ők – vagy a projekt irányítói – ezt így is megélhetik. A kérdés azonban nem vezethető vissza szervezési problémákra. A szülők többsége alacsony iskolázott, szegény ember volt, az esetek túlnyomó többségében nőkről van szó³⁸. Bár a beszélgetésekből kiderült, hogy a gyermekházakban a középosztályos családokból is érkeznek gyermekek, erre itt nem találtam a példát. Az nyilván kérdés, hogy őket miért

³⁸ Ez nyilvánvalóan abból is következik, hogy a gyermekházban többnyire az anyák jelennek meg a gyermekekkel. A beszélgetésekből azonban az is kiderült, hogy több esetben már arra is van példa, hogy az apák elmennek ezekbe a házakba, és ott aktív szerepet (is) betöltenek.

nem sikerült eredményesen megszólítani, jelenlétükkel egy fontos dimenzió lett volna feltárható a beszélgetések során.

A szülők többségének nem voltak nyelvi problémáik, amit el akartak mondani, azt elmondták, sok esetben rendkívül választékos nyelvhasználattal, egy-egy esetet kivéve, ahol a feltett kérdések megértése és értelmezése is problémát okozott.

Noha a program általában a hátrányos helyzetben élő családok számára nyújt lehetőséget, a beszélgetések során magas arányban jelentek meg a cigánysághoz sorolható szülők. Ennek több oka lehet – amelyekre részben ezekre már utaltunk. Ezt azért érdemes megemlíteni, mert a beszélgetésekben a szakértők minden esetben hangsúlyozták, hogy itt nem roma-programról van szó, és a romák mellett a nem roma családok is magas arányban vesznek részt a gyermekház programjaiban. Az elmondottakhoz képest az egyes helyszínek más jellegzetességet mutattak, de az alacsony esetszám és a körülmények okozhatnak nagyon jelentős torzulást is.

A beszélgetések egyéb szereplői

A helyi szintű politika(i élet) képviselői

A beszélgetéseken részt vettek vagy abba bekapcsolódtak olyanok is, akiknek a tevékenysége közvetlenül nem kapcsolódik a gyermekház tevékenységéhez, de annak fenntartásához vagy működtetéséhez mégis valamilyen módon hozzájárulnak

Alapvetően a helyi szintű politikusokról van szó, akik fontosnak tartották, hogy ezen a találkozó részt vegyenek. Indítékaik elsősorban azzal magyarázhatók, hogy úgy érezték, a gyermekház további működtetéséhez olyan kommunikációra van szükség, amely eljuttatható az országos szintig, és ehhez ezt a rendezvényt is alkalmasnak találták. A polgármesterek vagy helyetteseik direkt módon érveltek a ház fenntartásának a szükségessége mellett. Ami a szó és nyelv használatot illeti, itt jelentős különbségek mutatkoztak.

Voltak olyanok, akik ezt az alkalmat is megragadták ahhoz, hogy vagy a politikai hitvallásukat kifejtsék, vagy szinte választási kortes-beszédet tartsanak. Atyáskodó attitűd, minden területet befogni képes bölcsesség-igény az egyik oldalon, szakszerűség, céltudatosság, jövőorientált gondolkodás a másik oldalon, ha fekete-fehér típusú jellemzést szeretnék erről a körről nyújtani.

A másik csoport a helyi CKÖ – politikusok köre, akik nagyon hamar felismerték azt, hogy miért lehet fontos a helyi roma lakosság számára gyermekház. Ennek érdekében jelentős agitációt és segítséget nyújtottak számukra, hogy a ház szolgáltatásait igénybe tudják

venni. Szerepük azért fontos, mert az első időkben –nyilván mások mellett – ők voltak azok a szereplők, akik a családok meggyőzésében fontos szerepet játszhattak.

Önkormányzati dolgozók

A rendezvényen többen is rész vettek, ám a formális beszélgetésekbe nem kapcsolódtak be. Informális módon azonban számos háttér-információt nyújtottak, amelyek közül többet tudtam hasznosítani az elemzésben. Hagyományos értelemben ezek azonban nem dokumentálhatók, érvényességüket – a valóságértéken túl – az elemző egyéb irányú tapasztalatai igazolhatják. Három témakört érintettek:

- elmondták azoknak az érveknek az összességét, amelyek azért fontosak a számukra, mert úgy vélik, hogy ezeknek a közvetítése hozzájárulhat a gyermekház további működtetéséhez,
- kitértek a helyi politikai viszonyok taglalására, és ismertetéseiket úgy alakították, hogy abból a hallgató számára leszűrhető legyen az, hogy a jelenlegi helyi politikai elit hogyan viszonyul a szóban forgó kérdéshez,
- s végül kivétel nélkül - sokszor drámai színekkel ecsetelve, és alaposan részletezve – bemutatták a helyi szociális viszonyokat, kiemelve a magas arányú munkanélküliséget és az ebből fakadó szegénységet. Ez a téma adott arra alkalmat, hogy felvázolják azt a támogatási rendszert (vagy annak hiányosságait), amit a gyermekház kapcsán (is) érintett családok igénybe vehetnek.

Ugyanakkor nem szabad figyelmen kívül hagyni azt a tényt, hogy minden esetben olyan (köz)tisztviselők voltak a beszélgető-partnerek, akiknek a mondandójának körét és tartalmát, színezetét erőteljesen befolyásolta a pártállás, a múltban és a jelenben betöltött szerep akár az önkormányzatban, akár a településen, és nem utolsósorban az a tény, hogy nem ismerték vagy keveset tudtak a beszélgetőpartnerről (jelen esetben e sorok szerzőjéről.)

A gyermekházak

A három településen található gyermekházak sokban hasonlítanak egymásra. Ez nyilván nem véletlen, hiszen a pályázati kiírásban a működtetéshez szükséges számos lényeges tényezőt eleve előírtak. A két városban a gyermekház elvben a település szegényebb részére került, de ezt direkt módon nem lehetett tapasztalni. A közelben lévő házak vagy utcásorok képezhették a „szegregátumok” részét is, de nagyon sokan, akik a körzetben éltek, inkább szegénynek mondhatók. A faluban más volt a helyzet, mert a gyermekház környezetét egy olyan település jelenti, amelynek a helyzetét egészében kedvezőtlennek lehet ítélni (zsáktelepülés, magas munkanélküliség, szegénység).

A házakat felújították, és igényes belső berendezéssel kialakítással látták el. Két esetben a ház önálló, csak a gyermekházat tartalmazó létesítmény volt, egy esetben olyan megoldást alakítottak ki, ahol az épületben egyéb intézmények (irodák, képviseletek) is helyet kaptak, ami adott esetben a gyermekházban zajló tevékenységre zavaró hatással lehet.

A belső tér kialakítását az adottságok meghatározták, de minden esetben igyekeztek a kiírási feltételeknek megfelelni. Így a konyha, a mosógépek, a pelenkázók amennyire ez lehetséges volt, egymástól elkülönülő térbe kerültek. A fűtést egy esetben cserépkályhával oldották meg.

A gyermekek számára kialakított szobákban jelentős mennyiségű játék és egyéb, a foglalkoztatásukhoz szükséges eszköz található, rendkívül jó állapotban, a rongálás nyomát sehol sem lehetett felfedezni. A földön foglalkoztató szőnyegek és a gyermekek „megmozgatását” is biztosító eszközök (mini-csúszda) voltak elhelyezve. A falon számos dokumentum a napi tevékenységről tanúskodott. Ami feltűnő volt mindenütt, hogy relatíve kevés – az életkornak megfelelő – könyv állt a ház illetve a gyermekek rendelkezésre.

A számítógépes felszereltség a szülők számára – a foglalkozásokkal párhuzamosan – tájékozódási lehetőséget is kínál.

A fókuszcsoportos beszélgetésekről

A szakértők és más munkatársak

a. A projekt folytatása

A beszélgetések központi témáját a projekt fenntartásának, fenntarthatóságának a kérdése képezte. A szereplők minden esetben abban voltak érdekeltek, hogy ez valamilyen módon, de biztosítható legyen. A kérdés azért került a figyelem középpontjába, mert a projekt a befejezéshez közeledik és az érintettek számára egyáltalán nem mindegy, hogy lesz-e folytatás és abban ők milyen szerepet tölthetnek be. Első olvasásra furcsa lehet ez, de emberileg teljesen érthető. Ebben a helyzetben nagyon nehéz egymástól elválasztani a társadalmi és egyéni érdekeket, amelyek itt persze szorosan egybeeshetnek. Másképpen megközelítve ezt dolgot, az látszik, hogy az adott pillanatban senki sem gondolta úgy, hogy valamilyen ok miatt kimarad a projekt folytatásából, mindenki úgy gondolkodott, hogy az (az adott helyen) az ő részvételével fog majd megvalósulni/folytatódni.³⁹ A kérdés az tehát, hogy milyen érvek mentén

³⁹ Az, hogy valamilyen ok miatt ki lehet ebből maradni, az direkt módon nem merült fel. Fontos tehát, hogy senki sem gondolta úgy –és ha igen, akkor miért adott volna annak hangot?– hogy szakmaiságát bárki is

lehetne a döntéshozókat meggyőzni arról, hogy ezt a projektet érdemes továbbra is támogatni és fenntartani?!

Abban mindenki egyetértett, hogy a gyermekház komplex szerepet tölt be azoknak a családoknak az életében, akik azt látogatják. Az egyik legfontosabb elemnek a tanulást tartják, kettős értelemben is:

- a szülők egyrészt megtanulnak saját gyermekükkel foglalkozni, legyen szó játékról vagy a gyermek gondozásával összefüggő dolgokról, másrészt pedig
- a gyermekek esetében. Nemcsak a közvetlen tapasztalatokról van szó, hanem azokról a visszajelzésekről is, amelyek az óvodákból érkeznek. Több óvónő is beszámolt arról, hogy a gyermekházakból érkezők esetében már nem arról van szó, amit a korábbiakban problémát okozott (szociális és higiéniai hiányosságok, a játékok nem ismerete stb.), ellenkezőleg, itt már beilleszkedni tudó és akaró gyerekek jelentek meg, akiknek a szüleivel is sokkal könnyebb volt kommunikációt folytatni.

A gyermekház igénybevételével függ össze az is, hogy az érintett családok életvitelében szembetűnő változás következik be, amely elsősorban azért következhet be, mert az anyuka egy rendszeres és „ki nem hagyható” programot illeszt a nap első felébe, és ez a nap további részeiben bizonyos mértékig strukturálja az időfelhasználást. (Noha elegendő számú tapasztalat nem áll rendelkezésre, érdemes lenne ebből a szempontból az apák viselkedését, illetve az abban bekövetkező lehetséges változásokat vizsgálni. Néhányan arról beszámoltak, hogy a az anyukát és a gyermeket az apák is elkísérik, de egyelőre nehéz lenne azt állítani, hogy ez általános jelenség, és egyelőre azt is sporadikus jelenségnek kell tartanunk, hogy az apák valamilyen módon bekapcsolódnak a szervezett tevékenységbe.)⁴⁰

Egy másik fontos elem az eltérő szociális helyzetben lévők közötti távolság csökkentése. Úgy tűnik, hogy a társadalom különbségek nem tették lehetővé azt, hogy az eltérő helyzetben lévő élő családok (gyermekek, szülők) találkozzanak egymással. A szakértők úgy látják, és ezt a házak munkatársai is megerősítik, hogy a ház alkalmas helyszín lehet a (társadalmi) távolság csökkentésére, az eddig nem létező kapcsolatok és kommunikáció kialakítására. A szóban forgó kérdés megerősítése (nemcsak az alacsony

kétségbe vonná, legalábbis olyan mértékben, ami a további szereplést kedvezőtlenül befolyásolná. A kétségeket sokkal inkább azok a tényezők keltették, amelyek alakulása/befolyásolása a szereplők által nem volt megoldható. Így aggodtak a „nagypolitika” – gazdasági válság - alakulása miatt s ritkábban a helyi elit szemléletében bekövetkező, a projekt szempontjából nem kedvező fordulat lehetősége miatt.

⁴⁰ Noha nekem is csekély esetszám áll(t) rendelkezésemre, úgy tűnik, hogy az apák inkább (és egyelőre) zavarban voltak ebben a helyzetben. Érdekes volt azt is figyelni, hogy ha a fókuszcsoporthoz beszélgetésekre elkísérték feleségüket, a „puhatolózó” kérdésekre is kitérő választ adtak vagy pl. humorral, de elhárították.

esetszám) időt igényel. Nem lehet egyelőre mérni, hogy a „kommunikáció” létrejöttében az egyes hatáselemek erőssége mekkora?!. Az egy térben, egy program során történt „kapcsolatfelvételből” mi következik? Meddig terjed ennek a hatóköre? Van-e hatása az élet más területén? (Aligha vitatható, hogy a feltett kérdésekre nemleges válaszok születnek, a gyermekház a maga megoldásaival mégis előbbre lépést jelent egy társadalmi probléma kezelésében, s idővel – reméljük – megoldásában!)

E kérdés hátterében – sok esetben nehezen kimondva, máskor tényleges súlyát mérsékelve, megjelenik a romák és nem romák lehetséges együttműködésének a kérdése. Miért volt ez nehezebb kérdés, mint a többi?

- A szereplők szemmel láthatóan – hiszen a projekt célrendszere is ezt sugallta – abban a tudatban vannak, hogy ők egy alapvetően hátrányos helyzetű csoport(ok) számára létesített projektben vesznek részt. Úgy tűnik, hogy nem akarták/akarják hangsúlyozni, hogy ennek Magyarországon van egy jelentős etnikai dimenziója.
- Arra a felvetésre, hogy mit jelent az együttműködés, javítja-e az integrációs esélyeket, végül egyértelműen „igen”- nel válaszoltak, és azt is megerősítették, hogy a házakon belül semmiféle olyan konfliktus nem történt, amit ez a dimenzió idézett volna elő. Ebben az esetben is időre van szükség ahhoz, hogy a házon kívül jelentkező hatásokat mérni tudjuk. Ehhez a program fenntartása nélkülözhetetlen. Kulcskérdés, hogy azok a nem roma családok, akik részt vettek a gyermekházak programjában, hogyan fognak viselkedni azokban az években, amikor
 1. gyermekük iskolába lép (A. a gyermeket a helyi iskolába íratják B. Nem a helyi iskolába íratják, és ha nem, akkor annak mi lehet/lesz az oka? C. Vajon előfordul-e a nem roma családok esetében az, hogy a hétköznapiakban is „fenntartják” a kapcsolatot a roma családokkal? Vajon a nem roma gyerekek baráti körében találhatók –e majd roma gyerekek?)
 2. További kérdés, hogy a roma családok hogyan nyilatkoznak majd a program hatásairól? (Mi az, amit évek elteltével is pozitívumnak gondolnak? Érzékelik – e , hogy a gyermekházak programjai következtében megváltozott-e a nem roma családok velük szemben tanúsított magatartása, attitűdje?)⁴¹

A hátrányos helyzetű családok (gyermek) kulturális és társadalmi beágyazódását, elfogadottságukat elősegíthetik azok a közös programok, amelyek a gyermekházak szervezésében valósulnak meg.

⁴¹ A valóság az volt, hogy egyetlen eset kivételével csak roma szülőkkel beszélgettem. Ez – éppen az alacsony esetszám és a nem befolyásolható szervezési tevékenység miatt – akár véletlennek is tekinthető.

- Az egyik legsikeresebb kezdeményezésnek, úgy tűnik, hogy azok a rendezvények minősülnek, ahol lehetőség van közös tevékenységre, és/vagy egymás kultúrájának a megismerésére. A közös főzések, vagy főzőversenyek azok, amely a legnagyobb sikert aratták, és ezeken belül is fontos hangsúlyozni, hogy a romák által megszervezett rendezvényekre a nem roma családok, személyek is eljöttek. (Feltűnő – de nem meglepő- azonban, hogy a beszélgetések során a roma anyák számára milyen nagy jelentőséggel bír a főzés és az azt követő étkezés.)

Az ételek többsége, amit szeretnek és tudnak főzni, alapvetően nem tér attól, ami a magyar(os) konyhát is jellemzi. Az említett ételek két egyéb szempontból érdemelnek említést:

- a. a leggyakoribb esetekben olcsó költségvetésű és gyorsan elkészíthető ételek készítenek és itt inkább az első szempont az, ami meghatározó.
 - b. más esetekben viszont hangsúlyozzák, hogy speciális cigány ételt készítenek, és a „specialitás” az, hogy az adott ételt a szokásosnál gazdagabban készítik el. (pl. lecsót hússal).
- A gyermekháza másik „sikertörténete” a kirándulás. Ismét nem meglepőek azok az állítások, amelyek arról tudósítanak, hogy a szülők többsége gyakorlatilag alig mozgult ki életében a település közvetlen környékéről. Semmiféle minősítést nem gondolunk e tény mögé, de nem árt megjegyezni, hogy a szülők egy része nem járt
 1. az ország fővárosában, és
 2. a legnépszerűbb kiránduló vagy nyaralóhelyeken. (Ez utóbbi mellé odakíváncozik, hogy többségük életében nem nyaralt.) Mindez ebben az esetben – csekély kivételtől eltekintve, igaz a gyermekek esetében is.
 3. Érdemes azon is elgondolkodni, hogy melyek azok a célok, amelyek egyelőre csak vágyként szerepelnek ezen a területen?!
 - a. A legtöbben Budapestre, és azon belül a „Tropicariumba” szeretnének eljutni. (Érdekes, hogy nem az állatkertbe.)
 - b. A többiek számára egy néhány napos balatoni tartózkodás jelentené a „csúcsot”.

Mindezeknek a teljesítése/elősegítése kulcskérdés, amelyet nem lehet teljes egészében a gyermekháztól elvárni. Annak azonban, hogy egy-egy kirándulást meg tudnak szervezni, a jövő szempontjából rendkívüli jelentősége van.

Az eddig elmondottak képezik alapvetően azt az érvekészletet, amely miatt a komoly veszteség lenne a projekt folytatásáról lemondani.

Van azonban a dolognak egy másik oldala is, amelyet a megkérdezettek verbálisan alig vagy egyáltalán nem kommunikáltak.

1. A gyermekházban dolgozó vagy annak a támogatásában érdekelt szakemberek e munka során részben vagy egészben új szakmai professzió(k)ra tettek szert. Ez olyan érték, amelynek a felhasználástól nem lenne célszerű eltekinteni. Függetlenül a program folytatásától, mindenképpen javasolandó, hogy a programban érintettekről készüljön valamiféle „kompetencia-térkép vagy adatbank”, amely más programok esetében is lehetővé tenné e szakemberek (akár azonnali) alkalmazását s elkerülhetővé válnának e térségekben a gyakran előforduló, felesleges és szükségtelen „költségnyelő” újabb képzési programok indítása. Másképpen megfogalmazva, célszerű lenne a térségben indítandó fejlesztések előtt arról (is) tájékozódni, hogy milyen (humán) erőforrások állnak (kiképzetten) a rendelkezésre.
2. A program szakemberei számára indokolt lenne működtetni folyamatos továbbképzéseket, mégpedig két okból:
 - a. Egyrészt a tudás minőségének a megőrzése és javítása céljából (bármennyire is közhelyszerűnek hangzik ez, nem kerülhető el. Számos nagy költségvetésű program esetében tapasztalható volt, hogy a program befejezését követően a „fenntartás és a karbantartás” már nem működött. Nemcsak a tudás kopásáról van itt szó, hanem a motivációs bázis fenntartásáról is), másrészt pedig
 - b. azért, hogy lehetőség nyíljon más intézményekben, programokban dolgozó szakemberek számára arra, hogy alaposabban megismerhessék ezeken az alkalmakon a gyerekházak tevékenységét, működésének a célját. Miért is nem nélkülözhetők ezek az „integrált”, többféle szakember számára képzést nyújtó (kis)térségi/regionális rendezvények?

Megfigyelhető volt, hogy a gyermekházak létrejötte számos településen komoly feszültséget okozott. Alapvetően arról volt szó, hogy

1. a többi intézmény – noha pontosan nem is látta át a helyzetet – valamiféle versenytársat látott ebben az intézményben,
2. az önkormányzatok közül többen is újabb „púpnak” fogták fel az intézményt, és több esetben ők sem gondolták végig azt, hogy a meglévő intézményi struktúrához kapcsolva milyen szerepet is kellene ellátnia.

Nem igényel hosszabb indoklást az, hogy mi lehet ezeknek a megközelítéseknek az oka!

- Alapvetően arról van szó, hogy forráshiányos időszakban kiéleződik a meglévő, ám egyre inkább csökkenő forrásokért a verseny, másrészt pedig
- nem lehet nem észrevenni, hogy a gyermekszám csökkenése (vagy az ettől való – vélt vagy jogos – félelem elérte a bölcsődék és óvodák világát is.

b. Egy köztes terület:

A gyermekházak dolgozói közül többen felismerték, hogy a gyermekekkel történő foglalkozás mellett a szülők támogatásának van/lehet egy speciális területe, s ez pedig a szülők tanulásának a támogatása.

1. Több helyütt a szülők informális módon történő tanulása (és annak ad hoc jellegű támogatása) zajlott akkor, amikor lehetőséget kaptak arra, hogy amíg a gyermekkel foglalkoznak, addig ők használhatják a házban rendelkezésre álló internetet. Többen éltek ezzel a lehetőséggel. A leggyakrabban az álláshirdetéseket keresték.
2. Másutt felhívták a szülők figyelmét a tanulási lehetőségekre, és segítséget nyújtottak ahhoz, hogy a képzésekbe bekapcsolódhassanak (OKJ- s képzések vagy a munkaügyi központ által szervezett tanfolyamok). Szükség esetén a ház dolgozói és a speciális szakemberek konkrét tanulási segítséget is nyújtottak egy-egy nehezebb feladat megoldásához.

A szülők (további) képzése a program jövőbeni sikerének az egyik záloga. Ennek elmaradása azt eredményezi, hogy a szülők iskolázottsága továbbra is alacsony és/vagy a munkaerő-piac szempontjából korszerűtlen marad. Ez a munkanélküliség/szegénység tartós fennmaradását eredményezheti. Tisztában vagyunk azzal, hogy a gyermekháznak ez a tevékenység nem (lehet) a profilja, de elősegítése –éppen azért, mert e házak dolgozói vannak abban a bizalmi helyzetben, amelyek a tanulási szándék külső erősítéséhez nélkülözhetetlen – meghatározó jelentőségű.

Másrészt a gyermekek további iskolai pályafutását is befolyásolja a szülő képzettsége. Minden kutatás arról számol be, hogy a hátrányos helyzetű tanulók úgy nyilatkoznak, amikor a tanulási nehézségeikről kérdezik őket, hogy abban a szülők nem vagy csak minimális mértékben tudnak segítséget nyújtani.

Másrészt a gyerekek tanulási motivációi is erősödnek, ha azt látják, hogy rajtuk kívül más is tanul a családban. (A jó szülői példa egyéb hatásait is most nem is említjük.)

A szülők

A „mintába” került szülőknek kivétel nélkül alacsony volt az iskolai végzettségük, vagy szakképzettségük a munkaerő-piac igényei szempontjából gyakorlatilag használhatatlan. Iskolai pályafutásuk – s itt gyakorlatilag az anyákról van szó – többnyire röviden ért véget, mert meglehetősen hamar – 12-18 év között –terhesek lettek. Fel sem merült, hogy a szülést követően folytassák tanulmányaikat.

Azok, akik az általános iskolát követően szakiskolákban tanultak, többnyire olyan szakmákat tanultak, amelyekkel nem lehetett elhelyezkedni.

Általában az volt a véleményük, hogy a sikerebb tanulásban a család szegénysége akadályozta meg őket. Távolabbi településen lévő iskolát egyáltalán nem céloztak meg. Ez részben azzal függött össze, hogy nem vállalták/vagy nem vállalhatták a kollégiumi életmódot, vagy pedig kisebb testvéreikre kellett vigyázniuk.

Egyetlen esetben volt arra példa, hogy valaki nappali tagozaton, gimnáziumban kezdte meg tanulmányait, de a gyermek születését követően kimaradt az iskolából. Idővel esti tagozatra iratkozott be, és most az érettségi megszerzés előtt áll. Érdeemes figyelni arra, hogy férfiről van szó.

A megkérdezettek egyelőre nem vagy csak elvétve – inkább csak ötletszerűen -gondolkodnak további tanulmányok folytatásában. Érdekes, hogy az érveik között éppen az életkor játssza a döntő szerepet, mondják, hogy „ők már öregek ahhoz, hogy iskolába járjanak”.

Az alacsony iskolázottság ellenére gyermekeik jövőjét az iskoláztatás szempontjából is másképpen képzelik el. Szeretnék, ha középfokú iskolába járnának, de többen azt tartják fontosnak, hogy legyen olyan szakmája, amellyel el tud helyezkedni. Arról azonban, hogy ehhez mit is kellene tanulniuk, fogalmuk sincs.

A tanulással kapcsolatos elképzelések realizálását –legyen szó akár a szülőkről, akár gyermekeikről – alapvetően az nehezíti meg, vagy éppen teszi illuzórikussá, hogy többségüknek nincs munkája, vagy ha van az, alkalmi jellegű. A családban a férfiek – ha vannak – nehezen azonosítható munkát végeznek. Papíron többségük munkanélküli, így egyre csökkenő jövedelmüket szinte bizonyos, hogy a fekete gazdaságban végzett tevékenységgel egészti ki.

Az egyes családok így szegénységben élnek, bár úgy tűnik, hogy a „mélyszegénység” egyelőre még elkerülte őket. Néhány esetben mondataikból arra lehetett következtetni, hogy megkülönböztetik magukat azoktól, akik valóban a legmélyebben vannak. A

különbség okát abban látják/láttatják, hogy „azok nem akarnak dolgozni, és a gyermekekkel sem törődnek”.

A gyermekházakról jó véleménnyel vannak és alapvetően felismerték a lehetőségeket, elsősorban a gyermekneveléssel kapcsolatban. Szeretnek tanulni, és nagyon tisztelik mind a ház munkatársait, mind pedig a szakembereket. Fontos a számukra, hogy kialakult a bizalom közöttük.

Amit fontosnak tartanak, hogy a ház lehetőséget biztosít a számukra a másik jobb (vagy egyáltalán) megismerésére. Egyrészt arról számoltak, hogy már korábban is kapcsolatban álltak egymással a családok – különösen akkor, ha még rokonok is voltak -, másrészt pedig azt mesélték, hogy korábban nem voltak külső kapcsolataik, és nyomasztó volt számukra az, hogy egész nap „csak a gyerekekkel” tölthették az időt.

Figyelemre méltó, hogy többségük – erről korábban már esett szó - többnyire az anyagiak hiánya miatt „településbe zárt” életet élt. Nagyon kevés dolgot ismernek a világból, virtuálisan (tv, internet) igyekeznek tájékozódni. Számukra a legnagyobb élményt a szervezett kirándulások jelentik. Szeretnék messzebb is eljutni, de ezt a célt egyelőre ezt nem érzik reálisnak.

Az egyik legfontosabb program a közös főzés. Néhányszor ezt jelentősebb alkalmak kapcsán, nagyobb rendezvény keretében szervezik meg. Nem vitatható, hogy e rendezvényeken megszilárdulhat az összetartó erő s az sem, hogy ezen keresztül jelentősen növekedhet a gyermekház elfogadottsága a helyi társadalomban.

1.1. Politikusok és tisztviselők

Elmondható, hogy a döntéshozók ambivalens módon viszonyultak a gyermekházhoz. Voltak helyek, ahol azonnal finanszírozási problémát láttak az intézményben, amely a már meglévő nehézségeket tovább fokozta volna.

A másik problémát a megjelenő források relatíve magas összege okozta. Mivel sokan nem látták át, hogy mi a szerepe a gyermekházaknak, úgy gondolták, hogy jobb lenne másra költeni a rendelkezésre álló keretet.

A politikusok másik része viszont azonnal átlátta a gyermekház jelentőségét, és igyekezett – legalább a gondolkodás szintjén operatív módon – a helyi finanszírozási rendszerben is helyet találni az intézménynek. Ez azonban a projekt szakmai vezetői számára vitapont volt. Miről is van szó?

A kérdés alapvetően az, hogyan működjön a továbbiakban a gyermekház?

- Az önkormányzat számára a legcélszerűbb megoldás az lenne, ha ehhez a tevékenységhez is normatíva kapcsolódna, és ez beépülne a helyi intézményfenntartást biztosító költségvetésbe.
- A projektet támogató szakemberek számára az nem ennyire egyértelmű. Ők jobbnak látnák, ha továbbra is pályázati alapon működhetne ez a rendszer. Kimondva vagy kimondatlanul is attól félnek, hogy
 - a. ha a költségvetés egy nagyobb „kosárba” kerül, akkor áldozatává válhat a helyi hatalmi küzdelmeknek,
 - b. és talán nem alaptalanul attól is tartanak, hogy a gyermeklétszámok alapján történő finanszírozás idővel működési zavarokat idézhet elő.

Az önkormányzatoknál dolgozó köztisztviselők támogatják a gyermekházat. Nekik közvetlen tapasztalataik vannak a családok helyzetéről, és úgy látják, hogy ez az intézmény számos égető problémára megfelelő megoldást nyújthat.

Összegzés

Az elmondottak érvényességét tovább erősítené, ha nagyobb esetszámban (települések, megszólaltatott szereplők) lenne mód a továbbiakban információkat gyűjteni. A mintavétellel kapcsolatban azt érdemes kiemelni, hogy az eltérő településtípusok bevonása gyümölcsöző lehetne, amennyiben sikerülne megszólítani az összes, egymástól eltérő helyzetben élő csoportok tagjait. Jelen mintában ez nem sikerült, és ez bizonyos mértékig torzíthatja az elmondottakat.

Ami a jövőt illeti, arról nehéz a jelen körülményeinek figyelembe vétele nélkül bármit is mondani vagy tervezni.

Alapvetően arról van szó, hogy a program – amelynek a szakmaiságát/célját véletlenül sem kérdőjelezzük meg, mindaddig csekély(ebb) hatásokkal tud működni, amíg az intézmények gazdasági/társadalmi környezetében számottevő változásokat nem tudunk elérni.

- A legnagyobb gondot a szülők tartós munkanélkülisége okozza. Nem véletlen, hogy a családok többsége szerény (szegény) körülmények között él, és ennek a helyzetnek a megváltozását jelenleg semmi sem ígéri.

Ezért a gyermekházakban zajló tevékenység eredményességét és hatékonyságát – közvetve és közvetlenül is – jelentős mértékben befolyásolná az, ha a szülők közül legalább egy személy tartós (és legális) munkalehetőséghez juthatna.

- A tartós munkaerő-piaci jelenléttel függ össze az, hogy a szülőket iskolai tanulmányainak a folytatását meg kellene oldani s ebben a helyi önkormányzatnak vannak/lehetnek konkrét lehetőségei

Nyilvánvaló, hogy a településen lévő iskolák kapcsán érdemes lenne azt végiggondolni, hogyan tudnák programjukba illeszteni a felnőttek oktatását. Ennek a törvényi és szakmai háttere adott.

- Az is nyilvánvaló, hogy a gyermekházak számát növelni kellene s ehhez megfelelő forrástámogatást kellene biztosítani. Ennek a jellegéről folytatandó szakmai vitába be kellene vonni a már tapasztalattal rendelkező szakembereket.
- A projekt egészéről alapvetően másfajta kommunikációt kellene folytatni. Különösen fontos lenne az információ - közvetítés a közoktatási intézmények, illetve dolgozóik irányába, akik az eddigi fejleményekről rendkívül keveset tudnak. Nemcsak a közoktatásban tanulók tanulási útvonalainak a nyilvántartásában kellene gondolkodni, hanem a közoktatásba vezető útvonalakról is. Ez a jelenleginél sokkal hatékonyabb iskolai fejlesztéseket eredményezhetne.

Tapasztalatok a helyi szereplőkről

Baktalórántháza

Támogató szakemberek

Milyen érveik lennének a döntéshozók számára a program támogatásának érdekében?

- Elsősorban a gyermekház látogatottsága. nagyon szeretnek az emberek odajárni, rendszeresen jönnek, és a településen is nagy az érdeklődés.
- Én egy borsodi településről jövök, ahol 50 százalékban romák élnek. Nagy a látogatottság, de az ok a fontos. Ez a legfontosabb támogatás az itt élőknek. Az elmúlt másfél év alatt nagy szakadék következett be az itt élők életében, nagyon nagy a szegénység, és szívesen jönnek. A gyerekek közül sokan esznek gyümölcsöt, amikor itt vannak a házban. És ha ez nem marad fenn, akkor ezek a gyerekek elvesznek, és a szülők is. Az az érzésem, hogy a szülőknek nagyobb szükségük van erre, mint a gyerekeknek. Nem mindegy, mert a gyerekeknek nem tudunk majd később segíteni, ha most a szülőket nem segítjük. Olyan mélységű itt a szegénység, amely részben az ellátásban mutatkozó változásokra vezethető vissza. Nálunk nincs munkahely, csak a közmunka. Ilyenkor azonban az is áll, és ez a legnehezebb időszak, de hát ilyenkor van a leghidegebb, és 2 vagy 3 hónapról van szó. Itt sok családnál már csak 22 800 forintot kapnak egy hónapra, és a családi pótlék, lakástámogatás, és semmi más. Ebből az összegből nem tudom, hogy hány napot lehet beosztani. De a családok többsége ebből él. Ha van közmunka, akkor az jó, de tavaly 57 ezer forintot kapott a 8 órás munkáért, amit hetente 11 forinttal fizettünk. Ez komoly feszültséget jelent, és meglátszik a gyerekek nevelésben. Mire a gyerek óvodába menni, az már sok idő. Úgy látjuk, hogy a nevelés hiánya miatt egyre több gyerek nem óvodaérett. A nagyszülők, akik bejönnek, de a szülők is, komoly változásokon mennek át. Könnyebb velük az óvodában. Most ez volt az első év. Láttuk, hogy aki nem beszélt 2 éves korában, aki nem volthajlandó mosdót használni, annak ez már itt természetes. Ha nincs gyermekház, akkor ezt a küzdelmet az óvodában kellett volna elkezdeni. Akkora lemaradás keletkezik, amely az iskolakezdésig tovább nő. Nincs esély, hogy felzárkózzon. Akinek mindennapos szegénységgel kell megküzdenie, annak nem marad arra ideje, hogy bölcselkedjen a gyermeknevelésről.
- (pszichológus) Szakmai szempontból látom a gyerekházak előnyét, a gyerekek fejlődése szempontjából látom fontosnak. A korai fejlesztés szempontjából. Évek óta tendenciaszerűen az éretlenség és a lemaradás nagy baj, de a gyerekházban ez sokat változik. Kell a szakmai beavatkozás, mely segíti a gyermekek

beilleszkedését, pszichéjét, és ezek igazolhatók, jól mérhető a fejlődés, a változás.

- (szakmai vezető): Én részt vettem a modell-programban. Annak idején csak mi mozdultunk rá erre, és nyertünk. Látjuk a problémákat. Az önkormányzati testületi ülésen azt mondom mindig, hogy mérlegre kell tenni, hogy mit nyerünk, vagy mit veszünk azzal, ha nem működne gyerekház?! Amiket elmondtatok, azok itt is jelen vannak (korai fejlesztés, nem az óvoda szembesül ezekkel a problémákkal). Nekünk is volt autista ikerpárunk, akiről már itt szakellátásba tudtuk őket vonni. Ez a legfontosabb. ezek fontos profitok. De vannak költségek, amelyeket nehéz mérni. Ki kell számolni, hogy a társadalomnak mennyibe kerül az, ha ezeket a családokat nem most segítjük meg, hanem később. Nem lesznek képesek eljutni egy olyan szintre, mert a lemaradás már az élet kezdetén nagy volt, amely a társadalom teherbíró részére ró nagy terheket. Az pedig egyre vékonyabb. Itt kellene hangsúlyossá tenni e ház lényegét, függetlenül attól, hogy ebbe a programba még többet is bele lehetne tenni. Ezekbe a családokba már a kezdetén többet kellene „befektetni”. Kell a prevenció, mert e nélkül évek múltán meglesz az eredmény. Az eltelt évek még nem elégséges az teljes körű értékelésre. De az egyes kiscsoportok eredményei már mutatják, hogy jó lesz az eredmény. A társadalom nagyobb és szélesebb részei felé is ez meg fog mutatkozni, amellyel költségeket lehet majd megtakarítani.
- Én egy telepről jöttem (Görögszállás), ahol többnyire romák élnek. El kell mindenkinek indulnia ezen a pályázaton. Sokat lehet ezen nyerni, a szülők másképpen fognak bánni a gyerekekkel, az óvodában más lesz a helyzetük. A gyerekház csak javuló változásokat hoz. Fenn kell tartani. És többször elhangzott az, hogy a szülőknek erre nagyobb szükségük van. A gondok túlnyomó része válltól felfelé van. amikor egy család nagyon nehezen él meg, cigarettára akkor is van pénz, ezt kellene megértetni velük, hogy ha nincsen pénz, akkor a négytagú családból ne dohányozzanak négyen, mert abból már be lehet fizetni a gyereknek az étkezést az iskolában, vagy a villany hátrálékot. Meg kellene tanítani beosztani azt a keveset is, ami van. Ez a szülői nevelés kérdése. Én koordinátora és vezetője vagyok a háznak.
- Nekem más a rálátásom. Onnan közelítem meg ezt, mint politikus, hogy a intézményrendszer, amelyet törvények szabályoznak, a gyermek kezét fogja sokáig. Tantervek, előírások stb. Bár itt is vannak viták, pl. a nyári szünet, hogy milyen visszaesést okoz. Ez a kezdeményezés egy úrtöltött be. Ebben a korosztályban nem volt segítség, bár a védőnői szolgálat a gyerek születésétől ellátott feladatokat, de ez nem mindennapi szolgálat van. Érzelmileg ez nem

tudott sok minden hozzáadni. Noha vannak olyanok, akik már a születés pillanatától megválnak a gyerektől, sokan mégis érzelmileg töltötten várják a gyermeket, de a napi gondok sok problémáét jelentenek. Ezen tud segíteni ez az intézmény. A nevelők, a tudomány és szülők együtt alakítják ezt az időszakot, és együtt lépnek át a következő szakaszba. Az óvodának is jól kell működnie, mert különben az is csak egy csomag-lerakó hely. Hiába van ott az óvónő vagy a dajka. Sokszor a szülő semmire sem képes. Nem tud akasztót varrni a törülközőre, mert nem tud varrni. A gyerekház ezen is képes segíteni. Meg kellene a szülőknek főzni, a helyes étrendet alkalmazni, varrni. Ez tehát egy úrtöltött be abban az intézményrendszerben, amely több évszázadon keresztül alakult ki. Tény az, hogy számos szülő nem volt felkészülve a gyermek nevelésére. Fontos, hogy ott egymástól is tanulhatnak. Ez azért jó, mert látják egymást, és nem szeretnének utolsók lenni, lesz motiváció.

- (polgármester). Nálunk 30 hónapja működik. És jól. Naponta figyelemmel kísérem a működést, és a jelzéseink hatására elkezdenek normatívákban gondolkodni. Azt is el tudnám képzelni, hogy legyen normatíva és úgy működjön tovább. Nálunk ez már szinte intézmény. Elfogadták a településen. Nagy a látogatottsága, és szeretik a szülők. Kell ez a pályázat. Ha hozzá kell tenni, akkor ehhez is hozzáteszünk.⁴²
- Külsős szakemberként támogattam a programot. Úgy látom, hogy sokat nyújt, és meg kell győzni a helyi döntéshozókat. A programban való részvétel fontos, mert segít a szülőknek. Aki rendszeresen jár, annak könnyebb megoldani a szociális problémáit. Talán ezeket meg is lehet szüntetni. De fontos a helyi társadalom és település jövője szempontjából is. Más programok sikeressége is sokat segíthet. Ha itt sikert tapasztalnak, akkor később máshova is bekapcsolódnak majd. De ez nagyon nehéz munka. Néhány esetben komoly küzdelmet kellett néhány kérdésben folytatni.
- (óvodapedagógus): Én a saját gyermekemen keresztül tapasztaltam meg sok mindnet, bár nem vagyunk hátrányos helyzetűek. Az én gyermekem szerette a közösséget, és sok mindennel megismerkedhettek. Mire az óvodába érkeztek, már sok mindnet tudtak, tehát nem nekünk kellett megmutatni azt, hogy pl. hogyan kell játszani. A szülőt is megtanítják játszani, mert ők nem tanultak meg semmilyen játékot játszani, olyat meg végképpen nem, ami fejleszti a gyermekeiket. Szociálisan fejlettebbek ezek a gyerekek, mert közösségből jönnek. Sok mindent ők már az alapoknál megtanulnak.

⁴² Óvoda: 30 millió, iskola 60 millió

- (óvodapedagógus): Megerősítem azt, amit elmondott. Közös szerveztünk az óvodával rendezvényt. A húsvéti ünnepkörön belül szerveztünk eseményt, tojáskeresőt, meg főztünk. Közös látogatjuk egymást. Látjuk, hogy mi folyik ott. És látjuk persze a szülőket is.
- Miért nem szabad ezt abbahagyni. A cigányember ellensége elsősorban saját maga, aztán a többi cigány és a skeanhed. Egy évbe telt , amíg elfogadták, hogy ott vagyok. Jó, hogy a cigány munkatársamat le nem köpték, mert mondták, hogy „hogyan képzeled ezt, hogy nő létedre...”. Aki nő léte dolgozik, azt kurvának tartják, mert a tisztességes asszony nem dolgozik. Egy évig vádaskodtak. De a programot fenn kell tartani, mert különben azt mondják, hogy ezek is idejöttek, jó megszédíték magukat, mint többi. Ezért kell ezt erőltetni. Kell a hosszú kifutás. De idő kell. Mert a cigányságot 600 év alatt sem sikerült integrálni, egy -két év alatt ne megy.

De itt nemcsak romákról van szó.

- Nálunk, ahol tehát fele. fele arányban vannak, nem voltak ilyen problémák. Nem szólták meg egymást, sőt, egymást becsábították. A rendezvényekre a magyarok is eljönnek. A nyári környezetvédelmi napra 200 ember jött el. Fát ültettek, sütöttek, főztek, vendégek voltak. Színházasdit játszottak. Tudunk békét tartani, és ebben nagy szerep volt a gyermekháznak.
- Nálunk is több, mint 50 százalék a roma lakosság. Nem a magyarokkal van a baj. Azzal találok gyakrabban, hogy számos roma család egymás felé sokkal bizalmatlanabb. De ezek a gyerekházban megoldódott. Ez jó volt, mert itt egymásra voltak utalva, mert a gyerekház mindenki számára fontos. Meg kellett azzal barátkozni, hogy közösséget alkotnak. Ha ez elmarad, mélyre zuhannak vissza.

Csak az volt a benyomásom, mintha csak romákról beszélnének?

- Nem. De az a fontos, hogy a mi településünk 2000 fő alatti, mert ebben az évben megszűnik az önállóság. Nem tudjuk, hogy milyen jogosítványaink lesznek, hogy mi nesz a költségvetéssel, és a társulás is kérdés. Nem tudunk semmire sem garanciát adni, mert most a fennmaradás a tét.
- Ha nagyobb a település, akkor ott más a helyzet. De a pályázat kiírása késik, és nehéz kigazdálkodni a dolgozók bérét, ezért azt gondolom, hogy a folytatást nagyon gyorsított eljárásban kellene megoldani.

Mire volt a szülőknek leginkább szükségük?

Szülő. (férfi)

Ez volt az a hely, ahol megtette az első lépéseit, és ez nekünk nagyon fontos volt.

- A gyermeket nevelő családok ilyen komplex támogatást nem kaptak addig még, de azt, hogy velük mi történt, azzal még nem foglalkoztak. Létrejött egy szoros kapocs, amely növelte a bizalmat. Sok mindet tanultak, például a konyhakertet, hogy ott mit kell tenni, és hogyan lehet télire eltenni dolgokat. Adtak egymásnak ötleteket, de ezek már hozományok voltak. Az első lépcső az odafordulás volt. A téli befőzés, az aszalás, a lekvárkészítés, a szabad téri főzések. Ezek komplex és fontos dolgok, nehéz volt a közös munkáig eljutni. Mi au sokat tanulunk tőlük. Hogyan kell megoldani az éhínséges napokat.
- Megdöbrentünk azon, hogy a fiatalok szülők életéből is kimaradt a játszás, vagy ezek a lehetőségek. Nagy lelkesedéssel rajzoltak, festettek.
- A gyerekház munkatársai eredetileg munkanélküliek voltak, és amikor ide kerültek a házba, akkor vonzották a családokat, és mindenkivel megtalálták a hangot. Ez nagyon jó dolog volt. Az alapvető higiéniai dolgokra megtanították őket, és ami fontos, az ünnepvárásra. Hogyan kell erre készülni? cseréltek recepteket, meg azt, hogyan kell hasznosan eltölteni az idő. A hónap utolsó napjaiban már nem sok étel kerül otthon az asztalokra. ezt a házban meg tudjuk oldani, erre számítanak, meg hogy ez ingyenes.

Nem érezte úgy, hogy ez kiváltja a bölcsődét Önöknél? (Dombrád)

- Nem, semmiképpen sem.
- Nagyon régen foglalkoztat engem az, hogy a kisegítőbe kerülő gyerek ál – értelmi fogyatékosok. A korai lemaradás az oka ennek, és ez most lehetőséget ad ennek a kivédésére. De nemcsak a hátrányos helyzetű családokról van itt szó. Óvodában és iskolába gyakran találkozunk súlyos magatartási és beilleszkedési zavarokkal küzdő gyerekekkel, és nem is hátrányos helyzetűek. A gyerekház feladása ezeknek a sokasodását jelentené. A gyerekház egy mentálhigiénés munkatér, amely sokat segíthet mindenki. A közösségnek van felhajtóereje. A szülői hivatás gyakorlásához ez a közösség és a szakemberek adnak segítséget. Javul az önértékelésük. Korábban volt ilyen próbálkozásunk, még a Phare időszakban, és azt láttuk, hogy kell a szülőknek segíteni, mert maguktól sok mindent nem tudnak. Itt sok minden rögzül, és van, ami magától előjön. Meg kell, hogy küzdjék ezeket a dolgokat, kell, hogy felismerjék, hogy magukon kell tudni segíteni.

- Ami nálunk bevált, amit már korábban leírtak, az az, hogy +késedelmes legyél a szóolásban és nyitott a hallgatásra.”. A 30 fő nálunk utálja egymást és sok viszály is van. A gondjaikat nem merik egymással megbeszélni, mert abból pletyka van. De a gyerekházban bíznak. Igaz, nem mindig fogadják el a tanácsokat, de legalább gondolkodnak rajta. Jó a munkatársak összetétele. Nekem van négy gyermekem,és ezért elfogadják, hogyan kell gyermeket nevelni. Ez nagyon fontos.

Polgármester

Korábban rózsás volt a helyzet, mert 300 fő élt itt, a rendszerváltás után megindult az elvándorlás. Nincs itt munkahely, korábban bejártak Miskolcra, de volt itt varroda, kovácműhely, és a miskolci gépgyárnak is volt itt részlege. Az elvándorlás rohamos.

Munkahely csak az önkormányzatnál van. Négy bolt van, egy kocsmá, óvoda, iskola és gyerekház. Hat gazda van, de csak a saját családtagjaikat foglalkoztatják. 240 fő a munkanélküliek száma, számukra csak a közmunka van. Arra törekszünk, hogy valóban fizessünk az embereknek, akik igényelte annak tudtuk közfoglalkozást biztosítani, még ha napi négy órában is. Olyan nem volt, hogy ne adtunk volna munkát.

Optimista ember vagyok, de most nem látom a jövőt. A reform eredményeit nem látom, nem tudom, hogy mihez lesz jogom. Az önkormányzati törvény az kerettörvény, de ez kevés. A társulás is homályos még, nem tudjuk a költségvetést. Mezőcsát lesz a központ, nyolc településsel. Itt kell partnert keresni. De kellenek a részletek.

A nagy részük a romáknak itt él régóta, de vannak betelepülők, akik másutt elszegényedtek. Próbálnak valami rossz állapotú házat venni, de ha tovább szegényednek, akkor továbbállnak.

Az iskolát most még fenn tudjuk tartani, de ha az állam nem venné vissza, akkor sem tudnánk jövőre megtartani, kevés a normatíva, sok a feladat, a gyerek száma pedig kevés, folyamatosan fogy. Alig születik gyerek. Az utolsó negyedévben 12 ember halt meg és kettő született, más a romák sem szülnek. Kevés közöttük a sokgyerekes. Nincsenek kilátások, ők sem nézik szívesen, ha éhesek a gyerekek.

Sok a vegyes házasság, és ez jó. Ez egy békés település, sok közös rendezvény van. Jó az együttműködés a kisebbségi önkormányzattal.

Akárhogyan is, fogyni fog a munkahelyek száma. A pedagógusok közül is el fognak bocsátani többeket. Gond, hogy a szakos ellátást nem tudtuk régóta megoldani. Komoly leépítés lesz, de a fogyó gyereklétszám a legnagyobb gond.

De mivel az önkormányzat hatósági feladatainak kilencven százalékát elveszik, itt is megszűnnek az álláshelyek. Ez nagyon nagy baj.

Volt korábban egy sikeres foglalkoztatási pályázatunk, és gyógynövényeket foguk termeszteni. Itt a romákat lehet foglalkoztatni, mert itt vannak hagyományaik. Visszavettem a földeket, és az egyik épületben lesz az üzem. ez most indul, és 17 hónapon át tart. Itt több munkalehetőség lesz. Számos magán-vállalkozót felkerestünk,

gyűjtöttük a tapasztalatokat, és megkerestük a Herbáriát is. Kérdés, hogy mikorra tanuljuk meg a szakmai minőséget előállítani, ami az étvételhez szükséges.

CKÖ –vezető

Mit változtatott ez a program a roma családok helyzetében?

Ez egy nagyon jó dolog, mert pozitív dolgot váltott ki a családokból, függetlenül attól, hogy ezt még nem nagyon sokan veszik igénybe.

Miért?

Kicsit félnek, visszatartó erő az, hogyan fogadják őket, mert higiéniai szempontból sem megfelelőek ők, rossz ruha, tisztaság, meg ilyesmi... egy-egy negatív tapasztalat után nem könnyű egy anyukának, és ha ezt így elmondják otthon, akkor a többiek is félnek, mert mit fognak róluk gondolni. De úgy látom, hogy elengedik ezeket a fülük mögött és inkább szeretnék ezt próbálni. Sőt, van hogy egy-egy apuka is elkíséri a gyereket, bekapcsolódik a foglalkozásba. Ez a gyerekek részéről nagyon hasznos, mert tudni kell azt, hogy itt nagyon szegény családokról van szó. Nincs otthon játék, semmilyen, kirakó vagy foglalkoztató játék, újságok, ezek ott nincsenek. De itt mindent meg lehet tapasztalni és meg lehet tanulni, amielőtt az óvodai életüket megkezdik. És ami külön fontos, hogy itt vannak a szakemberek, akik ezekkel a mentálisan különösen sérült gyerekekkel tudnak foglalkozni. A szülőkkel is az a helyzet. Ők is visszamennek a maguk gyerekkorába, és amit ők akkor megéltek sérelmeket, azokat beleviszik ezekbe a dolgokba. Nem szeretnék ezt újból átélni, féltik ezektől a gyerekeket.

Tehát a szegénység a legnagyobb gond...

Igen, mert ha lenne fix jövedelem, akkor lenne az embereknek önbizalma, mert tudnának biztosítani dolgokat a családnak. van élelem, van ruházat, van meleg...de ha ezek nincsenek, akkor innentől frusztráltak vagyunk, visszahúzódok, és negatívan állunk a dolgok elé. Ha egy picit nagyobb munkalehetőség lenne, ha anyagilag jobban élnének, akkor a dolgokat is jobban befogadnák. Bátrabban mennének közösségbe. Eleinte én sem tudtam, hogy mi ez. Tudatlan voltam, mert azt gondoltam, hogy akár az óvodától akarják elvenni a gyerekeket, de aztán láttam, hogy itt miről van szó. Láttam, hogy kell ezeknek a gyerekeknek ez a dolog, a foglalkozás. Abból a szegregált környezetből, ahol ők vannak, nehéz kijönni.

Romasor?

Nem, már utcák, de csak cigányok laknak ott. Van néhány ilyen hely itt. Nem tudnak kilépni, hol lehet itt motivációt szerezni? Ha beszélünk erről, akkor mindig a másakra mutat, és mondja, hogy „ ő sem megy, és miért nem?”. Akkor mondom, hogy nem mással kell foglalkozni, nézd a saját érdekeidet, hogy milyen jó dolgokat lehet ebből

kivenni. Ennek már korábban be kellett volna indulni, és kell a folytatás. Kevés volt az elmúlt 3 év. Magunkénak érezzük ezt, mint az óvodát.

Szülő

Egy fő volt ott, férfi, aki nagyon nehezen beszélt. Az életútja volt érdekes, mert a helyi gimnáziumba járt, ahol angol –ukrán nyelvet tanult, de kimaradt. Nehezen lehetett kideríteni az okát, de kiderült végül, hogy gyermeke született, és munkát kellett vállalni. Felment Pestre, de nem jöttek össze a dolgok, hazajött, és alkalmi munkákból élt.

Később beiratkozott a helyi gimnáziumba, esti tagozatra, és most érettségi előtt állt. Elmondta, hogy ez jó dolog, mert itt kevesebbet követelnek, mint nappalin, ezt el tudja végezni, és tanárok nagyon emberségesek.

A barátait arra biztatja, hogy tanuljanak. Eleinte nem értették, hogy ő miért tanul, de megfogalmazta, hogy neki céljai vannak. Furcsa módon rendőr szeretne lenni, és egy távolabbi város főiskoláját célozta meg, azt szeretné elvégezni. *(Nyilvánvaló, hogy ez nem fog menni. Életkora és családi állapota, helyzete miatt ez irreális dolog, ráadásul a főiskola követelményei sem teljesíthetőek a számára – bentlakás, nappali tagozatos munkarend és az ezzel járó kötelezettségek, hétvégi „összetartások” stb. Ezekről sokat kellene itt beszélgetni, nagyon komolyan venni azt, amit életpálya-tervezésnek, pályaválasztásnak, orientációnak hívunk vagy gondolunk. Úgy tűnik, hogy erre nincs komolyan felkészült és kiképzett szakember.)*

Úgy látta, hogy egy-egy két ismerősére hatott az ő példája, és azok beiratkoztak, hogy elvégezzék/ befejezzék – egyelőre – az általános iskolát.

Érdekes fordulata volt a beszélgetésnek az, hogy előkerült a fenyegetettség érzése, hogy nem jó ebben az országban élni, és ezért el tudná képzelni azt, hogy külföldön folytatná az életét. Amikor ezekről beszélt, mintha teljesen elfeledkezett volna arról, hogy neki családja – most már két gyermeke – is van.

Törökszentmiklós

Szülők

Milyen változásokat hoztak a Gyermekház programjai az Önök illetve a gyermekeik életében?

Férfi: (egyedül ült a csoportban, valakit kísért, de ez csak a megszólítás után derült ki)
Én még nem voltam ott. Azt sem tudom, hogy milyen programok vannak ott. Csak jókat hallok arról.

1. szülő: Nekem annyiból volt jó, hogy az Oti fiamnak könnyebb volt az óvodai kezdés, aggódtam, hogy nem fog beilleszkedni vagy csak hosszú idő alatt az óvodába. Én két- három hónapra számítottam, de egy hónap alatt beilleszkedett. Szabadfoglalkozások vannak gyakran, de vannak játékos programok is, ahol a munkatársak foglalkoznak a gy1. erekekkel.

Miért vitte oda a gyereket?

Szólt a védőnő, és csak azt sajnálom, hogy nem jött hamarább. Másfél évet tudtunk járni, és sokat játszottunk. Mondókákat mondtak, hegedültek, furulyáztak és meséket olvastak.

2. Én a Rácz Bélától hallottam, aki a helyi CKÖ vezetője. De sokan az ismerősöktől hallották azt a lehetőséget. Azért tetszett ez nekem, mert ott jobban fejlődnek a gyerekek, okosabbak. Megtanultam a babázást, azt, hogy egy gyerekkel hogyan kell foglalkozni. Azt, hogyan kell egy gyereket masszírozni.
3. Az én gyerekemnek az volt a jó, hogy sok gyerek volt ott, és akkor ő felszabadult. De az is jó volt, hogy a gyerekek tudtak tornázni. Én a húgomtól hallottam ezt. A gyermekházban szerveztek gyógytornát, arra is sok ismerősömnek a gyereke járt. Ez jó időtöltés, mert vannak programok. A gyerek fel tudja maghát találni, és van ott internet, amit én is tudok használni. Álláskeresőt néztem.
4. Nekem van egy nagyobb gyermekem, és már vele is jártam oda, amíg nem került óvodába. Most a kisebbel, aki nyolc hónapos, járok oda. Jók ezeket a programok, játékok és masszírozás. Otthon például a gyereket még nem mertem lerakni a szőnyegre, hogy másszon, itt azonban megmutatták. Biztattak, hogy engedjem. Járnak oda bölcsődés nénik, ők is ezt mondják. Vannak közös ünnepek, ilyen volt a karácsony, ahol sok mindent csináltunk együtt Díszeket. Macifejeket, csillagokat, agyagból.

5. Az óvodában ajánlották. Ez olyan dominóhatás, mert hallottuk és egyre többen jöttünk. Nekem is van egy nagyobb fiam, de ő nem volt sokat gyerekek között az óvoda előtt. A kicsivel már más a helyzet, ő már jól játszik a többiekkel. Ez korábban nem volt, így a gyerekekkel sokáig otthon voltunk.
6. Nekem van egy két éves kisfiam, akivel sok a probléma. De ott sokat segítenek. Nem volt feszélyezett attól kezdve, amikor odajárt. És a kézműves dolgok segítette később a rajzolásnál, mert javította kez ügyességét, és az írásnál is ennek fontos szerepe volt. Azt, hogy a gyerek szépen tud írni, ennek tulajdonítom. Amikor oda kezdtem járni, akkor eleinte csak néztem, hogy mit csinálnak, aztán elkezdtem tanulni tőlük. Például ha a gyerek egy kicsit leül, figyeljünk oda, hogy miért van magába fordulva. Most, amikor elment iskolába, akkor három napig csak sírt, és én elmentem a gyerekházba, és kérdeztem, hogy mit csináljak, vegyek-e neki vitamint? Mondta, hogy hagyjam, és mert neki volt tapasztalata erről, mondta, hogy megoldódik.

A vitamin, az hogyan jött ide?

Korábban, amikor óviba mentünk, korán kellett kelni, és télen, amikor a gyerek kinézett, mondta, hogy este van, mire én mondtam, nem, csak még sötét van. Ezért gondoltam, hogy kell neki valami, amitől erősebb lesz és nem lesz annyira bágyadt. Azt javasolták, hogy ezzel ne ezen a módon foglalkozzák, mert ez természetes dolog. Nem kellenek ilyen dolgok.

Miért alakult ki jó véleményük a Gyerekház munkatársairól?

hat. Közvetlenek, kedvesek, és segítenek abban, amiben tudnak.

öt. Olyan ott, mintha nagy család lennénk. Járnak oda szegények meg tehetősek, de nekik mindenki egyforma. Járnak romák és nem romák, és lehet egymástól sokat tanulni, legyen szó a gyereknevelésről vagy egyéb olyan dologról, ami előfordul az életben.

Probléma volt, hogy valaki roma vagy nem roma?

öt: Sokan vannak olyanok, akiknek vannak előítéleteik, és akkor eljönnek oda, és látják, hogy azért nem úgy vannak a dolgok, ahogy a társadalom gondolja.

2. Én megbíztam bennük, mert jött felőlük egy olyan kisugárzás, hogy olyan pozitívak voltak, de a ckö elnök is biztatott minket. Mivel őt ismerjük és bízunk benne, a tanácsait is megfogadjuk.

Ő segít maguknak?

Persze, segélyekben, iskoláztatásban. Az önkormányzatnál ő a legjobb. Dea gyerekházban van olyan, akit már korábbról ismertünk, még az óvodából, és ott is szerettük.

Tudják, hogy az önkormányzathogyan támogatja a gyerekházat?

2. A számlákat kifizeti, anyagilag támogatja, ahogy ezt gondoljuk, de nem látjuk ezt bárt. Lehet, hogy az élelmiszereket is adnak. De az is jó ebben a házban, hogy van mosógép.

Mit gondolnak a program jövőjéről?

3. Bár válság van, remélem, hogy nem lesz baj, nagyon szomorú lenne, ha bezárna. És az is fontos, hogy számos szakember van ott, és lehet hozzájuk vinni a gyereket, logopédus, pszichológus. Minden nap van valamilyen foglalkozás, most egy hónapja a kisbabáknak is van foglalkozás. Ez ringató foglalkozás, amely abból tevődik össze, hogy éneklünk meg hangszeren játszunk, meg mondókat mondunk, és körjátékot. Sokat fejlődnek ettől a gyerekek, mert az anyukájával van együtt.

Összejárnak vagy csak itt van együtt a szülők?

Ismerjük egymást.

Mivel bővítenék a ház programját, ha Önökön múlna?

1. Szerintem nyáron, ha jó idő van, lehetne kirándulni. Erdőkbe, vadasparkba.
2. Több hinta kellene, mert a gyerekek veszekednek rajta. Fókahinta. kisgyerekeknek való ez, nagyon gyönyörű. Kellene több játék.
3. Játék kellene, meg a hinta. Jó, mert akkor többet kint lehetnének a gyerekek.
4. Kirándulás kellene, Adonyba, van ott egy vadaspark. Jó lenne oda is eljutni. Élmény lenne a gyerekeknek.
5. Én a tropikáriumba szeretnék eljutni, Budapestre. Korábban volt egy kirándulás, de csak a tehetősök tudtak elmenni. A szegények nem tudnak elmenni, mert ez nagyon drága.
6. Én is, össze kellene fogni és együtt menni, talán olcsóbb. De szeretünk főzni is, hetente egyszer van ilyen program. Sütünk valamit, utoljára „lábtörölt” készítettünk, ez egy tészta, amely virslikkel van díszítve. Olcsó recepteket

keresünk, hogy meg tudjuk csinálni. Karácsony előtt is süttünk süteményt, pogácsát.

7. Nincs miből, most utazni. Nem tudok tervezni, mert kevés a jövedelem. Négy gyermekem van, el szeretném mindet vinni.

5. A főzés azért jó, mert ha a gyerek elmegy óvodába, iskolába, akkor a tanárok már látják, hogy foglalkoztak velük. Én is szeretek főzni. Jó ez, ha a gyerekek is ott vannak.

7. Én életemben nem láttam a Balatont. Csak úgy elmennék, s megnézném.

4. Én gyerekkoromban voltam Abádszalókon. És én attól teljesen el voltam ájulni, mert felmentünk egy nagy dombra, és gyönyörű volt a látvány. Nem kell messzire menni, hogy az ember szépet lásson, ez is gyönyörű hely.

2. Én sem voltam még a Dunántúlon, pedig 32 éves vagyok.

Itt a romák és nem romák együtt vannak. Egyébként van ebből probléma?

1. Adódik. Minden ember más és más, megosztottak az emberek. De a házban nincs gond.

Fontos, hogy ott együtt vannak a gyerekek?

2. Roma és magyar egyben van, az iskolában is. Jó lenne, ha mindig tanulnának valamit egymástól. Egy roma gyerektől is lehet valamit tanulni.

Férfi. Sokszor többet.

3. Ez a mai társadalom már annyira gyűlölővé válik, remélem, hogy nem jutnak hatalomra. Az én férjem is roma, és nem bírom, ha előttem szidják őket. Meghallgatom őket, de tudom, hogy nem úgy vannak a dolgok. A magyarok sem különbek. Ismerni kell egymást.

Ez valóban segíthet. Mit szólnak az ismerőseik, hogy idejárnak?

Mi gyermek-centrikusak vagyunk, így ez nem probléma, a nagy család is így gondolja helyesnek. A nővérem kisfia is most ment óviba, és láttuk ennek a háznak a hatását. 3 nap után már ott aludt.

Mit ért alatta, hogy családcentrikus?

Hogy szeretjük egymást.

A férjeiket megkérdezték erről?

Mindennap elmondjuk, és néha jönnek apukák is. Néha jön az egész család. Nekem nincsen férjem, de az édesanyám az támogatja.

Milyen elképzeléseik vannak a gyermekeik jövőjéről?

- Fodrász akar lenni, a másik meg pék.
- Remélem, hogy könnyen fog menni az iskola. Szeretném, ha sokat tanulna, minél többet, többet, mint én. Engem nem engedtek érettségizni, mert kitalálta az apám, hogy boltos legyek. Szeretném, ha a gyerek azt tanulná, amit ő akar.
- Az én fiam rendőr szeretne lenni. Jó lenne, ha eljutna odáig. Én varrónő vagyok. De nem azért lettem az, mert az szerettem volna lenni, hanem az anyagi háttér nem engedte meg, hogy jobb iskolába menjek. Amit összegyűjtök, azt már a gyermekemre szeretném költeni.
- Én is varrónő vagyok, a gyermekem szobafestőnek tanul.
- Én bolti eladó vagyok, és ott dolgoztam. Nincs egyelőre elképzelésem, hogy mit csináljanak. A vágyam az, hogy olyan szakmája legyen, hogy abból meg tudjon élni. Az lenne a legszörnyűbb. De itt azért van szegénység. Itt a munkalehetőség egyenlő a nullával. A válság után sem nekem, sem a férjemnek sincs munkája, amit nem fizetnek jól. Ebből kellene megélni.
- Női ruhakészítő vagyok. Itt csak ez az iskola van. Ha eljutunk oda, akkor legyen olyan szakmája, amiből meg lehet élni. Nem szabad olyat választani, amivel nem lehet elhelyezkedni.

Őnök azért nem tanultak, mert szegények voltak?

- Akkor nem volt támogatás. Más városban nem tudtam tanulni. Egy iskolába kellett volna egyenruhát venni, nem tudtuk megoldani, mert csak ennivalóra volt.
- Reménykedünk abban, hogy nekik jobb lesz, mint nekünk.

Férfi: én nem akarok semmit sem mondani, nem akarok tanulni.

- Legyen az embernek több szakmája. Érettségi, és ha lehet, akkor diploma. De ezzel itt nem lehetne elhelyezkedni. Ezért kell több szakma. Ha túlképzett vagyok az is baj.

Milyen terveik vannak?

- Nem tudok mit mondani, innen nem költözünk el egyelőre. Itt meg nincs semmi, nincs munkahely.
- Nem túl fényes. El kell külföldre menni. Félünk a változásoktól. Mit hoz a jövő?
- És ha csökken a segély, akkor mi lesz? A férjem 22 ezer forintot kap, havonta összejön 55 ezer forint, és ebből nem lehet megélni. A kicsit bölcsibe kell adni, mert visszamegyek dolgozni. Kell valami kiegészítés.

Támogató szakemberek

Milyen előnyeit látták, látják a gyermekháznak?

1. Évről évre egyre rosszabb –elnézést a kifejezésért – gyerekanyag érkezik az óvodákba és később az iskolákba, ezt az ott dolgozó szakemberek is megerősítik. Sokkal magasabb azoknak a gyermekeknek az aránya, akik magatartászavarral és beilleszkedési zavarokkal küzdenek. Ezért az egyes intézményekben dolgozó szakemberek rákényszerültek arra, hogy keressék egymást és szakmai kapcsolatokat alakítsanak ki. Amikor felmerült, hogy lehet a gyerekháza pályázni, akkor mi rögtön cselekedtünk. A város polgármestere is elkötelezett abban, hogy nemcsak a gyermekekkel, hanem azok a szüleivel⁴³ is kezdeni kell valamit, akik erre rászorulnak. Az alapvető baj az, hogy ezek az emberek –legyen szó akár nőkről vagy férfiakról, nem tudnak a munkaerőpiacon megjelenni, és ez vezet a szegénységhez. Pedig ez lehetne mindennek az alapja. E nélkül nincs normális élet. Viszonylag rövid idő alatt már vannak eredményeink, és tudunk érvelni a fenntartó felé, hogy miért is kell ez a gyermekháza. Elsősorban arról van szó, hogy a gyerekek korán és gyorsabban fejlődnek, mintha otthon lennének, másrészt pedig arról, hogy ezért egyre nagyobb számban látogatják azt az intézményt. Ez azért van, mert szeretnek ott lenni. Így számos dolgot meg tudunk nekik tanítani, pl. az internet –használatot. Most az iskolában szervezünk felnőttoktatást, és az jó lenne, ha ezt szélesebb körben lehetne propagálni...

Ez nagyon fontos, erre még visszatérünk...

1. Azért fogalmaztam többes számban, mert nálunk a fenntartó is érzi ezt a problémát. Nagyon magas mind az óvodában, mind pedig az iskolában a hátrányos helyzetű tanulók aránya, így itt mindenki egymásra van utalva. A hivatal, a gyámügy, a szociális terület, az óvoda, az iskola, szóval nagy az egymásrautaltság. Ötezer fő él itt, ismerjük egymást eléggé, tehát gyorsan és hatékonyan tudunk intézkedni bizonyos helyzetekben, de nagyon fontos, hogy együtt kell lépni.
2. A program a gyermekekre van kihegyezve. Mint szociális munkás, nekem ez a legfontosabb nézőpont. Ahonnan én jöttem, ott a munkanélküliség arány nagyon magas, nem egy generáció, hanem kettő vagy három óta szinte alig van munkalehetőség. Nincs napirend, nincsenek kialakult szokások, ezért fontos, éppen a szülők miatt, hogy bejöjjenek a gyermekháza. Fel kell kelni, fel kell

⁴³ A helyzetből adódott, hogy a beszédben külön nem használtak jelezőket pl. a családokat illetően. Akik szóba kerültek, azok többnyire hátrányos helyzetű, sok esetben a roma etnikumhoz sorolhatók voltak, és abban is egyetértés volt, hogy a szegénység az, ami mindenekelőtt mindegyiküket alapvetően jellemzi.

öltözni, ruhát kell venni, és ott látom, hogy a többiek ezt hogyan csinálják, pl. azt, hogyan játszanak a gyerekekkel. Mesélnek, vagy önkéntesek jelennek meg és foglalkoznak a gyerekekkel. Ezen keresztül tudjuk a szülőket tanítani, mert maguktól sok mindent nem tennének meg. Látom a fejlődést. De legalább 10 év kellene ahhoz, hogy igazából jöjjenek az eredmények. Nem lenn szabad abbahagyni. A mai fiatalokat önmagukban nem lehet segíteni, de a gyerekeken keresztül talán igen. Ezt ha megtanulják, az fontos. Meg a közösségek alakulásban, mert ma már nincsenek olyan kis közösségek, mint régen, ahol pl. a szomszéd segített a másoknak. A gyerekházban ez másképpen megy, mert itt segítenek egymásnak, és aki nincs itt, azt is kapacitálják. Ez nagy erő. Tanítják egymást. Van, hogy jönnek idő nénik és főznek. Volt, aki felajánlotta, hogy szívesen megtaníttja a fiatalokat főzni, rétest sütni. De ami baj, hogy nagyon nincs munkalehetőség, hogy a szakdolgozatomban azt nyilatkozta a kisgyerek, hogyha felnőtt, ő közmunkás lesz, mert az olyan a számára, mint a postás, a rendőr meg a vasutas.

3. Én úgy közelíteném meg a témát, hogy holisztikus szemlélettel. Abba a rendszerbe kell ezt belehelyezni, hogy itt az élethosszig tartó tanulásról van szó, legyen szó formális vagy informális tanulásról. Ezek jól ki vannak dolgozva, de a 0-3 éves kor közötti időszakról kevés szó esik. Itt kevés történt, és ez a hátrányos helyzetűek (és településeik) esetében nagy gond. Szerintem mindenhol kell a gyerekház, mert hiányt pótol, a szakszerű és tervezett foglalkozások révén, amelyet a rászoruló családok nem kapnak meg. De itt nemcsak hátrányos helyzetűekről van szó, mert nálunk olyan is behozta a gyereket, akinek főiskolai végzettsége van. Ez az integráció, mert itt az eltérő helyzetű emberek egymástól tudnak tanulni.
4. Mi kistérségi szinten pályáztunk és kistérségi szinten hozzák be hozzánk a gyermekeket. A program lényege a korai intervenció, amelynek az alapját a szakmák közötti együttműködés képezi. A védőnő, a pedagógiai és az egészségügy. Ezeknek a koordinált együttműködés a kulcs, mert egyébként mindenki végzi a dolgát, de itt, ebben a programban együttműködés van. Itt akár életterveket is meg lehet alapozni. probléma az, hogy az elérés. Nehéz a közlekedés. De problémát jelent az is, hogy a romák között nagy a távolság. Vannak az itt élők, és vannak az un. oláh cigányok. Az előbbiek már integrálódtak, az autentikus romák pedig őrzik a régi hagyományokat, szemléletet. Ők nem válnak el ott a gyerekek a szüleikről egészen öt éves korukig, akkor, amikor már kell menni óvodába. A közösségi programokba pedig az anyát nem engedik el. Ez a hagyományokkal nem egyeztethető össze, ezért el

kell érne a családban azt az ember, aki lehet, hogy egy öregasszony, és lehetőség szerint meg kell győzni. De eddig nem voltak nagy sikerek ezen a területen.

5. A közös főzések azok jó dolgok, mert összehozza a közösséget. Készítettek töltött káposztát és közösen ették meg.
6. Nekem a nehéz helyzetekben az szokott segíteni, ha megpróbálok belehelyezkedni a másik gondolatmenetébe. Én képviselő vagyok, nem rendelkezem semmiféle szociális végzettséggel, de ez nem feltétel. Meg kell győznöm mindenkit, hogy támogasson ezt a programot, és ez nem könnyű. Mindenkit az érdekel, hogy mire adja a pénz?! Hogy mire kell, ezt úgy kell megközelíteni, hogy ebben a városban van három szegregátum, s ezért kellene csinálni egy anti –szegregációs tervet. A gyerekház az akkor nem volt még a tervben, de a képviselőtestületet arról kérdezzük, hogy mit tettek azért, hogy a munkanélküliség csökkenjen, meg hogy a szegénység csökkenjen, akkor az nekik jó, hogy ők támogatnak egy gyerekházat. Ez lehet eredményt, mert ezt lehet mondani a választóknak, most meg a kormányhivatalnak. Egy településen a partneri együttműködésben jó pont egy gyerekház.
7. Az is fontos, hogy a saját lelkiismeretünknek nyugodtan tudjuk mondani, hogy tettünk valamit a városért. Az itt lakókért. De el lehetne vinni ezt az egészet gazdasági vonalra. Mi egy családi házban működünk. A költsége annyi, mint egy olyan házé, ahol egy család él. De ide sok család jár, rengeteg gyerekkel. Mivel itt sok család megfordul, ez költséghatékony dolog. Ahhoz idő kell, hogy az eredmények jelentkezzenek, mert több év, amíg egy gyermekről azt tudjuk mondani, hogy éppen emiatt fejlődött. Az a kérdés, hogy magához képest hova jut el. Itt szinte a 0 a kiindulópont. Az a nagy eredmény, hogy nem jelentős hátrányokkal megy óvodába és iskolába. Ebből a költségből sok megtakarítás származik. A szülők egyébként ezeket a szolgáltatásokat nem tudnák igénybe venni. Az sem mellékes, hogy a szakember egy helyen sok gyereket tud ellátni. Az meg különösen fontos, hogy ez időben történik, tehát van itt egy társadalmi megtakarítás is.
8. Nekem csekély a múltam, de rövid megszakításokkal menedzser voltam ebben a programban. Előtte én munkaterápia vezető voltam egy alapítványnál. Börtönből érkezettek, alkoholisták voltak a kliensek. Ezért mondom azt, hogy ha egy gyerek eltölt egy félnapot ebben a házban, akkor az nagyon jó. Meg kell nézni, hogyan megy be oda, és hogyan jön ki. A rendszeresség után lehet mérni, amiért ez az egész van. A szociális múltamat azért említem, mert azt látom, hogy rövid távon még nincs eredmény, ha csak ennyi egy program, akkor az pénzkidobás. Még az

öt év is kevés ahhoz, hogy ezeknél a családoknál áttörést lehessen elérni. Így nincsenek eredmények. És a dolog személyfüggő. Hosszú távról van szó, 15-20 év. Ennyi idő alatt lehetne eredményt elérni, ez egy hosszú távú befektetés. Azokkal, akikkel sokat foglalkoztunk, ott voltak eredmények, de más esetekben ez nem mondható el. A mérleget nehéz megállapítani.

9. Ez olyan, mint az oktatás. Nem lehet egyik pillanatról a másikra lemérni. Én egy óraadó vagyok a faluban, és azt tapasztaltam, hogy eleinte voltak az újak és régiek között összetűzések. De végül összezsírozódtak, mert délután csináltak a szülőknek programot, délelőtt viszont szakemberek foglalkoztak a gyerekekkel. Fontos az is, hogy nem kell eljárni a településről. A kiscsoportos óvó néni azt mondja, hogy mennyivel könnyebb ezeknek a gyerekeknek a beilleszkedés. Nem kell nekik a vécét megmutatni, vagy más mindennapi dolgokat. Azt mondják a gyerekek, hogy „kérem” vagy azt, hogy „köszönöm”. Tudják, hogy kezet kell mosni, mert a gyermekházban volt rendszeresség. Ez a dolog nagyon fontos, mert ezeknek a gyermekeknek kell siker, mert otthon semmi, még játék sincs. Nem tudja, hogyan kell játszani. Vannak roma munkatársaink, és nem mondom, hogy azoktól könnyebben elfogadják a dolgokat, de ha együtt csináljuk, van eredmény.
10. Szerintem ez a rövid táv is fontos. A gyerek bejár másfél évig, az lehet, hogy a szakmában rövid idő, de az ő életében nagyon fontos, minden nap kifizetődő. Annak a gyereknek biztosan változik az élete...

(Félreértette az előző megjegyzést. Azon folyt a vita, hogy ez egy fenntartónak – ti. az, hogy gyermek megtanul kezet mosni, mennyibe kerül? De makró-szinten is e mellett érvelnek. Mit lát ebből a kormány? A másik érv: ne csodálkozzanak azon, ha tömegek úgy kerülnek ki az iskoláéból, hogy fél-analfabéták és szociálisan is nagyon le vannak maradva. Végül megállapodnak: Az első három év a legfontosabb, mert a fejlesztés elmaradása később alig –alig pótolható. Azonnal jelentkező haszon az, ha az óvodai programot tudják teljesíteni az óvónők. „Nem kis Maugliként érkezik az óvodába”.)

8. A kulcs az, hogy a gyerek úgy tanulja meg ezeket a dolgokat, hogy otthon is tudja érvényesíteni. mennyi idő kell ahhoz, hogy otthon is azt tudja mondani a szüleinek, hogy kezet kell mosni étkezés előtt?!

Tíz: Ez gyors dolog.. Ez a hát tényleg drága. Mert sok a munkaerő, és a kérdés, hogy mennyi a gyerek. de van ennek egy másik oldala. Mi van akkor, ha ezek elmaradnak, milyen károk lennének ? Itt már jelentkezik a haszon. A művészet és a játék, a környezet, amely inspirációt ad, kihozza a gyermekből

a lehetőséget. A középosztályban megadnak sokfélét a gyermeknek. Ez itt nem megy, ezért nem lehet sem a gyerekből, sem szülőből kihozni azt a lehetőséget, hogy „szeretném, ha a gyermekemnek jobb lenne”. A roma családokban a gyermek kincs, de mindentől védik. Ez a fejlesztés ellen hat. Ezért kell a korai beavatkozás. Itt az elmaradt kiadások hasznát is ide kell venni, legyen szó betegségről vagy évismétlésről.

Vita a projektről:

Azért drága, mert projekt. És mint projekt, számos költséget takar. Volt itt beruházás, épület, menedzsment, eszközök. Ez a projekt velejárója. Nem mint intézmény működik, mert ha az lenne, akkor valahová hozzácsatolnák, lenne benn két ember, és akkor normatívából olcsóbb lenne. De 20 évben kell gondolkodni.

Nálunk a szülők elleni eljárások helyett próbáltuk behozni a családokat a gyerekházba. Ez jó volt, mert nem keletkeztek 8 oldalas jegyzőkönyvek, és nem kellett további intézkedés. Rájöttek, hogy ez így sokkal olcsóbb.

A kommunikáció fontossága. Az eltérő szókincs problémája. Nagyon kicsi a szókincs, amely ott nagyon fejlődik. Ez a tanulásban sokat jelent később.

Térjünk vissza a szülők iskoláztatására!

- Mi úgy terveztük a pályázatot, hogy a munkaügyi szervezettel együttműködve tájékoztatjuk a szülőket, bár képzést nem végzünk. Volt olyan szülő, aki élt ezzel a lehetőséggel. Igaz, ez nem sok, de mégis fontos.
- Nálunk több pályázat is van, és ezek karöltve együtt mentek. kertészet, falusi turizmus, ezeket négy vagy öt fő elvégezték. Életvezetés, egészségügy, amibe lehet, bevonjuk őket.
- Nálunk konyhakertet építettünk, amit nem lopnak el. A településen csak romák élnek, és szétosztják. Meg van befőzés, meg savanyítás. De sokan már otthon is kerete csinálnak. Kell a példa, de nem könnyű. Önellátást kell kialakítani, mert van egy bolt, de az nagyon drága. De a Málta is segít. Az ő fennhatósága alatt van az iskola és az óvoda. Ez így jó.
- A szülők is fontosak, arra, hogy együtt legyenek, csak itt van lehetőség. Ezért együtt kell őket nevelni. Ez a program legnagyobb előnye. A szülők nagyon elmaradtak. Olyan máshol nincs, hogy együtt legyenek. Jönnek az apukák is. Együtt sütnek, vagy az apuka megcsinálja a hintát. Érzik, hogy közösségbe tartoznak.

- Alapvető fontosságú, hogy ne csak a mélyszegénységben élőkről, és ne csak a romákról beszéljünk. Van itt más is. Amikor az első gyermekem született, akkor hozták be a GYEST. Az anyukák a kezdet szakaszban sokszor magukra maradnak, abban az értelemben, hogyan is telik el egy nap. Ki lehet takarítani a lakást, lehet főzni és takarítani. Viszont az, hogy közösségben és társaságban legyenek, ez nem megy. Hogy máshoz is szóljanak, ne csak a gyerekekhez. Sokan unatkoznak egész nap, mert nem, tudnak játszani a gyerekekkel. Ez nem születik az emberrel. Ez általában probléma a 0-3 éves gyereket nevelő családokban. Kell a csoport, kell beszélgetni, és oldani lehet a depressziót.
- Hiába van családsegítő, ezen nem tud segíteni. A depressziós anyuka nem szűrődik ki, meg a családon belüli erőszak, meg a szóbeli bántalmazás. Itt jobban lehet ezekről beszélni. Itt jobban kijönnek a dolgok. Itt el merik mondani a dolgokat.
- Azokat is ki kell emelni, akik nem szegények, de itt találkoznak szegényekkel, romákkal. Érdekes azt megfigyelni, hogy egyre érzékenyebbé válnak a problémákra. Akik ott találkoznak azzal, hogy milyen szegénység van, az néhányuknak teljesen meglepő. A társadalmi hozadék nagyon nagy. Ezért kellene a nem szegény családok is, őket is kell erre a problémára szocializálni. Ez megkönnyítené a társadalmi beilleszkedést.
- Nálunk vannak diplomások, gyógyszerész, tanár. De nálunk az iskolában van felnőttoktatás, ahol befejezik az általános iskolát. Itt a gyerekek együtt tanultak a szüleikkel. Ez nagyon hatékony volt, mert a gyerekek büszkék voltak a szüleikre, ez motiválta a gyereket is tanulásra. Korábban már 120 fő végzett ebben a képzésben. Sok olyan szülő van, aki korábban az általános iskolában már magántanuló volt, mert gyereket szült akkor. Jó lenne, ha befejeznék az iskolát.
- A történetek is fontos érvek. Egy szülőnek volt egy kapcsolatot nehezen teremtő gyermeke, aki nem tudott leszakadni róla, A középosztályos családok mellé behoztuk a klubba a szegényeket. Jött egy fogyatékos család is, aki ellen éppen ez az anyuka tiltakozott. Meglepetésére a gyerek elkezdett játszani a fogyatékos gyermekkel, pedig korábban a gyermek el sem engedte az anyja kezét. A nő teljesen megdöbben ezen, és ez sokat változtatott a szemléletén. Ez egy emblemikus történetté vált, hogy ne ítéljünk meg senkit.

- A dolgok személyfüggőek, de nem iskolai függőek, azt, hogyan történnek a közvetítések. A történeteket érdemes újra verbalizálni, mert ezeknek mindig nagy hatása van az adott közösségben.
- Direktben nem nevelhető a szülő, de egy módon igen, a gyereken keresztül. H azt karjuk, hogy legyen eredmény, akkor kell, hogy együtt jöjjenek. Sok szülő azt gondolja, hogy a gyerek mellett van a legjobb helyen, függetlenül attól, hogy egy ágy, egy szék, és kosz van. A munkaügyi központ fontos partner, mer neki van rálátása a pályázatokra.

A fenntartás lehetőségei

- Mi szól ellene? Az hogy sokba kerül. A bölcsőde mennyi lehet, 1 millió / gyermek. A gyermekház esetében hasonló az összeg. De mind a kettőnek van célja, amely más. És ez a lényeg. Nehéz a kettőt összevetni.
- Nekünk meg kell tenni azt, hogy a szegénység elleni küzdelemben ezt a programot belehelyezzük az unós elvárások rendszerébe. Tudnunk kell, hogy merre akarunk haladni.
- A romák és a szegények akarnak dolgozni, de megalázó elmenni a segélyért. Ezzel a nagy réteggel kell valamit kezdeni. A felemelkedés útja a tanulás. Ennek első lépése itt van. Az iskolában nagyon gyorsan nő a romák aránya, nincs velük baj, csak a szegénység nagy. Más út nincs, ezeket az embereket tanítani kell. Ez a réteg újratermeli önmagát.
- Nem értem, hogy miért kell 80 százalékos munkanélküliség esetében a gyermeket bölcsődébe vinni? Az anyuka otthon egyedül van, nincs kapcsolata gyermekkel. Persze a bölcsőde is normatívából él. Ahogy a bölcsőde is fizetőssé válik, akkor kell majd egy másik intézmény.
- Fontos lenne, hogy továbbra is lehessen pályázni a gyermekházakra. A normatíva az egy másik dolog.
- Ha normatívát kap, akkor intézményesül, és ez akkor más az a probléma, hogy ez is belekerül a többi közé, a nagy kosárba. Elindul majd a harc itt is a gyermekért.
- A gyermekházakban elhivatott gárda dolgozik. Kedvezőtlenebb feltétel esetén is el fogja látni a feladatát. Jellemző, hogy hamar megvoltak az indikátorok, és mégis javult a szakmai munka minősége.

Gerényes

I. Külső támogatók

A Gyermekházakkal kapcsolatban milyen érveket tudnának felsorakoztatni a döntéshozók számára annak érdekében, hogy azok tovább(ra is) támogassák ezt a programot?

1. Több éve foglalkozom ezzel a programmal (Katymár), egy gyerekháznak vagyok a szakmai vezetője, amely 2009 szeptemberétől indult, viszont 2005-től modell-program voltunk. Amiben a nagy hasznát látom ennek a programnak, az összetett:
 - a. a gyerekek haszna, mert 3 éves kor előtt a közösségbe kerülnek, és
 - b. ezért rugalmasabban tudnak alkalmazkodnia változásokhoz az óvodai közegben,
 - c. és ez szülőre is érvényes, ő is nyitottabb lesz, ha nemcsak otthon kettesben vagy szűk családi körben van a gyerekekkel.

A mási nagy haszon a szülő haszna, de ez egy egység, ezért ez a helyi közösségnek is nagy haszon, mert

- a. egymással találkoznak ezek az emberek és
- b. szolgáltatásokat vesznek igénybe. Ezt egyébként nem tudnák így csinálni.

Fel tudná sorolni a modell-program modellértékű elemeit?

Annak idején 7 gyerekház indult. Akkor ez klubformában működött, heti 2 napról volt szó. Ezt mi 2007-től kiszélesítettük és mindennap nyitva tartottunk. Minden délelőtt és két délután. Végül az öt órás nyitva tartás vállaltuk.

2. férfi (Katymár) – családgondozó: A gyerekeknek a szocializációra van szükségük, ezt itt megkapják, otthon
 - a. a szülők nem foglalkoznak velük, és
 - b. nincs is játék.

A gyerekházon belül ez az elsődleges feladat. De itt vannak a szakemberek, akiknek a bevonás sokat segít a gyerek fejlődésében. Szemmel látható, hogy otthon nem fejlődik így a gyerek.

3. nő, (Tekla) – szakmai vezető: A szakmaközi együttműködések kialakítása nagyon fontos (családsegítő, gyógypedagógus, logopédus), így másképpen alakul a kapcsolat. Nemcsak a szakemberek között, hanem a szülőkkel is, mert nem a hatóságot látják bennük. Nehezen indult, gondolom, másutt is. Volt valami bizalmatlanság, ez a hivatalokból, és a tanácsadókból fakadt, ahová be kellett

vinni mindig a gyereket. Itt megszokják a szakemberek jelenlétét, így és ezért másfajta a kapcsolat. A falu nehezen fogadta el a gyerekházat.

Miért?

Minden újat nehezen fogadnak el, egy kis faluban az sem könnyű, hogy ott van egy 48 milliós projekt. Az önkormányzattal sem könnyű, sokan úgy gondolják, hogy ez a pénz jó lett volna másra is. Úgy jártunk, hogy megváltozott a képviselőtestület összetétele, és ez nem volt könnyű, mert más volt a szemlélet. Sok közös rendezvény van, gyereknap, télapó, karácsony, és a minden második szombaton tartandó kreatív kézműves-műhely.

4. Kora gyermekkori szakértő, különben óvónő-nyugdíjas: Valójában én Pécssett voltam óvodavezető, ahol négy óvoda szegregátum volt a város területén (Hősök tere, Pécsbánya- többet nem mond)). Az óvodai munkasorán is találkoztunk ezzel a programmal, a szemléletet már ismertük. A nevelésben egyre fontosabb a családdal való kapcsolat a gyermek érdekében, tehát a nevelésnek az elfogadtatása, az együttműködés a szülő megnyerése nélkül nem megy. Ehhez ez a program jó alap. Az óvodában most a gyerek és család együtt kerül a figyelem középpontjába. Egy városi szegregátumban még mindig jobb esélyek vannak, mint falun. Egészségügyi ellátás, fejlesztés, szakszolgálat, prevenció, elég ezekre gondolni.
5. Fontos a szülők, akik hátrányos helyzetűek, egy olyan ajándékot kap, hogy látja a gyerekével játszani a gondozót, amely bizonyos családokban újdonság a szülőknek, hogy ezt így is lehet? „Hogyhogy Te ettől nem vagy ideges”-kérdezik. Mintát kap, amit később is alkalmazni tud.
6. Logopédus: A prevenció szóba került, sokkal hamarabb látótérbe kerül a gyerek, és ez nagyon fontos. Különben lehet, hogy csak 5 éves korban kerül szakemberhez a gyerek, és sokkal hamarabb indul a fejlesztés.
7. Férfi: Lehet, hogy nem tudnánk a család problémáiról, jó ha hamar látókörbe kerül.

Hátrányos helyzetűek járnak ezekbe a házakba, és közöttük sok a roma származású?

1. Hátrányos helyzetű családok, úgy 50-50 százalék lehet, tehát nagyjából a fele lehet roma származású.

Hogyan írhatók le ezek a hátrányok?

5. Nincs munka és a közlekedés sem jó. Nem tudnak bemenni a városba sem, de ha térítik az utazást, akkor meg nincs busz. Szegénység a következmény, amely a családi élet minden területére kihat.

A munkanélküliség a kulcskérdés...

3. *(Tekla)* Meg a szolgáltatások teljes hiánya, nincs sem óvoda, sem bölcsőde. A családban maradt gyereke nem tudnak sehová sem eljutni, ha ezek a lehetőségek nem lennének. A gyerekház több településről vonz szülőket, más lehetőség nincs. 5-6 kilométer, ami nagy probléma.

öt: Korábban voltak nem hátrányos helyzetű gyereke is itt, és az ő szempontjukból fontos az, hogy a fal, amelyet felhúznak a családok, az itt nincs meg. Sok helyütt kéri, hogy ne olyan csoportba kerüljön a gyerek, ahol roma vagy hátrányos helyzetűek vannak. Ez itt nincs meg, és ez nagyon fontos dolog.

Azon nem gondolkodtak, hogy a szülőket iskoláztassák?

hármask: Nálunk van erre példa, egy 100 órás programra, a tanácsadás révén sikerült, és beiratkoztak OKJ-s képzésre. Kettő végzett, és harmadik is ebbe az irányba tart. Az egyik anyuka lánya is kedvet kapott a tanuláshoz. Reméljük, hogy lesz munkahelyek.

8. Férfi: Nálunk két szülő folytatja a tanulmányait, m érettségire járnak, és hozzájuk járnak korrepetálásra. Több önkéntes van nálunk, egy külföldi is, ők segítenek a tanulásban. A szolgáltatások helybe vitele, ez a legfontosabb, mert ezekhez különben nem férnének hozzá. Ezt a programot 20-25 évre tervezték, tehát hosszú távra. Nyilván volt itt egy koncepció. Az eredmények csak most jelentkeznek, de idő kell a többihez. 10-15 év kell hozzá-
9. Mentor: Dombóváron van példa arra, hogy a gyerekházak szülőket bevonták a munkaerő-piaci képzésekbe. Gerényesen megindultak olyan programok, amik a sárdi kistérséget érintik. Ezeknek a keretében van hegesztőképzés, felzárkóztató-képzés, és most indult „Köztér-háló” címen egy pályázat. Itt helyi családi mentorokat keresünk, itt innen került ki egy fő. Aki képezni kell majd.
2. Nálunk az önkormányzat is segített, mert a képzés pénzes volt, és nyújtott támogatást. A termelőiskolában egy házaspárt képzünk, de itt nagy jelentősége van annak, hogy milyen kapcsolat van az önkormányzattal. A támogatás sok helyütt megvan. Battonyán gyermekgondozó-csecsemőápolókat képeznek, itt biztosítanak gyermekfelügyeletet, amíg a szülők tanulnak.

Az önkormányzat ezeket a szolgáltatásokat nem tudná biztosítani?

nem, semmiképpen sem (egyöntetű vélemény) – „a gyermekorvos is csak Szigetváron van.” Fontos, hogy az orvos helybe jön.

Miért lehet vita a forrás-felhasználásról? Érti-e az óvoda vagy í az iskola, hogy itt egy olyan „intézmény” fejlődéséről van szó, amely az ő helyzetüket fogja megkönnyíteni?

négy: Érdekes, hogy konkurenciának érezték. Ezen úgy próbálunk segíteni, hogy az óvodából kértünk fel egy óvónőt a kapcsolattartásra, éppen abból az óvodából, ahol azt gondolták, hogy tőlük szipkázzuk el a gyermekeket. Nem könnyű ezt elfogadtatni. Előfordult, hogy reggelente az óvodást is ebbe a házba hozták, télen ez volt a családnak az egyszerűbb, de ezen most már túljutunk.

hét. Nálunk is fennállt, meg a nagy pályázati összeg miatt a szakmai féltékenység is fennállt, de ma már működik a szakmai együttműködés. Ez olyan mint a tanoda –iskola párhuzam. A fejkvóta miatt van itt gond, szűkek a források. Megy a harc a gyerekekért. Volt kommunikációs zavar is, mert azt hitték, hogy ez is olyan lesz, mit az óvoda.

*Valamilyen szinten konkurencia, mert itt öt éves korig maradhatnak, és a szülő dönti el, hogy meddig marad itt. Nálunk is akkor enyhült a légkör, amikor az első gyerekek elmentek az óviba. Sok mindent tudtak már, játszani, volt szabálytudatuk. Ezekkel már nem kellett ott foglalkozni, és ez nagy dolog egy 25-30 fős csoport esetében. Ott, ahol nincs sok gyerek, valóban nehéz a helyzet.⁴⁴

**Ezzel vitatkoznom kell, mert a gyerekházban tudják, hogy a gyereket három éves korra el kell oda juttatni, hogy el tudjon menni az óvodába. Nem el kell küldeni...Amíg ott van az a család, az a cél, hogy ő akarjon menni az óvodába.

***Nem biztos, hogy elérjük ezeknek a családoknak az esetében, mert nem mindenki jön fél éves korban a gyerekházba, sokan éppen csak az óvoda előtt érkeznek. Ekkor jönnek rá, hogy a gyerek fél a közösségtől...

****4: Kicsit az óvónő szólal meg belőlem. Én úgy érzem, hogy nagyon fontos az, - most ne arról beszéljünk, hogy ki hány éves – hogy a gyerekházban olyan közösségi élményeket szerezhet a gyerek a szülővel együtt, hogy beérve az óvodába kap egy biztonságot. Érzelmileg biztonság és szükséglet lesz akkora, és ott meg tudja élni saját korát, de ha kell, akkor még ott is lehet támogatni. Ezek a családok ezt kapják ezekben a házakban. Itt eszközöket és helyzeteket ismerhetnek meg, ezért nem bizonytalanodnak el az óvodában.

⁴⁴ *Ez később vitát gerjesztő megállapítás volt, mert sokan félreértették. Külső szereplő jelenléte visszafogta a beszélőket, sokszor inkább nem szóltak.

Mentor: Fontos, hogy a szülők a szülői szerepeknek megerősödjének, erre másutt nincs lehetőség.

Apák is járnak...

Mentor: Szeretnénk, mert nálunk a szülő-szerep az anyára van kiélezve. Szeretnénk, hogy a férfi, mint minta fontos legyen a családban. A férfiak keresik a helyüket. A szakma ráadásul elnőiesedett. Nálunk van erre próbálkozás, kell olyan terepet találni, ahol a férfiak is megtalálják a helyüket.

Hogyan választották ki a vezetőket?

Katymaz: Tudtuk, hogy milyen feltételeknek kell megfelelni, az önkormányzattal közösen pályáztunk. Lehetőleg a falubelieknek akartunk munkát adni. De az illető elköltözött, ezért meghirdettük, végzettség és személyiség szerint. Gondozónő, szociális munkás, empátiás személyiség. A pályázatban sok mindent megszabtak. 5-vagy hat jelentkező volt, meglepődtünk, hogy milyen végzettségekkel jöttek munkanélküliek, három diplomával például. Az önéletrajz, a személyes benyomások, ezek kellettek hozzá.

(Itt közbeszólt a Szomor Éva, és teljesen elvitte a beszélgetés, ezért csináltam vele később egy önálló interjú. Lásd: Melléklet)

van ennek a dolognak egy integráló szerepe. Ez érzékelhető? Hogy ha vannak ellentétek, akkor azok itt tompulnak vagy megszűnnek?

öt: A meggyőzés a gondozólányokat dicséri. ők mindenkit meggyőztek, így a nem hátrányos helyzetűek is, azt hitték, hogy csak cigányok vannak. A házban nem volt érezhető az ellentét.

Férfi: (volt pedagógus) Mi nem tettünk szűrőt, bárki jöhetett. Aki ott él, ott mindenki hátrányos helyzetű, én is az vagyok, mert ott élek. Egy pécsi vagy budapesti emberhez képest én is, meg a gyermekem is hátrányos helyzetű, mert ott élünk. Amilyen összetétele van a falunak, attól függ minden. Odajár az, aki a célcsoportba tartozik.

II. férfi: Nem lehet kijelenteni, hogy roma vagy nem roma, de ennek a háznak nagy hatása van. Senkinek sem jutott ez eszébe, lehet, hogy volt ellentét a szülők között, de annak sok oka volt. Ott aztán jó közösség alakult ki, vannak közös programok. Nálunk voltak nemzetiség programok, a cigány, a nemét, a bunyevác napokat tartottuk. Hozták a saját kultúrájukat, saját étellel, és nem jutott eszébe senkinek, hogy a cigány napra nem megy el. A cigány nap volt a leghangulatosabb, ez áttörést hozott, és ezért az a közösség is megerősödött. Könnyebben kapcsolódnak be azóta a programokba. Korábban ezt nem

lehetett volna megcsinálni, ez sokat segített. Jó, hogy a gyerekházon belül volt.

Katymaz: Emberekről van szó, akik otthon vannak magányosan a kisgyerekekkel, és alapvetően arról van szó, hogy

- képesek-e arra, hogy eljönnek-e egy közösségbe,
- meg akarják-e ismerni a másikat,
- meg akarják-e osztani a gondjaikat a másikkal?

Nem érdekes, hogy ki honnan jött. Az a lényeg, hogy beszéljenek egymással. Eredetileg a gyerekházak olyan helyekre kerültek, amelyek eleve hátrányos helyzetűek, még a középosztályi családok is hátrányt szenvednek, mert ők sem férnek hozzá a szolgáltatásokhoz.

Szülő.

(37 éves) nő, roma származású

Fontosnak tartja a tanulást?

Szombaton és vasárnap van erre mód, akkor szólok nekik. Nekem erre nincs időm, de segítek, ha kell.

Sokat dolgozik a családban?

Szombat és vasárnap van mit. Takarítok, főzök.

Ennyi gyerek mellett...

De van automata mosógép, ez jó, mert berakom és csak kiszedem. (Az anyós közbeszól, hogy gép van a gyerekházban is, ahol szintén lehet mosni, és nyáron fürdeni). Ha homokoznak, akkor nagyon piszkosak. A tiszta ruhát hozták, és piszkosat kimosták...

Milyen rendezvényt csináltak itt?

Főzőversenyt. lecsót csináltunk, meg pogácsa. Hús, paprika meg paradicsom. Cigány-lecsó.

Miért?

Mert hússal gazdag. Cigánypogácsát adunk mellé. Sütőpor, liszt, só, szóda, bikarbona, hogy sárga legyen. Mi nyertünk. Nyáron szalonnát csurgattunk a gyerekeknek, meg paprikás krumplit főzőkolbásszal.

A szalonna zsírtját rácsurgatják a kenyérre?

Igen, meg adunk hozzá krumplit. (Anyós: neki mindegy, szereti a rántott levest is.)

Őn is tud főzni?

Igen, de a rántott leves t nem eszik meg. Ha nincs benne hús, akkor nem esznek meg semmit.

Milyen egyéb rendezvény volt még?

Kirándulás Pécsre, meg Sikondára a fürdőbe. Tudnak segíteni a pályázati pénzekből. A gyerekek itt elvannak, jókat játszanak. Messzebb nem tudunk menni ennyi gyerekekkel. Én most jártam ott először.

Az anya: interjún túl:

7 + egy gyermeke van: „ja, az 20 éves, azt nem számítom”. Gondozásba vették a gyerekeket, most kapta vissza őket, a férjének hol van, hol nincs munkája, egyébként az erdőben fát vág.

Kiderül, hogy az első gyermeket 13 éves korában szülte. Nem akarja, hogy a lányai is ezt tegyék, félti őket, nem engedi ki az udvarra sokszor játszani őket, ha vannak ott fiúk. Azt mondja, hogy nem egyedüli eset az övé, sokakkal előfordul ez. Nem lehet beszélni a fogamzásgátló eszközökről. Ő maga egyébként az általános iskolát befejezte, elment varrónőnek, de az nem derült ki, hogy abban az iskolában mi történt. (Vélhetőleg akkor lett terhes –lehet, hogy másodszor.)

Anyós (végig ott volt): a gyermekházban dolgozik, rokkant-nyugdíjas, éppen most megy felülvizsgálatra. Elvonják, mondja. Biztos? –kérdzem. Persze, a rokkant-kocsistól is elvették.

Korábban egy üzemben dolgozott, ahol öntvényekkel foglalkoztak. Ez nehéz munka volt, mert 50 kilós homokzsákokat kellett cipelni, és a homokot bele kellett önteni a forró öntvények közé. Megrokkant. A férje Komlón a bányában dolgozott, majd ő is idejött. Jól kerestek, de a rendszervált után minden megszűnt. Nagy a nyomor, mondja, nem tudnak kijönni a pénzből. Drága a tüzelő, bár minimális támogatást kapnak az önkormányzattól. Elmondja, hogy korábban a környéken számos üzem vagy gyár volt, odajárt mindenki dolgozni, ezért más volt a település arculata. Nagyon szkeptikus a jövőt illetően, nem szeret itt élni.

A gyerekházban nem volt nagyon meleg, a többihez képest szegényes volt. A faluban alig van valakinek munkája, a házak többsége leromlott állagú, látszik, nincs pénz a karbantartásra sem.

*A fogamzásgátló problémája: Kiderült, hogy a védőnő ad 3 hónapig ható injekciót, ami 1700 ft-ba kerül. Erre azonban gyakorlatilag senkinek sincs pénze. (Hasonló problémát jelent a többi szóba jöhető megoldás is.)

Függelék

1. Függelék: Interjú Szomor Évával

„Egy család életében sokféle támogatási formának kell megjelenni, olyanoknak is, amelyek arról szólnak, hogy ezeket az embereket emberszámba kell venni...”

A Biztos Kezdet program célkitűzése az, hogy hatékonyan avatkozzon be a családok, és a családokban nevelkedő gyermekek érdekében a szegénység és a kirekesztettség újratermelődésének megakadályozása érdekében.

A program kidolgozói és megvalósítói különös hangsúlyt fektet a gyermeki jogok érvényesítésére, hiszen a gyerekek születésüktől fogva aktív szereplői a családoknak, a közösség, a társadalom életének. Magától értetődő, hogy minden gyereknek joga van a boldog gyermekkorhoz. A korai életévek ebből a szempontból is különös odafigyelést igényelnek, mivel ebben az életkorban alakulnak ki az alapjai a későbbi iskolai sikernek és társadalmi részvételnek. A Biztos Kezdet Program⁴⁵ kapcsolódik a „Legyen jobb a gyerekeknek!” Nemzeti Stratégiához. A programról Szomor Éva korai képességgondozó szakértővel beszélgettünk.

Mayer József: *Hol ismerkedett meg ezzel a programmal?*

Szomor Éva: Angliában kidolgoztak egy programot, amely magyarul talán a „biztos kezdet” kifejezéssel írható le. Ez 1999-ben indult el és néhány évvel később, 2003-ban a program egyik szakértője itt járt Magyarországon. Megismertük az angliai – akkor még kezdeti eredményeket – de azt követően módunk volt arra, hogy elmenjünk Angliába, és a helyszínen ismerjük meg ezt a programot, illetve az addig elért eredményeket. Az akkori hazai minisztérium megbízásából utazhattunk. Egy öttagú csapat jött létre, amely már önmagában mutatta azt, hogy itt egy komplex programról van szó. A team tagjait – akik ebben az közel egy hetes angliai tanulmányútban részt vettek – különféle típusú szakemberek alkották, így például az akkori Gyermek-egészségügyi Központ orvosa, az országos vezető védőnő, két vidéki város (Ózd, Vásárosnamény) eltérő feladatokat ellátó

⁴⁵ A program célkitűzéseit lásd a keretes szövegben!

szociális szakemberei, és saját magam, a kora gyermekkori fejlesztéssel foglalkoztam. Az első látogatás alkalmával kiderül, hogy egy széles összefogást igénylő programról van szó. A vendéglátók elvittek a legkülönbébb helyekre, így a városi, lakótelepi helyekből, ahol az egzisztenciájukat veszítő ipari munkások életek. Számos tönkrement fiatal életet lehetett itt látni Liverpoolban. Kicsit mást, de ehhez hasonlólt láttunk Manchesterben, ahol a migránsok életével, illetve a velük való foglalkozással ismerkedhettünk meg. Itt elsősorban színes bőrű, a volt angol gyarmatokról érkezőkről volt szó, ők alkottak itt hátrányos helyzetű csoportokat. Láttuk a londoni, nagyon rossz állapotban lévő szegénynegyedet, ahol részben migránsok, de nagyobb mértékben a marginális helyzetű másod-generációs színes bőrűek éltek. De láttunk *farmokat*, amelyek gyakorlatilag a hazai falvaknak feleltethető meg, ahol jól lehetett észlelni, hogy a privát szektor hogyan illeszkedik be ebbe a világba. A látottak kapcsán világossá vált számunkra, hogy ez a program azért jött létre Angliában, mert az angol kisgyerekes ellátásban abban az időben még csekély szerepet vállalt az állam. Volt néhány szociális támogatással támogatott kisgyereke ellátás, ami néhány intézményt jelentett, de semmiképpen sem voltak bölcsődék, vagy ehhez hasonló, államilag támogatott rendszerek. Ez a program tehát azért jött létre –és ez tíz évvel később igazolódott is, - hogy megszülethessenek azok a gyermek-centrumok, amelyeknek a működését állami dotáció biztosítja. Ezeken a helyeken végül nagyon komplex programot, szolgáltatást biztosítottak a családoknak. Ezzel indult el ez a dolog.

M.J: Ezt a programot nem lehetett közvetlenül átvenni, már csak azért sem, mert nálunk a migránsokkal összefüggő problémák – noha már jelen vannak a hazai társadalomban – de a probléma „nagyágrendjét” illetően más dimenzióról van szó. Ami a szegénységkérdést illeti, ott mást találhatunk hasonlóságokat...

Szomor Éva: Így van. A látottakat be kellett illeszteni egy olyan rendszerbe, ahol van bölcsőde, van államilag finanszírozott óvoda, és ugyanakkor mégiscsak az látszik, hogy szükség van egy ilyen programra. Kiderült, hogy erre a programra azért van nálunk szükség, mert a magyar óvodarendszer ugyan kiválóan működik, de jól tudjuk, hogy a nagyon rossz helyzetben lévő, nagyon alacsony iskolázottságú szülők gyermekeihez kevésbé jut el. Ennek több oka van, részben az infrastrukturális problémák, hogy ti. az utak, a tömegközlekedés néha nem megoldható helyzeteket teremt e gyermekek utaztatásához, másrészt pedig e családok szemlélete jelent akadályt. Ezen a területen itthon nagyon sokat kell tenni, szemben az angliai helyzettel, ahol sokkal nagyobb hagyománya van a kisgyerekekkel kapcsolatos gondoskodásnak. Ott, a körülményektől függetlenül, mindenki számára egyértelmű volt, hogy a kisgyermeknek az legjobb, ha otthon van az anyukájával a négy fal között, hanem pont ellenkezőleg. Igen ám, de mint

mondtam, ehhez nem voltak meg a lehetőségek. Nálunk éppen az eltérő lehetőségek miatt, másképpen kellett indítani a dolgokat. Azt kellett látni, hogy nekünk ugyan van infrastruktúránk, tehát vannak óvodáink, léteznek bölcsődei férőhelyek, ehhez képest az a szemlélet, hogy a gyerek maradjon otthon.

M.J.: Kihez tudott vagy tudtak fordulni annak érdekében, hogy a fejlesztés elindulhasson?

Szomor Éva: Akkor egy komplex feladatokat ellátó minisztérium volt még Csehák Judit vezetése alatt, ahová a gyermek és családdügyi problémák tartoztak. Ez a szervezet állt a háttérben. Én eredetileg a Göncz Kingához, mint államtitkárhoz fordultam – ő a miniszteri kinevezése előtt itt dolgozott – azzal, hogy kellene valamit tenni a nagyon rossz helyzetben lévő gyermekekért, akik még az óvodás kor előtt vannak. a Nálunk van egy szemléletében kiváló kora gyermekkori fejlesztő rendszer, ami alapvetően a fogyatékosokkal foglalkozik. Ezzel szemben semmi nem szólt azokról, akiknek egyébként semmiféle problémája nem volt, csak nagyon súlyos környezeti hátrányok közepette nevelkedtek.

M.J. Ön tehát eredetileg fogyatékos gyermekekkel foglalkozott és ebből az irányból közelített a „többségi társadalomban” élő szegény családokhoz?

Szomor Éva: Én legeredetibb szakmámban gyógypedagógus vagyok, és később tanultam ki ezt a „fejlődéstanászatot”. Nekünk tehát az angol programot alaposan át kellett gondolnunk. Azt hiszem, hogy sokkal többről van itt szó, mint egy egyszerű adaptációról. A leglényegesebb az volt, hogy itthon azt kellett az emberekkel megértetni, hogy a gyerekek minél korábban kerülhessenek kortárs- csoportokba, közösségekbe, ahol szakemberek foglalkozhatnak velük. Az angoloknál inkább a szokások és angol, mint második nyelv elsajátíttatása volt cél, nálunk ezzel szemben inkább a szemléletformálásra kellett a hangsúlyt helyezni.

M.J. Ön programokban, projekteken gondolkodott a kezdet kezdetén?

Szomor Éva: Nem. Azt tudni kell, hogy akkor nem állt rendelkezésre forrás, nagyon nem volt pénz 2003 és 2004 fordulóján. Mivel akkor még az EU – csatlakozás előtt álltunk, szó sem lehetett arról, hogy onnan bármiféle támogatásban reménykedhessünk. Amikor 2004-ben elindult az öt modell-kísérlet⁴⁶ az ország különböző területein, akkor csak hazai támogatás állt rendelkezésre. Nem volt könnyű, mert ezt az egész dolgot el kellett fogadtatni az intézményekkel, az önkormányzatok költségvetésében helyet kellett

⁴⁶ Zákány, Budapest-Józsefváros, Vásárosnamény város és 4 falu, Katymár, Ózd

keresni e tevékenység számára. Én azt képzeltem, hogy ez előbb vagy utóbb a helyi irányító hatalom költségvetésének a részét fogja képezni. Ezt azért hittem, mert az angoloknál ez hamar beépült az állami költségvetésbe, tehát szó sem volt ott projektekről. Ettől van az, hogy 2012-ben már több, mint kétszáz „biztos kezdet” ház áll rendelkezésükre.

M.J. De kiderült, hogy ez nem lesz nálunk „költségvetési sor”?!

Szomor Éva: Persze, és ezért nagyon szomorú lettem. De ennek ellenére próbálkoztam, és elkezdtem „nyomulni”. igaz, közel másfél éven át mindenfajta finanszírozás nélkül működtünk, ami azt jelenti, hogy a programokat a helyi önkormányzatokkal el tudtuk fogadtatni, hogy tegyenek valamit az ügy érdekében. A helyzet 2007-ben változott meg, mert akkor pályázni tudtunk uniós forrásokra. Ettől kezdve azonban megváltozott a dolog. Mert amikor már pénz van a történetben, amikor a pénzzel kell elszámolni, amikor „től-ig-ok” vannak határidőkben, amikor indikátorokat kell a pénz fejében bemutatni, akkor az egésznek az a része, hogy vajon miért is jön létre egy ilyen program, abban a pillanatban sok minden háttérbe szorul, mert sokkal fontosabb, hogy ezeket a számokat tudjuk teljesíteni.

M.J. Van Önben csalódottság? Szerintem azt nem lehet elvitatni, hogy jó néhány ház kiválóan működik...

Szomor Éva: Ez így van, és ma is azt mondom, hogy én egy állandó hullámvasúton ülök, mert ez a történet egy hullámvasutat hozott létre, mert amikor már úgy nézett ki, hogy nagyon elvezettnek hittem ezt az egészet, hogy ti, az a szellemisége szűnik meg, amiért létrehoztuk, akkor mindig volt egy felmenő ág. Most ez a felmenő ág az, hogy létrejöttek a komplex kistérségi programok, amelyekhez csatlakoztatni tudjuk majd e házakat. Remélem, hogy tudunk majd hatni az intézményrendszerre, tudunk majd hatni a közgondolkodásra. Fontos, hogy a család minden tagjáról tudjuk, ne csak azokról, akik óvodába vagy éppen iskolába járnak. Egy család életében sokféle támogatási formának kell megjeleni, olyanoknak is, amelyek arról szólnak, hogy kell ezeket az embereket emberszámba venni, hogyan kell a szülőknek olyan programokat biztosítani, amelyek az ő előre menetelüket is képes biztosítani.

M.J. Számos helyen lehetett látni, hogy a szülők számára képzéseket szerveznek...

Szomor Éva: Így van. A kollégáink ott helyben ismerik a feltételeket, lehetőségeket. A legfontosabb azonban az volt, hogy ezek a munkatársak levetkőzték a projekt-

szemléletet, és valóban figyelni kezdtek a valós problémákra, a családokra. De ehhez idő kellett.

M.J. A program továbbfolytatásához az majd segítséget, hogy hozzákapcsolják a komplex kistérségi programokhoz...

Szomor Éva: Nehéz lesz összeilleszteni. Az önkormányzatoknak van egy éves fenntartási kötelezettsége, és a minisztériumban is sikerült – elvben – a normatív támogatásról is beszélni. Ha lesz külső támogatás, akkor arra már terv, hogyan fog megvalósulni az, hogy be tudjanak épülni a kistérségi rendszerbe. A normatív támogatásra majd évenként lehet pályázni.

M.J. Akkor ezeket a házakat elvben mindenütt, ahol arra szükség van, létre lehet hozni.

Szomor Éva: Ha innen nézzük a dolgot, akkor úgy tűnik, hogy a program célba ért. Tehát nem is érthető, hogy én miért lógatom az orromat. Nyilván ez új feladatokat fog magával hozni. A szakember-szükséglet kielégítése nem lesz könnyű. Szerettünk volna ehhez egyetemeket, főiskolákat megnyerni, hogy ez a programot tanulni lehessen. Ez nem valósult meg. Most tartunk ott, lehet, hogy valamilyen szak keretei között el tudnánk helyezni ezt a programot.

M.J. A gyermekházakban felkészítik a gyermeket a családot az óvodáztatásra. Vannak-e tapasztalatok arról, hogy az óvoda mit profitált e házak működéséből?

Szomor Éva: Számomra meglepetés volt, hogy sok esetben az óvoda versenytársnak tekintett ezeket a házakat. Furcsa ez, mert itt korosztályos különbségek vannak. Két dolog derült ki. Az egyik az, hogy az óvodák mindenkit beíratnak, mert erre kaptak normatívát, de idővel, kiderült, hogy számos gyerek több ok miatt nem járt el az óvodába. De amikor egy ilyen ház megnyílt, új helyzet állt elő. A másik dolog az volt, hogy nagy kérdés, hogy milyen gyereket kell felvenni az óvodába. A gyerekházak megjelenése kizárta annak a lehetőségét, hogy az óvodák annak az alapján „halásszanak” a gyerekek között, akiknek a felvétele lehetőség szerint nem okoz komoly problémát napi működés során.

M.J. Itt van egy integrációs kérdés is. Én úgy láttam, hogy a gyermekházakban magas arányban jelentek meg roma szülők is. Ez szerintem remek lehetőséget kínál a későbbi együttnevelés megerősítéséhez.

Szomor Éva: Alapvetően ez a program a földrajzilag hátrányos helyzetű települések számára szól. Tehát itt a település került a középpontba s ezen keresztül a családok. Ezeken a településeken nagyon nagy számban élnek cigányok. Én a kialakított helyzetet nem nevezném integrációnak. Egy légtérben élni anélkül, hogy súlyos konfliktusba keverednének egymással. Ez nagyon fontos célkitűzés. Az embereket nem könnyű megváltoztatni. Még azoknak az esetében is megvan az előítélet, akiket képeztünk, vagy fordítva, csak ezekre a családokra koncentráltak, mondván, hogy ha ők jönnek, akkor kedvezőek lesznek az indikátorok. Ez utóbbiak csekély erőfeszítést tettek arra, hogy a nem cigány gyerekeket behozzák ezekben a házakba, akiknek a helyzete semmiben sem különbözött a cigány gyerekekétől. A problémát alapvetően az jelentette, hogy a korábbi oktatásirányítás számára a „Biztos kezdet” gyakorlatilag roma –programot jelentett, és ez összezavarta az embereket. Nem tudták, hogy kinek és milyen módon kell megfelelniük.

*Az interjú megjelenik az UPSZ –ben.

2. Függelék: Gyerekházak belső világa tanulmány háttérét adó felmérés kérdőíve

Gyerekház működésének értékelése

A kérdőív [itt](#) elérhető.

A WSA megbízásából a gyerekházak működésével kapcsolatban teszünk fel néhány kérdést. Arra vagyunk kíváncsiak, hogy mi a véleménye a gyerekházak szerepéről, helyéről, jövőjéről, eredményeiről. A WSA fontosnak tartja, hogy megismerje az Ön véleményét ebben a témában, kérem segítse munkánkat, azzal hogy válaszol a kérdéseimre. A kérdőív kitöltése kb. 45 percet vesz igénybe.

1. Mikor alakult meg Önöknél a gyerekház? [2006 V]

2. Ki az Önök intézményének fenntartója? Kérjük jelölje a megfelelő választ a listából!

- ☐ Települési önkormányzat; Budapesten kerületi önkormányzat
- ☐ Megyei, fővárosi önkormányzat
- ☐ Önkormányzati társulás (fenntartói, többcélú)
- ☐ Alapítvány, magán, Kht., egyesület
- ☐ Egyház

3/a Az Ön által vezetett gyerekházban mennyi a gyermekek átlagos létszáma?

3/b Az Ön által vezetett gyerekházban mennyi a gyerekház által mozgósított gyerekek száma (a projekt futamideje alatt)?

3/c Az Ön által vezetett gyerekházban mennyi a gyerekház dolgozóinak jelenlegi létszáma?

4. Hogyan szereznek tudomást azokról a gyermekekről, akiknek az Önök véleménye szerint szüksége van a gyerekház szolgáltatásaira, és még nem veszi azt igénybe? Kérjük, jelölje választát a négyzetekben! Több válasz is lehetséges.

- ☐ [] A fenntartótól
- ☐ [] A szülőktől
- ☐ [] A jegyzőtől
- ☐ [] A védőnőtől
- ☐ [] A gyermekjóléti szolgálat munkatársától
- ☐ [] A családsegítő szolgálat munkatársától
- ☐ [] Nincs ellátatlan gyermek a vonzáskörzetünkben

- [] Egyéb:

5. Előfordult-e az Önök eddigi gyakorlatában, hogy ellátásra szoruló gyereket nem tudtak ellátni? Kérjük, válassza ki a listából a megfelelő választ!

- () Igen, előfordult
- () Nem, eddig nem fordult elő
- () Nem tudom

6. Ha az előző kérdésre igen választ adott: Mi volt az oka annak, hogy a gyermeket nem tudták ellátni?

7. Az Ön véleménye szerint mit lehetne tenni annak érdekében, hogy minden rászoruló gyermek megkaphassa a gyerekház szolgáltatásait? Kérem, írja le ezek közül az Ön szerinti három legfontosabbat.

	Nem nyújt szolgáltatást	Legalább 2 hetente	Havonta	Nincs rendszeres alkalom, igény szerint nyújt szolgáltatást	Fontossági sorrend a támogatás minősége szerint
Gyógypedagógus	()	()	()	()	()
Pszichológus	()	()	()	()	()

	Nem nyújt szolgáltatást	Legalább 2 hetente	Havonta	Nincs rendszeres alkalom, igény szerint nyújt szolgáltatást	Fontossági sorrend a támogatás minősége szerint
Szociális munkás	()	()	()	()	()
Orvos	()	()	()	()	()
Védőnő	()	()	()	()	()
Fejlesztőpedagógus	()	()	()	()	()
Szociálpedagógus	()	()	()	()	()
	()	()	()	()	()
	Hetente	Havonta	Évente néhányszor	Alkalmanként, aktuális feladatokhoz köthetően	Nincs kapcsolat
A fenntartóval	()	()	()	()	()
A vonzáskörzetükbe tartozó gyermekek szüleivel	()	()	()	()	()
A vonzáskörzetükbe tartozó bölcsődékkal	()	()	()	()	()
A vonzáskörzetükbe tartozó óvodákkal	()	()	()	()	()
A vonzáskörzetükbe tartozó szakmai tanácsadó	()	()	()	()	()

	Hetente	Havonta	Évente néhányszor	Alkalmanként, aktuális feladatokhoz köthetően	Nincs kapcsolat
szervezetekkel					
A pedagógiai szakszolgáltatókkal	()	()	()	()	()
A pedagógiai szakmai szolgáltatókkal	()	()	()	()	()
Az egészségügyi szakszolgáltatásokkal	()	()	()	()	()
A szociális szakszolgáltatókkal	()	()	()	()	()
A közművelődési intézményekkel	()	()	()	()	()
Más gyerekházakkal	()	()	()	()	()
Szakértői bizottságokkal	()	()	()	()	()
Civil szervezetekkel	()	()	()	()	()

10. Milyen külső programokhoz csatlakozik a gyerekház? Milyen rendezvényeken képviselteti magát? Kérjük, legalább 3 eseményt írjon le a következő szempontok szerint: 1. Program, rendezvény megnevezése 2. Milyen szerepben, minőségben vesznek részt benne? (szervező, résztvevő) 3. Milyen rendszerességgel? Alkalmanként/évente/havonta/hetente 4. Milyen hatása van a gyerekház életére az Ön véleménye szerint?

A gyerekház vezetőjének a véleménye

A kérdőív további részében az Ön véleményére vagyunk kíváncsiak.

11. Kérem, egészítse ki a következő mondatot: A gyerekházunk olyan, mint a, azért, mert

12. Véleménye szerint milyen az Ön által irányított gyerekház működésének színvonala?

- ☐ 5 - Nagyon jó
- ☐ 4 - Jó
- ☐ 3 - Közepes
- ☐ 2 - Rossz
- ☐ 1 - Nagyon rossz
- ☐ Egyéb:

13. Ön szerint hogyan alakult a gyerekházban folyó szakmai munka minősége a megalakulásától (a pályázati munka kezdetétől) jelen állapotáig?

- ☐ 5 - nagymértékben javult
- ☐ 4 - inkább javult
- ☐ 3 - nem változott
- ☐ 2 - inkább romlott
- ☐ 1 - nagymértékben romlott
- ☐ Egyéb:

	1	2	3	4	5
Mennyire elégedett Ön a gyerekek fegyelmezettségével?	()	()	()	()	()
Mennyire elégedett Ön a gyerekek fejlődésével?	()	()	()	()	()
Mennyire elégedett Ön a gyerekház felszereltségével?	()	()	()	()	()
Mennyire elégedett Ön a külső szakemberek felkészültségével?	()	()	()	()	()
Mennyire elégedett Ön a gyerekház munkatársainak a felkészültségével?	()	()	()	()	()
Mennyire elégedett Ön a gyerekek és a gyerekházi dolgozók kapcsolatával?	()	()	()	()	()
Mennyire elégedett Ön a szülők és a gyerekházi dolgozók kapcsolatával?	()	()	()	()	()
Mennyire elégedett Ön a szülők tájékozottságával?	()	()	()	()	()
Mennyire elégedett Ön a gyerekek értékelésével?	()	()	()	()	()

	1	2	3	4	5
Mennyire elégedett Ön a munkatársak munkájának ellenőrzésével?	()	()	()	()	()
Mennyire elégedett Ön a gyerekház és a fenntartó kapcsolatával?	()	()	()	()	()

	Túl sokat költ	Éppen eleget költ	Túl keveset költ
Gyerekház tárgyi feltételeinek megteremtésére	()	()	()
A gyerekház személyi feltételeinek biztosítására	()	()	()
A gyerekház fenntartására	()	()	()
A gyerekház működését támogató külső szakemberek biztosítására	()	()	()

18/a A programnak milyen szolgáltatásokra kellene kevesebb pénzt fordítani? Jelöljön meg legfeljebb hármat.

18/b A programnak milyen szolgáltatásokra kellene több pénzt fordítani? Jelöljön meg legfeljebb hármat.

	Legfontosabb	Legkevésbé fontos
1. A gyerekház szolgáltatási kínálatának gazdagítására	()	()
2. A dolgozók fizetésének javítására	()	()
3. A gyerekház felújítására	()	()
4. A gyerekeknek nyújtott orvosi ellátás biztosítására	()	()
5. A gyerekek számára biztosított étkezésre	()	()
6. A gyerekek további (óvodai) pályafutásának támogatására	()	()
7. A gyerekházból az óvodába történő átmenet támogatására	()	()
8. A gyerekház dolgozóinak szakmai támogatására (pl.: szupervízió, mentori segítség)	()	()
9. A gyerekházak modern technikával való felszerelésére (pl. melegítő konyha, informatikai	()	()

	Legfontosabb	Legkevésbé fontos
eszköz, berendezés)		
10. A gyerekház dolgozóinak továbbképzésére	()	()
11. A gyermekek egyéni fejlesztését megvalósító szakemberek szolgáltatási hálózatának kiépítése	()	()
12. A családok egészségügyi ellátásának támogatására	()	()
13. A gyerekház fenntartására	()	()
14. A gyerekek közlekedésének (a gyerekházba jutás és a hazautazás) biztosítása	()	()
15. Gyerekek meleg étkeztetésére	()	()
16. Gyerekek délutáni alvásának biztosítására	()	()
17. Új gyerekházak építésére	()	()

19/a Ha van olyan ötlete, ami az előző listában nem szerepel, kérjük itt sorolja fel!

20. Ön szerint kik azok, akiknek mindenképpen ingyenesen kellene biztosítani a gyerekház szolgáltatásait?

- ☐ 1 - Minden 0-5 éves gyereknek, függetlenül attól, hogy a családja mennyire szorul rá.
- ☐ 2 - Csak azoknak a gyerekeknek, akik a szegregátumban élnek.
- ☐ 3 - Senkinek sem.
- ☐ Egyéb:

A szakemberek szerepéről

Az alábbi kérdések a gyerekházzal együttműködő szakemberek szerepére, a közös munkára kérdeznek rá.

	1	2	3	4	5
1. Fenntartó (önkormányzat)	☐	☐	☐	☐	☐
2. Fenntartó (pl. egyházi, alapítványi)	☐	☐	☐	☐	☐
3. A gyerekház vezetője	☐	☐	☐	☐	☐
4. Gyerekház munkatársa	☐	☐	☐	☐	☐
5. Segítő munkatársa	☐	☐	☐	☐	☐
6. A szakmai szolgáltatás szereplői	☐	☐	☐	☐	☐
7. Szülők	☐	☐	☐	☐	☐

21/a Más, éspedig.

22. Voltak-e akadályai annak, hogy a projekt megvalósítása során megszerzett új tudások beépüljenek a gyerekház mindennapi működésébe? Kérjük, jelölje választát a listában!

- ☐ Igen
- ☐ Nem

22/a Ha igen, milyen akadályai voltak? Kérjük, jelölje választát a négyzetekben. Legfeljebb 3-at jelöljön!

- ☐ Fenntartó ellenállása.
- ☐ Munkatársak ellenállása.
- ☐ A szülők ellenállása.
- ☐ Tárgyi feltételek, eszközök hiánya.
- ☐ A gyerekház működése körüli bizonytalanság .
- ☐ Megfelelő szakmai együttműködés hiánya.
- ☐ Anyagi erőforrások hiánya.
- ☐ Túlterheltség.
- ☐ Egyéb:

23. Melyek az Ön által vezetett gyerekház legfőbb céljai? Kérjük, röviden (legfeljebb 5-7 mondatban) fejtse ki választát!

Nem fontos

Kissé
fontos

Nagyon
fontos

Nem
tudom
el dönteni

	Nem fontos	Kissé fontos	Nagyon fontos	Nem tudom eldönteni
Az egyéni képességek fejlesztése	()	()	()	()
Vallásos nevelés	()	()	()	()
A gondolkodás, az értelem fejlesztése	()	()	()	()
Alapvető ismeretek átadása	()	()	()	()
A magyar hagyományok megismertetése	()	()	()	()
Szeretetteljes bánásmód	()	()	()	()
Az általános szokások betartására nevelés	()	()	()	()
Másokkal való együttműködésre nevelés	()	()	()	()
Felkészítés az óvodai-iskola helytállásra	()	()	()	()
Játék, szórakozás, kellemes elfoglaltságok biztosítása	()	()	()	()
Az anyanyelv megfelelő elsajátítása	()	()	()	()
Rendre, fegyelemre nevelés	()	()	()	()

	Nem fontos	Kissé fontos	Nagyon fontos	Nem tudom eldönteni
Közösségi tér biztosítása	()	()	()	()
Közös programok biztosítása	()	()	()	()
Megfelelő étkezés, ellátás	()	()	()	()
Mozgás és játéklehetőség biztosítása	()	()	()	()
Környezeti nevelés	()	()	()	()
Egészségnevelés	()	()	()	()
Versenyszellem erősítése	()	()	()	()

24/a Ha még eszébe jutott olyan tevékenység, ami a listában nem szerepelt, ide írhatja.

25. Ön szerint mikor tekinthető a gyerekház működése eredményesnek? Kérjük, jelölje a 3 legfontosabbat!

- ☐ A gyermekek sikeres beilleszkedése, fejlődése
- ☐ Az együttműködő-támogató szemlélet elterjedése a szülők körében
- ☐ A gyermekek egyéni fejlesztését biztosító eljárások kínálatának bővítése
- ☐ Alkalmazkodás a gyermekek egyéni sajátosságaihoz

- ☐ Alkalmazkodás a szülők egyéni igényeihez
- ☐ Alkalmazkodás a külső szakmai tanácsadók elvárásaihoz
- ☐ A gyerekház környezetében élő lakosság támogató attitűdjében bekövetkezett változás
- ☐ A szülők tevékeny közreműködése a gyerekház életében
- ☐ Egyéb:

	Inkább egyetértek	Inkább nem értek egyet
A gyerekház a tervezéstől kéri a szülők részvételét a közösségi programokban.	()	()
A gyerekház dolgozói figyelembe veszik a szülők véleményét.	()	()
A kisgyermekes családok önellátóbbá váltak.	()	()
A gyerekházba járó gyerekek szüleinek életmódja a gyereknevelés tudatosságában jelentős mértékben változott.	()	()
A szülők egyre nagyobb kedvvel jelentkeznek tanfolyamra, képzésekre.	()	()
A gyerekházba járó gyerekek szüleinek többsége alkalmazza a gyermekével való foglalkozás során a gyerekházban tanultakat.	()	()
Változtak a család táplálkozási szokásai.	()	()

27. Mit tettek Önök annak érdekében, hogy a szülők minél jobban bevonódjanak a gyerekház munkájába. Kérem, írja le a három legfontosabbat!

28. Milyen gyakran értékeli Ön a gyerekház munkájának eredményességét? Kérjük, válasszon a listából

- ☐ Naponta
- ☐ Havonta
- ☐ Félévente
- ☐ Évente
- ☐ Nem értékelem
- ☐ Egyéb:

	Legfontosabb	Legkevésbé fontos
A gyermek képességein.	☐	☐
A gyerekház dolgozóin.	☐	☐
A szülőkön.	☐	☐
A gyerekház vezetésén.	☐	☐
A folyamatos megjelenésen a gyerekházban.	☐	☐
A gyerekház légkörén.	☐	☐
Az alkalmazott módszereken.	☐	☐
A színes programkínálaton.	☐	☐

30. A településen vagy a környezetében élők közül kik azok, akik bármilyen módon támogatják/segítik a gyerekházat? Ha igen, kik azok? (pl. körzeti rendőr, polgárőr, pap,

lakosok közül valaki, dolgozók barátai, dolgozók családja, olyan szülő, aki már nem vesz részt a programban)

31. Miben nyilvánul meg a támogatás?

32. Kik az a gyerekház környezetében, akik a leginkább ellenállóak a programmal kapcsolatban és miben nyilvánul ez meg?

	1	2	3	4	5
Mentori szolgáltatás	()	()	()	()	()
Szakmai műhelyek	()	()	()	()	()
Gyerekház látogatás	()	()	()	()	()
Projektmenedzsmenthez,	()	()	()	()	()

	1	2	3	4	5
PEJ-hez nyújtott segítség					
Dokumentációs-rendszer	()	()	()	()	()
Jó gyakorlat csere	()	()	()	()	()
Hírlevél	()	()	()	()	()
Honlap	()	()	()	()	()

34. Véleménye szerint, mit kellene tennie a fenntartónak, ha nem jut elegendő pénze a gyerekház fenntartására a pályázat lezárását követően?

- ☐ 1 – mindenképpen ragaszkodni kell gyerekházhoz, máshonnan kell forrásokat keresni
- ☐ 2 – be kell zárni a gyerekházat
- ☐ 3 – össze kell fogni más önkormányzattal/önkormányzatokkal (fenntartóval) és közösen kell a gyerekházat működtetni
- ☐ 4 – a gyerekházat mindenképpen meg kell tartani, de jól körül kell határolni, hogy kik járhatnak oda
- ☐ Egyéb:

	Egyáltalán nem	Ritkán	Néha	Többnyire	Mindig
A tanácskérőknek egyértelműen megmondom, mit kell tenniük.	()	()	()	()	()
A kérdéseikre mindig tudom a megfelelő választ.	()	()	()	()	()
A kérdéseikre nem mindig tudom a megfelelő választ, de ezt igyekszem	()	()	()	()	()

	Egyáltalán nem	Ritkán	Néha	Többnyire	Mindig
titkolni.					
Ha egy kérdésre nem tudok válaszolni, igyekszem utána nézni a problémának.	()	()	()	()	()
Türelmesen végighallgatom a tanácskérőket.	()	()	()	()	()
Igyekszem a hozzánk járók ügyeit elintézni.	()	()	()	()	()
Igyekszem a hozzánk járóknak útmutatást adni az ügyintézésben.	()	()	()	()	()

	Nagyon jó	Jó	Nem is jó, nem is rossz	Rossz	Nagyon rossz
Gyerekek kilátásainak alakulása, lehetőségeik	()	()	()	()	()
Szülők életében történő változás	()	()	()	()	()
Az Ön saját életében	()	()	()	()	()

	Sokkal jobb, mint most	Jobb, mint most	Ugyanilyen	Rosszabb, mint most	Sokkal rosszabb, mint most
Gyerekek kilátásainak alakulása, lehetőségeik	()	()	()	()	()
Szülők életében történő változás	()	()	()	()	()
Az Ön saját életében	()	()	()	()	()

	Sokkal jobb, mint most	Jobb, mint most	Ugyanilyen	Rosszabb, mint most	Sokkal rosszabb, mint most
Gyerekek kilátásainak alakulása, lehetőségeik	()	()	()	()	()
Szülők életében történő változás	()	()	()	()	()
Az Ön saját életében	()	()	()	()	()

	1 - Egyáltalán nem gondolja fontosnak	2	3	4	5 - Nagyon jelentősnek tartja
A gyerekház tevékenységeinek fontossága az Ön	()	()	()	()	()

	1 - Egyáltalán nem gondolja fontosnak	2	3	4	5 - Nagyon jelentősnek tartja
véleménye szerint.					
A gyerekház tevékenységeinek fontossága a szülők véleménye szerint.	()	()	()	()	()
A gyerekház tevékenységeinek fontossága - lakosság szerint.	()	()	()	()	()

Zárókérdések

38. Van-e Önnek előzetes vezetői tapasztalata? [1-5 év V]

	Szinte soha	Havonta egyszer kétszer	Hetente egyszer kétszer	Szinte minden nap
Internetes keresés szakmai problémák megoldásával kapcsolatban.	()	()	()	()
Másokkal való kapcsolattartás interneten keresztül.	()	()	()	()
Önfejlesztés.	()	()	()	()
Elektronikus levelezés (e-mail).	()	()	()	()

	Szinte soha	Havonta egyszer kétszer	Hetente egyszer kétszer	Szinte minden nap
Filmek, videók nézése (pl. YouTube).	()	()	()	()
Internetes böngészés kedvtelésből (pl. hírportálok).	()	()	()	()
Letöltés (film, zene, játékok, szoftverek).	()	()	()	()
Személyes weboldal készítése.	()	()	()	()
Online kapcsolattartás közösségi oldalon vagy üzenetküldőn (Pl.: Facebook; Messenger).	()	()	()	()
	Szinte soha	Havonta egyszer kétszer	Hetente egyszer kétszer	Szinte minden nap
A gyerekház, vagy más gyerekház honlapja	()	()	()	()
A kiemelt program honlapja	()	()	()	()
Elektronikus kapcsolattartás a mentorral	()	()	()	()
Elektronikus kapcsolattartás más gyerekházzal	()	()	()	()

	Szinte soha	Havonta egyszer kétszer	Hetente egyszer kétszer	Szinte minden nap
Elektronikus kapcsolattartás a WSA szakembereivel	()	()	()	()
A Wikipedia vagy más internetes lexikon	()	()	()	()
Internetes könyvtár	()	()	()	()
Internetes szótár	()	()	()	()
A kiemelt program által nyújtott tudásbázis (pl.: dokumentációs rendszer, Moodle,stb...)	()	()	()	()

Köszönjük válaszait!

TÁMOP 5.2.1 csapata

Irodalomjegyzék

Biztos Kezdet és Gyerekesély szakmai dokumentumok

1. Biztos Kezdet lépésről lépésre elérhető [itt](#).
2. Biztos Kezdet Stratégiai Terv elérhető [itt](#).
3. Biztos Kezdet Szervezeti és Működési Modell elérhető [itt](#).
4. Gyerekesélyek Magyarországon (2010), elérhető [itt](#).
5. Gyermekszegénység Elleni Nemzeti Program [itt](#) található
6. Konferencia Törökszentmiklóson a városi gyerekházakról anyaga elérhető [itt](#).

Szakirodalmak

1. Danis, I. - Surányi, É. (2009): Családpolitikai más szemmel, elérhető [itt](#), utolsó letöltés: 2012-04-27
2. Darvas, Á. – Tausz, K. (2006): Gyermekszegénység, DEMOS, Budapest, elérhető [itt](#)
3. Festinger, L. (1998). A kognitív disszonancia elmélete. In: Erős F. (szerk.): *Megismerés, előítélet, identitás*. Budapest: Új Mandátum Könyvkiadó – Wesley János Lelkészképző Főiskola, 10–16.
4. Gábos, A. - Szivos, P. (2010): Jövedelmi szegénység és anyagi depriváció Magyarországon, in: Társadalmi Riport, Budapest
5. Heckman, J. J. - Masterov, D.V. (2007): The Productivity Argument for Investing in Young Children, abstract elérhető [itt](#).
6. Kende, A. – Illés, A. (2011): Hátrányos helyzetű gyerekek jelen- és jövőképe, Esély 2011/4, elérhető [itt](#).
7. Kertesi, G. – Kézdi, G. (2010): Iskolázatlan szülők gyermekei és roma fiatalok a középiskolában, in: *Társadalmi Riport*, Budapest
8. Kézdi, G. – Surányi, É. (2008): Egy sikeres iskolai integrációs program tapasztalatai. A hátrányos helyzetű tanulók oktatási integrációs programjának hatásvizsgálata 2005–2007. Kutatási összefoglaló. Educatio Társadalmi Szolgáltató Közhasznú Társaság Budapest, elérhető [itt](#).
9. Ladányi, J. (2009): A burkolt szelekciótól a nyílt diszkriminációig, Párbeszéd a vidékért, Budapest
10. Solera, C. (2001): Income transfers and support for mothers' employment: the link to family poverty risks. In: Vleminckx and Smeeding (eds.), 459–484.
11. Sutherland, H. (2001): Reducing child poverty in Europe: what can static microsimulation tell us? EUROMOD Working Paper Series. WP No. EM5/01.

12. Szalai, J. (2010): A szabadságtalanság bővülő körei, Esély 2010/3, Budapest, elérhető [itt](#).
13. Tausz, K. – Simon, D. (2011): A három részre szakadt Magyarország, Esély 2011/4, Budapest, elérhető [itt](#).
14. Young, Iris Marion (2001) Az elnyomás öt arca In: *Perspektívák egy tágra zárt társadalomban konferencia kiadvány*. Budapest: Társadalomelméleti kollégium, 11–32.

Honlapok, adatok

1. [Biztos Kezdet](#) honlap
2. [EuroChild](#)
3. [EUROSTAT](#)
4. [GYERE](#)
5. [Gyerekesély](#) Projekt honlapja
6. Központi Statisztikai Hivatal, A háztartások egy főre jutó éves átlagos jövedelme jövedelemforrások szerint, elérhető [itt](#).
7. Központi Statisztikai Hivatal, Társadalmi Haladás Mérőszáma: Jövedelem-eloszlás, szegénység, elérhető [itt](#).
8. [Sure Start](#) Program and Children Centres, utolsó letöltés: 2012-04-27
9. [Unicef](#)

Jogszabályok, rendeletek, határozatok

1. [240/2006](#) (XI. 30.) Korm. rendelet a társadalmi-gazdasági és infrastrukturális szempontból elmaradott, illetve az országos átlagot jelentősen meghaladó munkanélküliséggel sújtott települések jegyzékéről
2. [311/2007](#) (XI. 17.) Kormány rendelet a kedvezményezett térségek besorolásáról
3. [47/2007](#) (V. 31.) OGY határozat a „Legyen jobb a gyermekeknek!” Nemzeti Stratégiáról, 2007-2032
4. [1092/2007](#). (XI. 29.) Korm. határozat a „Legyen jobb a gyermekeknek!” Nemzeti Stratégiáról, 2007-2032 szóló 47/2007. (V. 31.) OGY határozat végrehajtásával kapcsolatos kormányzati feladatokról (2007-2010.)